

Zarząd Województwa Świętokrzyskiego

**STRATEGIA ROZWOJU
WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
DO ROKU 2020**

KIELCE 2006

Publikacja opracowana
przez Urząd Marszałkowski
Województwa Świętokrzyskiego
25-516 Kielce, Al. IX Wieków Kielc 3
tel. +48 41 342 15 49
fax. +48 41 344 52 65
www.sejmik.kielce.pl

Redaktor wydania: Maria Malinowska
Agencja Wydawnicza AKWARELA PLUS
23-310 Kielce, ul. Kościuszki 11
tel. +48 41 3441806

ISBN 83-920716-4-6

Skład i druk:
Drukarnia Duet
25-415 Kielce, ul. Górna 11a

Zdjęcia ze zbiorów archiwalnych udostępnionych przez:
Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego,
Urząd Miasta Kielce, Targi Kielce, Świętokrzyskie Centrum Onkologii

1.	Przesłanki aktualizacji <i>Strategii</i>	4
2.	Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej województwa	6
2.1.	Charakterystyka województwa świętokrzyskiego	6
2.2.	Gospodarka, zagadnienia dotyczące innowacyjności	9
2.3.	Zasoby ludzkie	15
2.4.	Rynek pracy	17
2.5.	Nauka i edukacja	19
2.6.	Ochrona zdrowia	22
2.7.	Warunki życia i bezpieczeństwa	23
2.8.	Pomoc społeczna	24
2.9.	Infrastruktura	25
2.10.	Mieszkalnictwo	31
2.11.	Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwo	33
2.12.	Turystyka	36
2.13.	Kultura, ochrona dziedzictwa kulturowego	38
3.	Analiza SWOT	41
4.	Dotychczasowa pomoc finansowa dla województwa świętokrzyskiego ..	48
4.1.	Pomoc krajowa	48
4.2.	Pomoc zagraniczna	49
5.	Wizja przyszłości – województwo świętokrzyskie w roku 2020	62
5.1.	Najważniejsze uwarunkowania rozwoju	62
5.2.	Scenariusz zagrożeń	65
5.3.	Scenariusz szans	66
5.4.	Wizja rozwoju województwa	67
5.5.	Podstawowe zasady	73
5.6.	Kierunki przekształceń struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa	74
5.7.	Płaszczyzny współpracy międzywojewódzkiej	77
6.	Misja, cele i główne priorytety <i>Strategii Rozwoju Województwa</i>	84
6.1.	Misja	84
6.2.	Cel generalny	84
6.3.	Cele warunkujące, priorytety i kierunki działań	86
7.	Instrumenty i wdrażanie <i>Strategii</i>	104
8.	Źródła finansowania rozwoju województwa świętokrzyskiego w latach 2000-2013	113
9.	System monitorowania i oceny realizacji <i>Strategii</i>	115
9.1.	Monitoring dokumentu <i>Strategii</i>	115
9.2.	Monitoring programów operacyjnych i wojewódzkich	116
9.3.	Podmioty zaangażowane w monitorowanie <i>Strategii</i>	117
9.4.	Kategorie wskaźników monitorowania	118
10.	Załączniki	123
10.1.	Uchwała Sejmiku	124
10.2.	Konsultacje społeczne	125
10.3.	Synteza oceny przewidywanego wpływu <i>Strategii</i> na środowisko	127
10.4.	Zespół koordynacyjny	129
10.5.	Zespół redakcyjny	130
10.6.	Tabela priorytetów	131
10.7.	Załącznik statystyczny	133

1. Przesłanki aktualizacji *Strategii*

Dokument *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego* został przyjęty uchwałą Nr XIV/225/2000 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 30 czerwca 2000 roku. *Strategia*, stanowiąc całościową koncepcję rozwoju województwa w kilkunastoletnim horyzoncie czasowym (do roku 2015), wskazała cele oraz zidentyfikowała programy wojewódzkie, poprzez które będzie realizowana.

Zgodnie z zapisami par. 4 uchwały Zarząd Województwa zobowiązany został do monitorowania *Strategii*. Można wyróżnić dwie płaszczyzny oceny – pierwszą jest obserwacja *Strategii* jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój, drugą zaś ocena wdrażania w życie programów realizacyjnych. W pierwszej płaszczyźnie prowadzone są obserwacje, czy i na ile zmieniające się warunki zewnętrzne oraz wewnątrzregionalne wywołują potrzebę korekty dokumentu, na ile zmiany w ocenie słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń wywołują konieczność modyfikacji wizji i celów rozwoju regionu. Analiza programów realizacyjnych pozwala na ocenę efektów rzeczowych i skuteczności ich oddziaływania na sytuację społeczno-gospodarczo-przestrzenną regionu oraz trafności zastosowanych instrumentów dla osiągnięcia przyjętych celów.

W okresie od uchwalenia *Strategii* do chwili obecnej bardzo dynamicznie zmieniły się głównie uwarunkowania zewnętrzne (europejskie i krajowe) rozwoju regionu. W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej województwo świętokrzyskie stało się pełnoprawnym regionem europejskim, co otworzyło nowe perspektywy realizacji strategicznych celów rozwojowych. Świętokrzyskie, należące do grupy pięciu najuboższych regionów Polski a zarazem Unii Europejskiej, rzeczywistych szans na rozwój upatruje w realizacji unijnej polityki spójności i celów nakreślonych w zaktualizowanej *Strategii Lizbońskiej*. Ważnymi przesłankami aktualizacji *Strategii* jest konieczność dostosowania modelu programowania do nowej formuły planowania działań wspieranych z funduszy UE, konieczność zintegrowania polityk sektorowych na poziomie regionalnym oraz uwzględnienia problemów międzyregionalnych. Wywołuje to potrzebę analizy spójności dokumentu *Strategii* ze wszystkimi istotnymi uwarunkowaniami oraz podjęcie ewentualnych działań korygujących.

Samorząd województwa, włączając się w nurt prac prowadzonych w roku 2005 i 2006 na szczeblu rządowym nad przygotowaniem krajowych dokumentów strate-

gicznych i operacyjnych, ma możliwość formułowania oczekiwań naszego regionu odnośnie kierunków rozwoju kraju, z drugiej zaś strony ma szansę uwzględnienia w swoich programach rozwojowych instrumentów zaprogramowanych przez stronę rządową.

Perspektywa zastąpienia dotychczasowego *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego* przez 16 *Regionalnych Programów Operacyjnych* skłoniła regiony do przyjęcia jednolitych zasad, zakresu oraz trybu prac dotyczących założeń metodycznych oraz struktury przygotowywanych bądź aktualizowanych dokumentów programowych. Uwzględniając dotychczasowe i przyszłe zasady planowania wieloletniego w Unii Europejskiej przyjęto jednolity horyzont czasowy do 2020 roku, aby aktualizowana *Strategia* mogła być podstawowym dokumentem planowania strategicznego w regionie na dwie kolejne perspektywy finansowe.

Dotychczasowe doświadczenia z okresu 2000-2005 wynikające z realizacji programów operacyjnych, w tym *Zintegrowanego Programu Operacyjnego* oraz *Kontraktu Regionalnego*, wykazały trafność doboru celów *Strategii* opracowanej w roku 2000. Dlatego też podstawowy układ celów i priorytetów zawartych w zaktualizowanym dokumencie stanowi kontynuację i nawiązanie do dokumentu wyjściowego. Istotną zmianą jest natomiast zaakcentowanie priorytetów nawiązujących do *Strategii Lizbońskiej*.

Zmiana w koncepcji realizacji krajowej polityki regionalnej, polegająca na wyodrębnieniu specjalnego instrumentu wsparcia dla pięciu województw Polski Wschodniej oraz przygotowanie *Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020* jest szansą dla województwa świętokrzyskiego na pokonanie zapóźnień rozwojowych i trwały rozwój. Wykorzystanie tej szansy będzie jednak w decydującym stopniu zależało od wzmocnienia wewnętrznego potencjału regionu.

Dokument *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020* został opracowany z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju, rozumianej jako zachowanie równowagi pomiędzy celami gospodarczymi, społecznymi i środowiskowymi.

2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej województwa

2.1. Charakterystyka województwa świętokrzyskiego

Województwo świętokrzyskie położone jest w środkowo-południowej części Polski na obszarze Wyżyny Kieleckiej (część środkowa i północno-wschodnia województwa), Niecki Nidziańskiej (część południowa) i Wyżyny Przedborskiej (część północno-zachodnia).

Świętokrzyskie otoczone jest sześcioma województwami (mazowieckie, lubelskie, podkarpackie, małopolskie, śląskie, łódzkie) z największymi aglomeracjami miejskimi w Polsce – warszawską, krakowską, katowicką i łódzką. Odległość od stolicy województwa do centrum tych aglomeracji mieści się w granicach 120-180 km. Województwo jest położone pomiędzy dwoma korytarzami infrastruktury transportowej relacji wschód-zachód o znaczeniu kontynentalnym (autostrady A2 i A4) oraz na wschód od korytarza relacji północ-południe (autostrada A1).

Powierzchnia świętokrzyskiego, jednego z najmniejszych w Polsce – 11 708 km², stanowi 3,7% obszaru kraju (15 miejsce przed opolskim). Region zamieszkuje 1 288,7 tys. osób (3,4% ludności kraju, 13. miejsce przed Podlaskiem, Opolskiem i Lubuskim). Gęstość zaludnienia jest niższa od przeciętnej w kraju – na 1 km² przypada 110 osób (11 miejsce), średnio w kraju – 122 osoby, w UE – 112,2 osób na km².

Województwo należy do najsłabiej zurbanizowanych rejonów w kraju. Sieć osadniczą stanowi 30 miast oraz 2832 miejscowości wiejskich. Sieć miejska jest stosunkowo dobrze rozmieszczona na całym obszarze, natomiast charakteryzuje się mniejszą gęstością niż w kraju. Przeciętnie jedno miasto w regionie przypada na 389,7 km², podczas gdy w Polsce na 354,1 km². Większą od przeciętnej gęstością charakteryzuje się sieć miejscowości wiejskich – na jedną miejscowość wiejską przypada 4,1 km² (w kraju 5,5 km²). W miastach naszego województwa mieszka tylko 45,5% ludności (15 miejsce), podczas gdy średni w kraju wskaźnik urbanizacji jest wyższy o 15,8 punktów i wynosi 61,7%. W miastach liczących poniżej 10 tys. mieszkańców mieszka 6,3% ludności regionu, od 10-50 tys. – 9,3%, 50-100 tys. – 13,9 %, powyżej 200 tys. (Kielce) – 16,4%.

Świętokrzyskie ma charakter przemysłowo-rolniczy, o wysokim stopniu koncentracji tradycyjnych działów przemysłu, związanych z produkcją i obróbką metali, wydobywaniem i przetwórstwem surowców mineralnych oraz produkcją artykułów spożywczych. Charakterystyczny jest bardzo wyraźny podział na przemysłową północ i rolnicze południe, stanowiące zaplecze dla produkcji ekologicznej żywności.

Większość ośrodków miejskich, skupiających znaczącą w skali województwa liczbę miejsc pracy w przemyśle koncentruje się na obszarze dawnego Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Ma on bogate tradycje związane z przemysłem głównie wydobywczym i przetwórczym surowców mineralnych (rud żelaza, miedzi, ołowiu).

Południowo-wschodnia część województwa ma generalnie rolniczy charakter związany z występowaniem dobrych gleb rędzinowych, wykształconych na węglanowych skałach kredowych oraz gleb lessowych Wyżyny Kielecko-Sandomierskiej. Obszar ten, mimo dobrze rozmieszczonej sieci miast, jest znacznie gorzej zurbanizowany ze względu na niższą przeciętną liczbę mieszkańców w poszczególnych ośrodkach,

mniejszą koncentrację przedsiębiorczości, w tym przemysłu, a zatem mniejszą siłę ich oddziaływania na otoczenie.

W województwie wydzielonych jest administracyjnie 13 powiatów ziemskich i jedno miasto na prawach powiatu – Kielce, będące powiatem grodzkim, oraz 102 gminy, w tym: 5 miejskich, 25 miejsko-wiejskie i 72 wiejskie.

Województwo świętokrzyskie, zgodnie z unijną nomenklaturą jednostek terytorialnych NUTS, w całości odpowiada regionowi na poziomie NUTS III. Poziom NUTS III jest podstawową jednostką, w odniesieniu do której dystrybuowane będą środki pochodzące z funduszy strukturalnych. Pokrywanie się granic regionu NUTS III z obszarem województwa sprzyja prowadzeniu mobilnej polityki regionalnej i efektywnemu wykorzystaniu środków pochodzących z funduszy strukturalnych.

Rolę administracyjnego, kulturalnego i gospodarczego centrum regionu pełnią Kielce (209,5 tys. mieszkańców). W systemie osadniczym kraju Kielce zaliczone są do krajowych ośrodków równoważenia rozwoju. Funkcje regionalnych ośrodków wzrostu pełnią miasta: Ostrowiec Świętokrzyski (74,5 tys. mieszkańców), Starachowice (53,7 tys.), Skarżysko-Kamienna (49,7 tys.) oraz Sandomierz (25,3 tys.). Dla zrównoważonego rozwoju całego regionu niezbędny jest wzrost ekonomiczny i rozwój społeczny takich ośrodków miejskich, jak: Końskie, Włoszczowa, Jędrzejów, Pińczów, Busko Zdrój, Kazimierza Wielka, Staszów i Opatów.

Chociaż Kielce w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* zostały zakwalifikowane jedynie jako rozwijający się ośrodek miejski, to wyraźnie widać ukształtowane funkcje metropolitalne w mieście. Kielce, w celu utworzenia Kieleckiego Obszaru Metropolitalnego, podjęły inicjatywę polegającą na nawiązaniu współpracy z sąsiadującymi gminami. W dniu 26 sierpnia 2005 r. podpisana została deklaracja współpracy między gminami Kielce, Chęciny, Daleszyce, Górno, Masłów, Miedziana Góra, Morawica, Piekoszów, Sitkówka Nowiny, Strawczyn, Zagnańsk. Sygnatariusze deklaracji dostrzegli wzajemne powiązania funkcjonalne pomiędzy kierowanymi przez nich jednostkami samorządu terytorialnego i kształtowanie się Kieleckiego Obszaru Metropolitalnego oraz podjęli wolę współpracy na rzecz jego skoordynowanego rozwoju.

Do podstawowych bogactw naturalnych województwa należą kopaliny mineralne – pokłady kamienia gipsowego tutaj występujące należą do najbogatszych w Europie. Pod względem wielkości i różnorodności zasobów oraz wielkości ich wydobycia województwo należy do przodujących w kraju. Świętokrzyskie zajmuje pierwsze miejsce pod względem produkcji kamienia gipsowego (100% krajowej produkcji) oraz spoiw gipsowych (85,7%), wapna (42,2 %) i cementu (34,3%). Ponadto z terenu województwa pochodzi 100% siarki rodzimej, 26,7% kruszywa mineralnego łamanego oraz 19,6% nawozów wapniowych i wapniowo-magnezowych.

Świętokrzyskie należy do grupy regionów mniej zasobnych w wodę. Sieć rzeczna tworzą tu lewostronne dopływy Wisły, z których największe to: Nida, Kamienna oraz Pilica. Pozostały obszar regionu obejmują zlewnie: Czarnej Staszowskiej, Koprzywnianki, Opatówki, Kanału Strumień, ponad połowa zlewni rzeki Nidzicy oraz niewielka część zlewni rzek Ilżanki i Krępianki. Zasoby wód powierzchniowych województwa wykorzystywane są głównie dla celów rolniczych i leśnych (stawy rybne, nawadnianie), technologicznych (zaopatrzenie przemysłu), komunalnych i energetycznych. Zasoby te wyrażone odpływem rocznym wynoszą ok. 1890 mln m³. Są one

gromadzone głównie w zbiornikach wodnych oraz w niewielkim stopniu w stawach rybnych. Większość zbiorników zaporowych to zbiorniki niewielkie, nieprzekraczające pojemności 1 mln m³. Ilość zretencjonowanej wody stanowi około 3,6% ogólnych zasobów wód powierzchniowych. W granicach województwa znajduje się 16 znaczących ujęć wód powierzchniowych, służących głównie celom przemysłowym. Najważniejsze ujęcia komunalne to Nowy Korczyn na rzece Nidzie oraz ostatnio oddane do eksploatacji nowe ujęcia w Starym Korczynie, również na rzece Nidzie. Zasoby wód podziemnych zalegają nierównomiernie. Zdecydowana większość wód podziemnych nadaje się bezpośrednio lub po prostym uzdatnieniu do wykorzystywania. Najtrudniejsze warunki hydrogeologiczne występują w obrębie Gór Świętokrzyskich oraz w południowo-wschodniej części województwa: są tam tereny bezwodne, a wody podziemne na terenach wodonośnych w części południowo-wschodniej nie nadają się do picia, gdyż zawierają duże ilości siarczanów, chlorków i siarkowodoru. Na obszarze Niecki Nidziańskiej, w rejonie Buska Zdroju, Solca Zdroju i Kazimierzy Wielkiej występują wody mineralne o właściwościach leczniczych.

Region świętokrzyski należy do najczystszych ekologicznie obszarów Polski. Występuje tu bardzo bogata, zróżnicowana i często unikatowa szata roślinna, w tym rzadkie okazy roślinności: stepowej, górskiej, bagiennej oraz jedyne w Polsce centralnej zbiorowiska słonorośli. Żyje tu wiele rzadkich i chronionych gatunków zwierząt, w tym szczególnie zagrożonych w skali kraju i Europy.

Teren świętokrzyskiego objęty jest różnego rodzaju formami ochrony. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona stanowi 66% ogólnej powierzchni województwa (pierwsze miejsce w kraju), natomiast pod względem powierzchni chronionej przypadającej na jednego mieszkańca województwo plasuje się na 2. miejscu (po warmińsko-mazurskim).

System obszarów chronionych obejmuje:

- Świętokrzyski Park Narodowy,
- 69 rezerwatów przyrody,
- 9 parków krajobrazowych,
- 18 obszarów krajobrazu chronionego,
- obszary wchodzące w skład europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 (4 projektowane obszary SOO — specjalne obszary ochrony siedlisk, 2 istniejące obszary OSO — obszary specjalnej ochrony ptaków, 4 projektowane obszary SOO zgłoszone przez organizacje pozarządowe — „Shadow List”).
- 90 użytków ekologicznych,
- 9 stanowisk dokumentacyjnych,
- 9 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych;
- 712 pomników przyrody.

System obszarów chronionych łączy się z obszarami chronionymi sąsiednich województw – łódzkiego, mazowieckiego i małopolskiego.

Wysoka ranga środowiska przyrodniczego regionu w międzynarodowym i krajowym systemie przyrodniczym związana jest z występowaniem ważnych elementów sieci ekologicznej ECONET. Funkcjonują tutaj aż trzy węzły ekologiczne o randze międzynarodowej (Obszar Świętokrzyski, Buski i Środkowej Wisły) i cztery o randze krajowej (Obszar Przedborski, Cisowsko-Orłowiński, Nadnidziański i Miechowski), które poprzez sieć międzynarodowych i krajowych korytarzy ekologicznych (dolina

Wisły, Nidy, Pilicy i innych rzek oraz kompleksy leśne) łączą się z podobnymi węzłami na obszarach sąsiednich województw.

Z punktu widzenia walorów środowiska przyrodniczego województwo świętokrzyskie należy do najbardziej atrakcyjnych w kraju. Najważniejsze atuty:

- znaczące walory przyrodnicze, kulturowe, krajobrazowe oraz dydaktyczno-naukowe,
- dobry stan środowiska przyrodniczego, duże kompleksy leśne i atrakcyjne zbiorniki wodne,
- źródła wód mineralnych – ośrodki leczniczo-wypoczynkowe Busko Zdrój i Solec Zdrój,
- obszary wiejskie o zachowanym, harmonijnym krajobrazie kulturowym, stwarzające możliwość rozwoju agro i ekoturystyki,
- stosunkowo łatwa dostępność regionu dla potencjalnych turystów oraz bliskość dużych aglomeracji miejskich: krakowskiej, katowickiej, warszawskiej, łódzkiej.

Dużą wartość estetyczną, poznawczą i dydaktyczną mają również walory kulturowe. Region świętokrzyski zapisał się bogatą przeszłością na kartach historii Polski. Przeszość regionu jest udokumentowana licznymi zabytkami kultury materialnej i duchowej. Wiele zabytków posiada unikatowe walory w skali europejskiej bądź krajowej, pozostałe posiadają duże znaczenie regionalne lub lokalne. Niepowtarzalną wartość poznawczą posiadają zabytki techniki.

2.2. Gospodarka, zagadnienia dotyczące innowacyjności

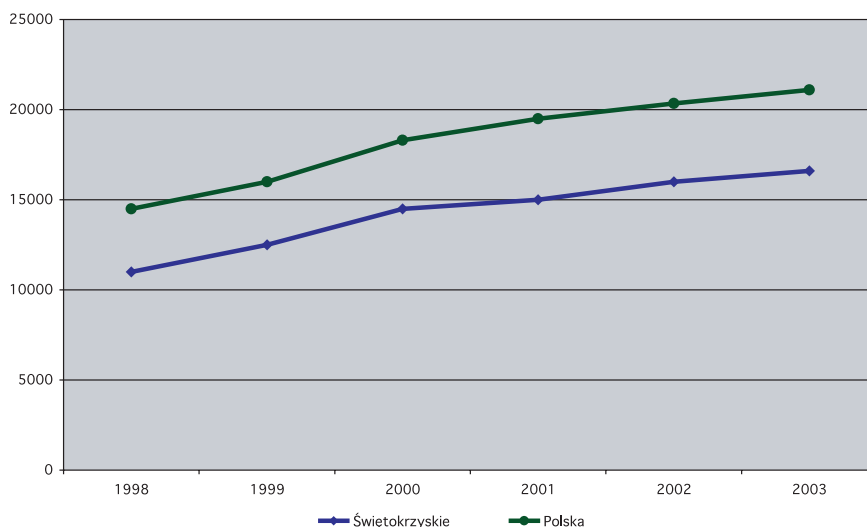
Pod względem PKB w 2003 r., liczonym per capita, świętokrzyskie z kwotą 16 911 zł/os. plasowało się na 12. miejscu w kraju przy średniej krajowej 21 336 zł/os. Dynamikę PKB per capita w województwie świętokrzyskim na tle kraju obrazuje wykres, umieszczony poniżej.

Niska lokata województwa wynika ze struktury gospodarki regionu, w której dominują mało efektywne działy produkcji. Udział regionu w liczbie pracujących w kraju wynosi około 3,5%, przy czym w rolnictwie aż 6,81%, a w przemyśle 2,67%. Przedsiębiorstwa w regionie są niedoinwestowane.

Wartość wydatków na badania i rozwój w sektorze przedsiębiorstw jest o wiele niższa od średniej krajowej i wpływa na zwiększanie się dystansu względem najbardziej konkurencyjnych województw. Działalność badawczo-rozwojowa w województwie w 2004 r. prowadzona była w 10 jednostkach. Do najbardziej znaczących instytucji w tej dziedzinie należą: Politechnika Świętokrzyska, Państwowy Instytut Geologiczny – Oddział w Kielcach, Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Sandomierzu. Słabą stroną regionu jest wciąż niski stopień powiązania nauki z przemysłem. Jej przełamaniu ma służyć powołane z inicjatywy samorządu województwa Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii.

W województwie świętokrzyskim wartość dodana brutto na jednego pracującego w roku 2001 (30 406 zł) tylko w budownictwie stanowiła 109,6% średniej krajowej, natomiast w rolnictwie stanowiła zaledwie 53,8%, a w przemyśle 91,1% średniej krajowej. W 2003 r. wartość dodana brutto na jednego pracującego wzrosła do 40 271 zł, zaś w 2004 wyniosła 42 381 zł.

Dynamika PKB na mieszkańca w woj. świętokrzyskim na tle kraju (w zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Roczników statystycznych 2000-2005

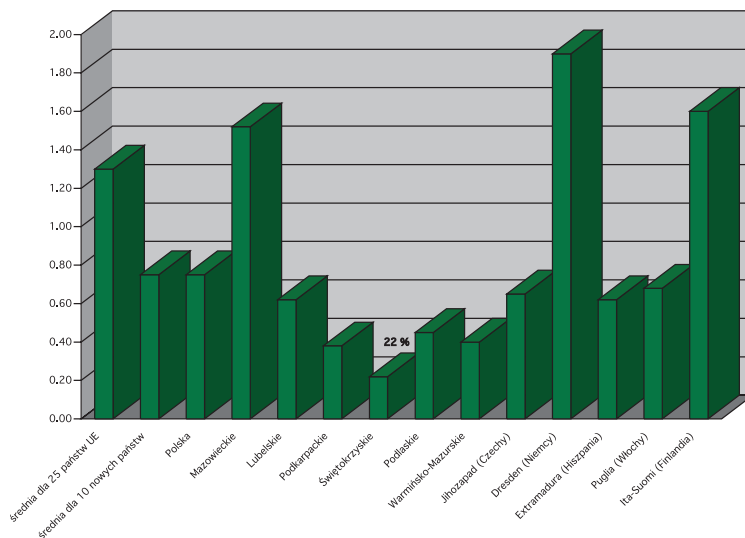
Nakłady inwestycyjne w 2004 r. w sektorze przedsiębiorstw w województwie świętokrzyskim wyniosły 1,78% nakładów tego sektora w kraju, co plasowało nas na ostatniej pozycji; w porównaniu z rokiem 2003 nakłady inwestycyjne nieznacznie wzrosły. Natomiast nakłady na działalność badawczo-rozwojową w sektorze przedsiębiorstw wzrosły z 6,5 mln zł w 2002 r. do 11,1 mln zł w 2004 r. Stanowiło to jednak jedynie 0,75% nakładów poniesionych na ten cel w całym kraju.

Stosunkowo wysoką aktywność inwestycyjną odnotowuje się natomiast w jednostkach samorządu terytorialnego. W roku 2003 jednostki terytorialne wszystkich szczebli na cele majątkowe wydatkowały łącznie 462 mln zł, co stanowi 3,7% nakładów krajowych, przy czym Samorząd Województwa Świętokrzyskiego wydatkował 4,3% środków będących w dyspozycji województw, a samorzady gminne 4,5% wydatków majątkowych gmin. Rok 2004 przyniósł dalszy wzrost inwestycji jednostek samorządowych, które osiągnęły pułap 549 mln zł.

Kluczowymi czynnikami decydującymi o konkurencyjności gospodarki jest wysoki poziom innowacyjności przedsiębiorstw oraz efektywne wykorzystanie przez przemysł wiedzy i badań naukowych. Liczne badania i analizy dowodzą, że zdolność polskich przedsiębiorstw do tworzenia i wdrażania nowych technologii i produktów jest bardzo niska. Na tym tle sytuacja przedsiębiorstw funkcjonujących w województwie świętokrzyskim wyróżnia się szczególnie niekorzystnie. Uwzględniając kryteria oceny firm wysokiej techniki województwo świętokrzyskie plasuje się na jednej z ostatnich pozycji w kraju. Na 1000 firm produkcyjnych w województwie świętokrzyskim 2,9 zalicza się do sektora wysokiej techniki, przy średniej krajowej 5,9. Ponad połowa najważniejszych wyrobów wytwarzanych przez przemysł należy do sektora niskiej techniki.

Spśród 130 przebadanych jednostek przemysłowych ponad 70% odczuwa dużą potrzebę wprowadzenia nowych produktów i usług. Ale jeśli chodzi o poprawione

Zatrudnieni w działalności badawczej i rozwojowej w stosunku do ogółu ludności aktywnej zawodowo w 2003 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

lub nowe sposoby pracy, metody efektywnego zarządzania firmą – to taką potrzebę odczuwa zaledwie 50% z nich. Jedno na cztery przedsiębiorstwo budowlane deklaruje współpracę z jednostkami B+R, a połowa analizowanych jednostek śledzi na bieżąco wyniki prac badawczo-rozwojowych. „Gazelami innowacyjności” są duże przedsiębiorstwa; MŚP to zazwyczaj podwykonawcy. Współpraca ta uruchamia pośredni transfer organizacji pracy, zarządzania oraz standardu usług, jak i wdrażania technologii wymuszanych przez głównych partnerów. Tym niemniej istotne jest to, iż większość badanych jednostek uważa, że kwestii innowacyjności należy poświęcić więcej uwagi w przyszłości.¹

Komputerowe sterowanie procesami technologicznymi, w 2004 r. wykorzystywały 802 przedsiębiorstwa, natomiast 169 firm wykorzystywało przemysłowe linie produkcyjne sterowane komputerem. Wskaźniki te stanowią odpowiednio 3,3% i 2,18% udziału w kraju. Na niskim poziomie przedstawia się również wykorzystanie mediów elektronicznych przez świętokrzyskich przedsiębiorców. W 2002 r. 157 przedsiębiorstw posiadało lokalne sieci komputerowe (LAN), a 240 przedsiębiorstw korzystało z usług Internetu, co sytuowało wówczas świętokrzyskie odpowiednio na przedostatniej i 13. pozycji wśród polskich województw.

Dotychczasowa współpraca jednostek gospodarczych z jednostkami B+R i otoczenia biznesu jest nikła. Praktycznie nie istnieje bezpośrednia pomoc w tworzeniu rozwiązań innowacyjnych i sprzedaż gotowych rozwiązań technologicznych, czy organizacyjnych dla sektora MŚP. Duże firmy, w większości międzynarodowe, nie potrzebują właściwie kontaktu z jednostkami B+R, bo same takie jednostki wewnętrznie posiadają.

¹ Źródło: Regionalna Strategia Innowacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2005-2013, Kielce 2004 r.

W przekonaniu przedstawicieli zarówno dużych jak i średnich firm krajowych państwo powinno tworzyć systemy wsparcia innowacji i udzielać gwarancji kredytowych na wdrożenie takich systemów. Pomoc powinna objąć również wsparcie przy wdrażaniu procedur normalizacyjnych i uzyskiwaniu międzynarodowych certyfikatów.

Struktura gospodarcza opisywana z punktu widzenia procentowego udziału poszczególnych form organizacyjno-prawnych w regionie była zbliżona do średniej krajowej. Mniej niż średnio w kraju było w 2004 roku spółek handlowych i spółek cywilnych, a więcej działalności osób fizycznych.

W końcu 2004 roku w świętokrzyskim zarejestrowanych było 19 619 podmiotów gospodarki narodowej (bez zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą), co sytuuje województwo na 15. pozycji w rankingach krajowych. W porównaniu z rokiem 2003 odnotowano wzrost liczby tych podmiotów o 452. Indywidualną działalność gospodarczą prowadziło 83,5 tys. osób fizycznych, co stanowiło wartość o ok. 1 tys. niższą niż w roku 2003. Zdecydowana większość podmiotów gospodarczych zlokalizowana jest w miastach. Wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą podmiotów na 10 000 mieszkańców) wynosi w województwie 799 przy średniej krajowej 937. Dysproporcje w rozwoju przedsiębiorczości w województwie charakteryzuje ponaddwukrotna różnica w wielkości tego wskaźnika w miastach i na wsi. W strukturze podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON najwyższy odsetek przypadają na sekcję handlu i napraw – 38,7%. W następnej kolejności lokowały się podmioty działalności: obsługi nieruchomości i firm 12,2%, budowlanej – 11,0%, produkcyjnej – 9,7% i transportowej – 7,4%.

Pod względem zatrudnienia w budownictwie województwo świętokrzyskie utrzymuje się w granicach średniej krajowej i zajmuje szóste miejsce w kraju. Według stanu na koniec 2004 r. liczba podmiotów zarejestrowanych w sekcji „budownictwo” wynosiła 11 300.

Przedsiębiorstwa budowlane uświadamiają sobie zwiększającą się konkurencyjność na rynku i widzą konieczność wprowadzania innowacji oraz nowych rozwiązań technologicznych i produkcyjnych, jak również zmiany sposobu organizacji i zarządzania.

Gorsze niż przeciętnie w kraju wskaźniki przyrostu liczby podmiotów, w tym małych i średnich przedsiębiorstw, wynikają głównie z:

- niekorzystnej w minionym okresie struktury przemysłu, zdominowanej przez duże zakłady przemysłu ciężkiego (hutnictwo, przemysł metalowy, obronny, produkcji samochodów ciężarowych),
- niedostatecznego wyposażenia w infrastrukturę techniczną, warunkującą pozyskiwanie inwestorów,
- niewystarczające powiązania województwa z krajowymi ośrodkami wzrostu,
- niezadowalający poziom rozwoju sieci instytucji otoczenia biznesu, w tym szczególnie funduszy pożyczkowych, gwarancyjnych i venture capital,
- niedostateczne powiązania pomiędzy sektorem naukowym i badawczym, a gospodarką.

Przemysł województwa świętokrzyskiego ukształtowany został w ścisłym powiązaniu z istniejącymi tu zasobami surowców skalnych, chemicznych i energetycznych oraz z wielowiekowymi tradycjami wytwarzania i obróbki metali. Duże zasoby różnorodnych kopaliny stanowiły i stanowią dobre zaplecze do rozwoju produkcji mate-

riałów budowlanych. W rejonie Kielc oraz południowo-zachodniej części województwa występuje duża koncentracja przemysłu wydobywczego kopalin i przeróbki surowców skalnych, w tym wapieni dla przemysłu cementowego i wapienniczego. Surowce mineralne występujące w Świętokrzyskiem stanowią podstawę rozwoju przemysłu mineralnego, który reprezentują znane w kraju przedsiębiorstwa takie jak: Cementownia Dyckerhoff S.A., Zakłady Przemysłu Wapienniczego „Trzuskawica” S.A., Lafarge Cement Polska S.A., Zakłady Przemysłu Gipsowego „Dolina Nidy” S.A., „NIDA-GIPS” Sp. z o.o., Cementownia „Ożarów” S.A., Kopalnia Wapienia „Morawica”. Przemysł cementowy to również północno-wschodnia część województwa (Ożarów). Na południowym obszarze województwa występują cegielnie (m.in. Odonów k. Kazimierzy Wielkiej) i inne zakłady branży budowlanej, tam też ma miejsce największa w kraju produkcja wyrobów gipsowych, wytwarzanych przez zakłady zlokalizowane na Ponidziu, szczególnie w gminie Pińczów.

Reprezentatywnym dla województwa jest także przemysł metalurgiczny, maszynowy, odlewniczy i precyzyjny, w tym szczególnie produkcja rur, armatury, łożysk tocznych, kotłów centralnego ogrzewania. W regionie rozwija się Świętokrzyskie Zagłębie Odlewniczo-Kooperacyjne, nawiązujące do tradycji Zagłębia Staropolskiego (działalność S. Staszica) oraz przedwojennego Centralnego Okręgu Przemysłowego. Do podmiotów gospodarczych współpracujących w ramach klastra odlewniczego należą m.in. odlewnie, zakłady obróbki mechanicznej, obróbki cieplnej, cynkownie. Firmy zrzeszone w Świętokrzyskim Zagłębiu Odlewniczo-Kooperacyjnym podejmują działania mające na celu rewitalizację swego majątku oraz wdrożenia nowoczesnych technik i technologii, co stawia tę branżę w gronie najbardziej rozwojowych i proinnowacyjnych gałęzi regionalnej gospodarki.

W województwie produkuje się również stal i wyroby hutnicze (huta w Ostrowcu Świętokrzyskim). Istotną rolę odgrywa przemysł spożywczy – 16,1% produkcji sprzedanej województwa. Przemysł ten zdominowany jest przez średnie i duże prywatne zakłady. Najprężniej rozwijające się branże to: mięsna, mleczarska, młynarska, cukiernicza i owocowo-warzywna. Ponadto duże znaczenie mają usługi poligraficzne i kolporterskie. Istotną szansę rozwoju społeczno-gospodarczego dla regionu stanowi budownictwo.

Największym problemem występującym w sektorze przemysłowym województwa są: słaba dostępność terenów przemysłowo-usługowych (rozproszona własność gruntów, niepełne uzbrojenie), brak przemysłu w większości małych miast oraz bariera kapitałowa będąca m.in. przejawem niskiej otwartości regionu dla inwestycji w tym sektorze gospodarki.

Dla dalszego rozwoju gospodarczego regionu niezbędne jest funkcjonowanie sieci instytucji otoczenia biznesu, tj. instytucji i organizacji wspomagających i usprawniających obrót kapitału, funkcjonowanie rynku i rozwój przedsiębiorczości. Instytucje te skupione są głównie w stolicy województwa, Starachowicach oraz Ostrowcu Świętokrzyskim, natomiast wyraźny ich niedobór obserwuje się w małych miastach i na obszarach wiejskich.

W regionie istnieje Specjalna Strefa Ekonomiczna „Starachowice” zajmująca łącznie powierzchnię 329,8 ha, w tym na obszarze województwa w następujących podstrefach:

- Starachowice – 167,9 ha
- Ostrowiec Św. – 94,7 ha

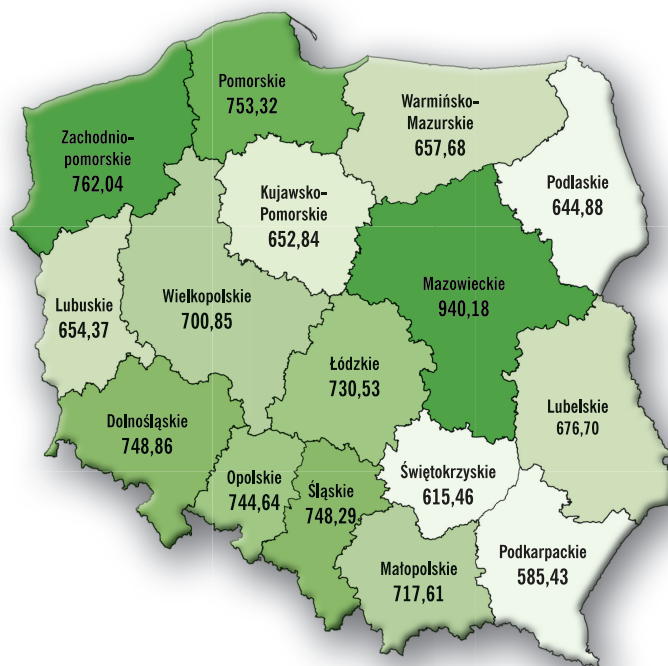
- Skarżysko-Kamienna – 10,5 ha
- Końskie – 16,4 ha
- Stąporków – 9,9 ha

Obszar gminy Staszów, znajdujący się w południowo-wschodniej części świętokrzyskiego, włączony jest do Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO PARK Wisła-San w Podkarpackiem.

Pozytywny wpływ na transfer innowacji i rozwój gospodarczy województwa ma bez wątpienia dynamiczny rozwój infrastruktury wystawienniczej. Targi Kielce zajmują pozycję wicelidera polskiego rynku targowego za Międzynarodowymi Targami Poznańskimi. Aktualnie udział firmy w polskim rynku targowym wynosi około 17%. W 2005 roku w kieleckim ośrodku targowym odbyło się 31 imprez wystawienniczych, których łączna powierzchnia wraz ze specjalnymi terenami prezentacyjnymi i imprezami towarzyszącymi zajęła ponad 140 tysięcy m². W najbliższym okresie planuje się modernizację i rozbudowę infrastruktury Targów i stworzenie Międzynarodowego Ośrodka Kongresowo-Wystawienniczego.

Niewystarczający poziom rozwoju gospodarczego, wysoki poziom bezrobocia i niski poziom dochodów mieszkańców są podstawowymi czynnikami wpływającymi negatywnie na funkcjonowanie biznesu w regionie.

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2004 r. (w zł)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województw 2005 r.

Dochody w gospodarstwach domowych w 2004 r. przeliczone na jednego mieszkańca województwa świętokrzyskiego należały do najniższych w kraju (oprócz podkarpackiego) i wynosiły 615,46 zł/osobę przy średniej krajowej 735,40 zł.

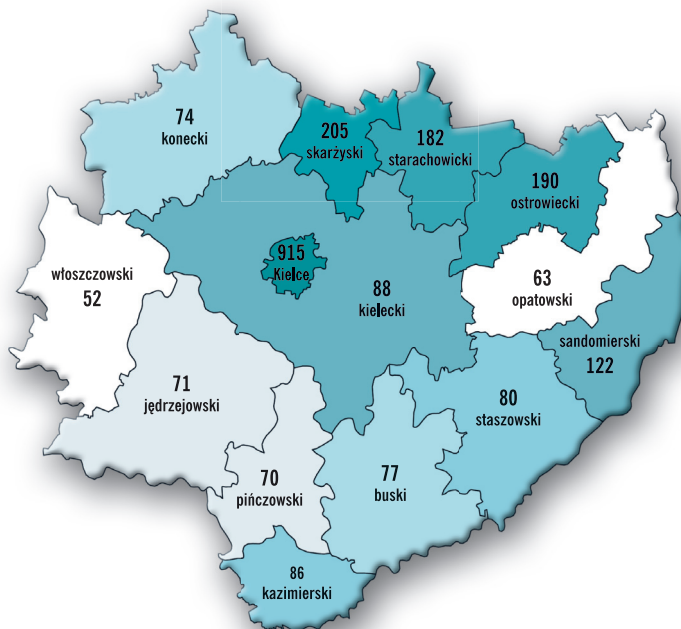
2.3. Zasoby ludzkie

Jednym z podstawowych czynników decydujących o potencjale rozwojowym regionu jest czynnik demograficzny. Według stanu na koniec 2004 r. liczba mieszkańców województwa wyniosła 1 288 693 osób, co stanowiło 3,4 % ludności kraju. Od 2000 r. liczba ludności regionu spadła o 14 tys.

Najwyżej zurbanizowane, a co za tym idzie najbardziej zaludnione, są powiaty leżące w północnej części województwa. Ich rozwój w latach powojennych spowodował masowy napływ ludności znajdującej zatrudnienie w rozwijających się zakładach, będących częścią strategicznych dla państwa gałęzi przemysłu. Powiaty te dysponują obecnie największym potencjałem ludnościowym, który na skutek procesów restrukturyzacyjnych, realizowanych w obrębie tych gałęzi przemysłu, pozostaje w dużej mierze niewykorzystany.

Największa liczba ludności zamieszkuje powiaty: kielecki grodzki, kielecki ziemski, ostrowiecki i starachowicki. Wynika to z wielkości tych powiatów oraz faktu, iż w ich obrębie najliczniej skoncentrowane są zakłady przemysłowe wraz z ich otoczeniem społeczno-instytucjonalnym.

Gęstość zaludnienia w poszczególnych powiatach w 2004 r. (os./km²)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województw 2005 r.

Ogółem w województwie na 100 mężczyzn przypada średnio 105 kobiet. Najwięcej kobiet na 100 mężczyzn przypada w powiatach: kieleckim grodzkim, skarżyskim i ostrowieckim.

Analiza wskaźników ludnościowych wskazuje na niekorzystne trendy procesów demograficznych. Okres transformacji ustrojowej i społeczno-gospodarczej rozpoczęty na początku lat 90. XX wieku charakteryzuje się podobnie jak w całym kraju, spadkiem przyrostu naturalnego, malejącą liczbą zawieranych małżeństw oraz niską mobilnością przestrzenną ludności. Przyrost naturalny w 2004 r. w przeliczeniu na 1000 ludności daje wskaźnik w wysokości (-) 1,6 i od kilku lat wciąż spada. Ujemny przyrost naturalny należy traktować jako zjawisko wynikające przede wszystkim z ogólnokrajowych tendencji demograficznych, których elementem jest sukcesywny spadek liczby urodzeń. Tendencje te w skali kraju wynikają z przyczyn ekonomicznych oraz zmian w sferze obyczajowości społecznej.

W 2004 r. zaobserwować można wzrost napływu osób migrujących na tereny wiejskie oraz zwiększenie odpływu z miast. Wskaźnik salda migracji (na 1000 mieszkańców) dla Miasta Kielce wynosił w 2004 r. – 6,7 i był najbardziej niekorzystny w województwie. Równocześnie wskaźnik ten dla powiatu kieleckiego ziemskiego osiągnął wartość 5,0. Poza Miastem Kielce największy odpływ ludności zanotowano w powiatach: opatowskim, ostrowieckim i starachowickim (trzy osoby na 1000 mieszkańców). W ramach migracji międzyregionalnych świętokrzyskie opuściło 5655 osób (głównie do województw: mazowieckiego, małopolskiego i śląskiego), natomiast przybyło 3340 osób (najwięcej z województw: śląskiego, mazowieckiego, małopolskiego i podkarpackiego).

Coraz większego znaczenia w ruchu wędrownym ludności nabierają migracje zagraniczne. W 2004 r. na terenie województwa zameldowało się na pobyt stały z zagranicy 176 osób, zaś w tym czasie za granicę wymeldowały się 144 osoby. Należy domniemywać, że w rzeczywistości z województwa za granicę wyemigrowało o wiele więcej osób, niż ukazane jest w oficjalnych statystykach. Trend ten zaobserwować można szczególnie wśród ludzi młodych, poszukujących pracy za granicą.

Ludność w wieku produkcyjnym stanowi 61,94% ludności województwa (wg danych za 2004 r.). Wartość ta jest nieznacznie niższa niż średnia krajowa (63,5%). Grupa ta zwiększa swą liczebność od początku lat dziewięćdziesiątych. W roku 2004 na każde 1000 osób w wieku produkcyjnym przypadało 610 osób w wieku nieprodukcyjnym; dla porównania: w 1990 – 798 osób, w 1995 r. – 754 osoby (w kraju odpowiednio: 1990 – 739, 1995 – 705, 2003 – 630).

Systematycznie maleje liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym z 30,2% w roku 1990 do 21,17% na koniec 2004 roku. W kraju wskaźniki te wynoszą odpowiednio 29,6% i 21,18 %. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym zwiększył się z 14,8% w 1990 r. do 16,89% w 2004 r. W miastach województwa udział ten wynosi 15,38% a na wsi 18,12%.

Prognoza demograficzna

Według prognozy statystycznej liczba mieszkańców województwa będzie sukcesywnie maleć. Do roku 2030 zmniejszać się będzie liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, natomiast rosnać będzie liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Największy spadek, nawet o 57%, przewiduje się w najbliższych

latach w grupie ludzi młodych, w wieku produkcyjnym w przedziale 20-34 lata. Względnie stała pozostanie liczba osób w wieku 40-45 lat, podczas gdy liczba osób starszych w regionie będzie wzrastać. Ocenia się, że liczba osób w przedziale wiekowym 60-84 lata zwiększy się średnio o 55%. Oznacza to, że średnia wieku mieszkańców województwa będzie stale wzrastać.

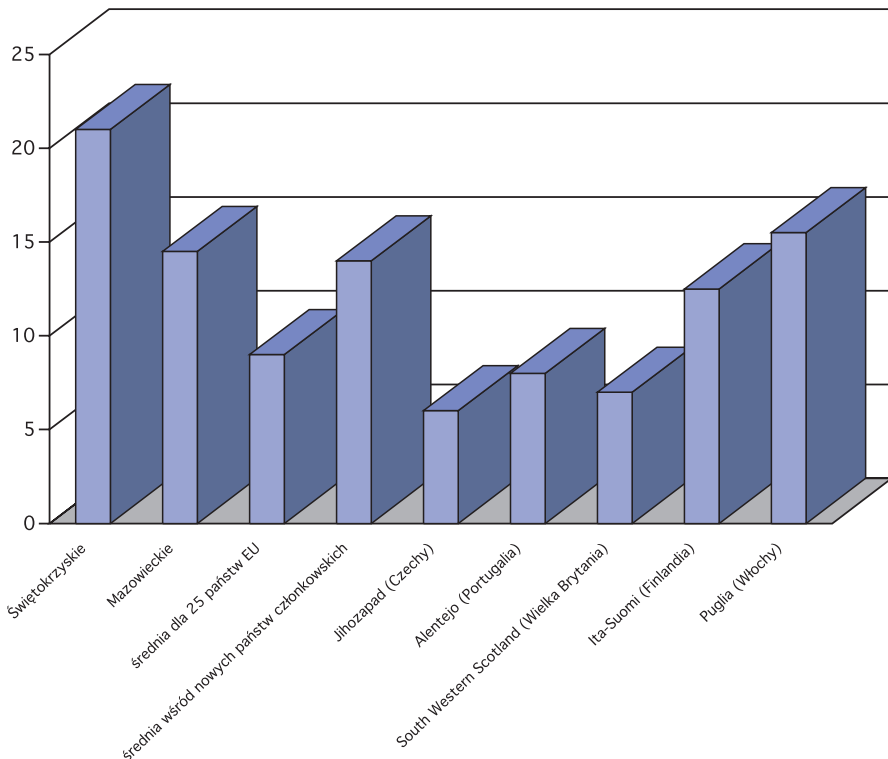
2.4. Rynek pracy

Liczba pracujących w końcu 2004 roku w Świętokrzyskiem wyniosła ogółem 429 552 osoby, z czego w rolnictwie – 144 124 osób, w przemyśle – 77 870 osób, w handlu – 57 542 osób, w edukacji – 31 783 osób, w ochronie zdrowia – 25 141 osób, w transporcie i łączności – 20 403 osoby, w budownictwie – 17 542 osób.

Tendencje zmian w strukturze zatrudnienia w województwie są zbliżone do trendów ogólnokrajowych. Systematycznie rośnie poziom zatrudnienia w sektorze usług, spada natomiast procentowy udział zatrudnienia w sektorze przemysłu i budownictwa.

Największy spadek poziomu zatrudnienia w latach 2000-2004 miał miejsce przede wszystkim w powiatach o charakterze przemysłowym, w których przebiegające procesy prywatyzacji przedsiębiorstw oraz restrukturyzacji poszczególnych gałę-

Poziom bezrobocia w 2004 r. (%) na przykładzie wybranych regionów UE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

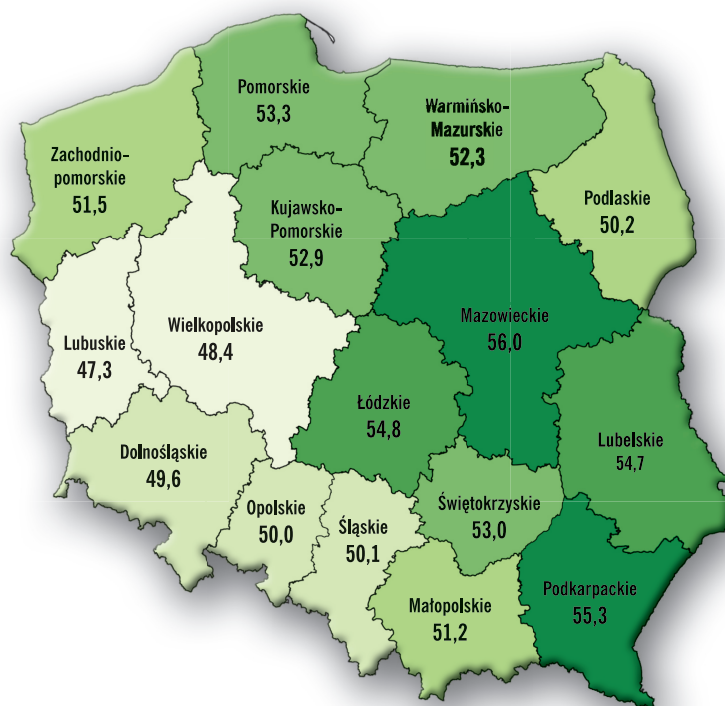
zi przemysłu wiązały się ze zwolnieniami pracowników. W 2004 r. powiatami o najwyższej stopie bezrobocia były: skarżyski (33,4%), konecki (32,1%), ostrowiecki (29%), kielecki (28,5%). Najniższą stopę bezrobocia odnotowano w powiatach: buskim (12,5%), kazimierskim (13,9%) i pińczowskim (15,8%).

Stopa bezrobocia na koniec grudnia 2004 roku w województwie wyniosła 21,9% i była niższa w porównaniu do analogicznego okresu w 2003 r.

Z ogólnej liczby bezrobotnych 49,7% stanowiły kobiety. Prawie 55% łącznej liczby bezrobotnych stanowili mieszkańcy wsi, z których tylko ok. 9% posiadało gospodarstwa rolne. Prawo do zasiłku przysługuje jedynie 14,6% ogółu bezrobotnych; 53% bezrobotnych to osoby długotrwale bezrobotne.

Większość zarejestrowanych bezrobotnych to osoby o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia. Aż 35% to osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (w kraju 35,5%); 25,3% bezrobotnych posiadało wykształcenie gimnazjalne i poniżej (w kraju 32,4%). Najmniejszą grupę bezrobotnych stanowią absolwenci wyższych uczelni – 4,2% (w kraju 4,4%) i szkół średnich ogólnokształcących – 6,4% (w kraju 6,5%).

Długotrwale bezrobotni w stosunku do ogółu bezrobotnych w 2004 r. (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika statystycznego województw 2005 r.

Szczególnie dramatycznie przedstawia się sytuacja na rynku pracy osób poniżej 25 roku życia. W Świętokrzyskiem stopa bezrobocia wśród tej grupy wiekowej wyniosła w 2004 r. 42,9% i była wyższa od średniej krajowej (39,6%). W krajach Unii Europejskiej poziom bezrobocia wśród osób do 25 roku życia jest ponad dwukrotnie niższy (18,5%). Najmniej bezrobotnej młodzieży jest w Holandii (8%), Danii (8,2%) i Irlandii (8,9%), najwyższy odsetek odnotowano (oprócz Polski) na Słowacji (33,1%) i w Grecji (26,9%) – dane wg EUROSTAT.

Zidentyfikowanymi barierami w rozwoju zasobów ludzkich są głównie:

- niedostosowany system szkolnictwa ponadpodstawowego do potrzeb rynku pracy,
- nierówność szans kształcenia i zatrudnienia osób zamieszkałych na terenach wiejskich i w małych miastach,
- jednostronne postrzeganie zjawisk bezrobocia jako problemu publicznych instytucji rynku pracy (konieczność pozyskania lokalnych partnerów społecznych zaangażowanych w tworzenie nowych miejsc pracy i przeciwdziałanie bezrobociu),
- niedostateczna oferta usług w zakresie poradnictwa zawodowego, pośrednictwa pracy, szkoleń dla rozpoczynających własną działalność gospodarczą.

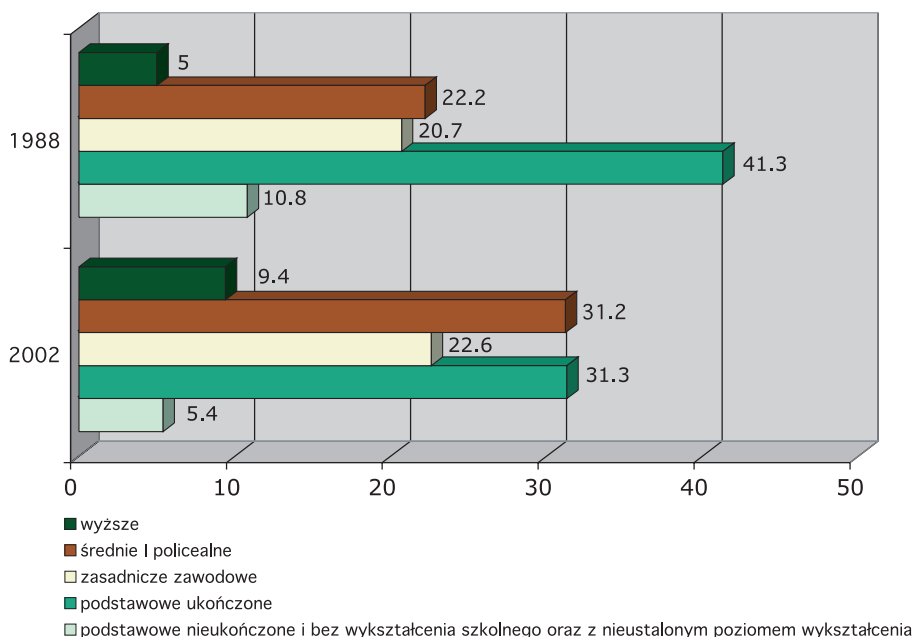
2.5. Nauka i edukacja

W województwie na przestrzeni lat szkolnych 2000/01-2004/05 obserwuje się spadek liczby uczących się we wszystkich typach szkół, co spowodowane jest głównie tendencjami demograficznymi. Liczba uczniów zmalała z 259,9 tys. w roku szkolnym 2000/01 do 232,1 tys. w roku szkolnym 2004/05, tj. o 10,7%. Pozytywnie ocenia się zmiany w strukturze kształcenia ponadpodstawowego skutkujące zmniejszeniem udziału uczących się w zasadniczych szkołach zawodowych z 20,75% w roku szkolnym 2000/2001 do 12,27% w 2004/2005 i wzrostem udziału uczących się w szkołach średnich kończących się egzaminem maturalnym z 79,25% w roku szkolnym 2000/2001 do 87,73% w 2004/2005. Problemem pozostaje zróżnicowanie poziomu kształcenia pomiędzy wsią i miastem, niedostosowanie bazy materialnej szkolnictwa na wsi i zbyt niska dostępność dla młodzieży pochodzącej z obszarów wiejskich do liceów ogólnokształcących i profilowanych, stwarzających absolwentom możliwość kontynuowania nauki na poziomie wyższym.

Wśród ludności powyżej 15 roku życia 31,3% stanowią osoby z wykształceniem podstawowym ukończonym, podobnie 31,2% posiada wykształcenie średnie i policealne, zaś 22,6% – zasadnicze zawodowe. Osoby z wyższym wykształceniem stanowią 9,4% ogółu ludności powyżej 15 roku życia.²

² Raport z wyników spisów powszechnych 2002 – województwo świętokrzyskie, Urząd Statystyczny w Kielcach, s. 33

Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w latach 1988 i 2002 (w %)

Źródło: Raport z wyników spisów powszechnych 2002 – województwo świętokrzyskie, Urząd Statystyczny w Kielcach, s. 33

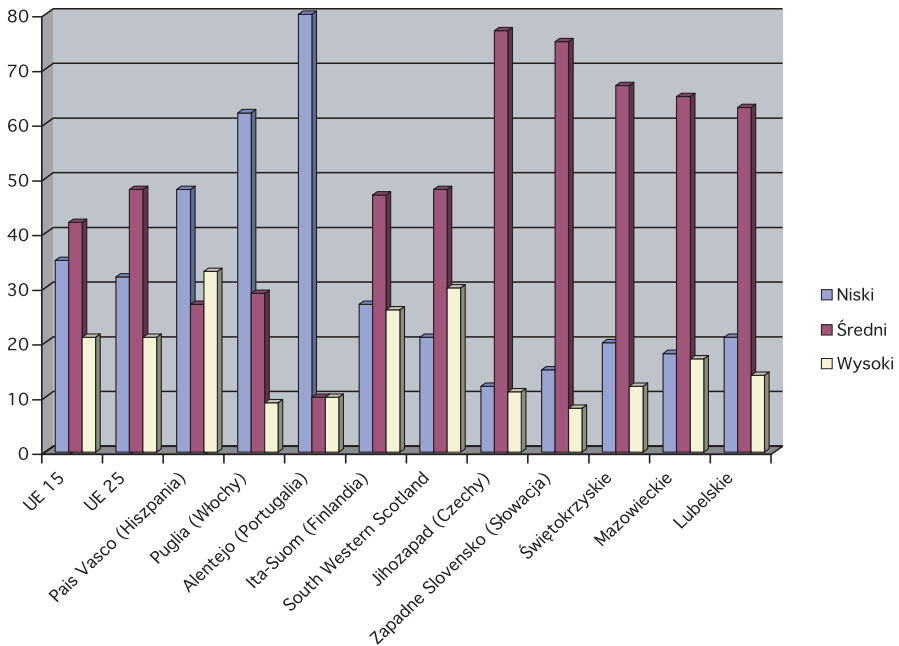
Porównując poziom wykształcenia ludności w latach 1988 i 2002, zaznaczył się wyraźny wzrost odsetka osób z wykształceniem wyższym (odpowiednio 5,0% i 9,4%) oraz osób z wykształceniem średnim i policealnym (kolejno 22,2% i 31,2%), natomiast zmniejszył się odsetek osób z wykształceniem podstawowym ukończonym: z 41,3% w 1988 r. do 31,3% w 2002 r. (tj. o 10,0 punktu procentowego).³

Procentowy udział osób z wykształceniem wyższym jest znacznie większy w miastach (15,1%), niż na wsi (4,4%). Podobnie sytuacja wygląda dla osób z wykształceniem policealnym i średnim (odpowiednio 41,3% w miastach i 22,3% na wsi). W gminach wiejskich przeważa natomiast ludność z wykształceniem podstawowym ukończonym – 39,9%, w miastach – 21,5%. W wielu gminach liczba osób z wykształceniem podstawowym nieukończonym sięga 7%.

³ ibidem

Województwo na tle regionów UE

Dostęp do edukacji osób w wieku 25-64 lat – odsetek liczby całkowitej w 2002 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Nowe partnerstwo dla spójności – konwergencja, konkurencyjność, współpraca. Trzeci raport na temat spójności gospodarczej i społecznej*

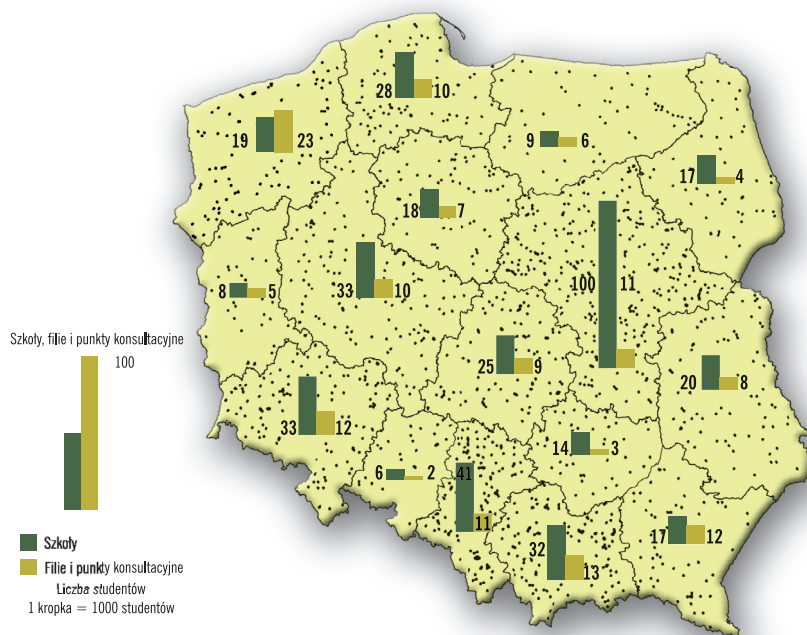
W Świętokrzyskiem funkcjonuje 14 wyższych uczelni o zróżnicowanym profilu kształcenia. W roku akademickim 2004/2005 w regionie studiowało 65 134 osób, w tym na studiach dziennych 23 200. Liczba studentów szkół wyższych na 10 tys. mieszkańców wynosi w województwie 502,5 i plasuje świętokrzyskie na 5. miejscu w kraju. Pełnozatrudniona kadra naukowa wynosi 2027 osób (2004/05 r.).

Studenci w roku akademickim 2004/2005

Wyszczególnienie	ogółem	w tym: kobiety	dzienne	w tym studia wieczorowe	zaoczne
Politechnika Świętokrzyska	9 660	2 634	5 426	–	4 234
Akademia Świętokrzyska	27 998	21 010	13 712	1 022	13 264
pozostałe	27 457	15 163	4 056	82	22 962
Razem	65 115	38 807	23 194	1 104	40 460

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uczelni

Szkoły wyższe i studenci w roku akademickim 2004/05

Źródło: GUS: http://www.stat.gov.pl/dane_spolgosp/warunki_zycia/szkoły_wyższe_w_2004/komentarz_analityczny.pdf

2.6. Ochrona zdrowia

Stacjonarna opieka zdrowotna w województwie świadczona jest przez 20 szpitali ogólnych, dwa szpitale psychiatryczne, 12 zakładów opiekuńczo-leczniczych, dwa zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze oraz dwa zakłady paliatywno-hospicyjne.

Pod względem liczby łóżek w szpitalach przypadających na 10 tys. mieszkańców województwo zajmuje 10. miejsce w kraju, wskaźnik województwa – 45,8 łóżek na 10 tys. mieszkańców jest o 3,3 niższy od średniej krajowej. Powyższe dane nie odzwierciedlają jednak rzeczywistych różnic w jakości i dostępie do usług medycznych, a szczególnie w dostępie do lekarzy specjalistów oraz badań diagnostycznych. W świętokrzyskim na jeden punkt mammografii lub jeden zestaw angiografii przypada dwukrotnie więcej osób niż średnio w kraju. Województwo nie dysponuje m.in. wydzielonymi łóżkami dla osób uzależnionych od środków psychoaktywnych.

Na terenie świętokrzyskiego znajduje się 548 zakładów ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Wśród nich zdecydowaną większość stanowią niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, których liczba stale wzrasta. Liczba zatrudnionego podstawowego personelu medycznego ulega systematycznemu zmniejszaniu.

W roku 1999 zakłady opieki zdrowotnej zostały przekazane samorządom terytorialnym, w tym także tzw. inwestycje wieloletnie realizowane ze środków budżetu państwa. W skali województwa obserwuje się niedofinansowanie infrastruktury ochrony zdrowia. Sytuacja finansowa samorządów wpłynęła na ograniczenie tempa i zakresu prowadzonych zadań inwestycyjnych.

Obserwuje się stagnację, a nawet regres w gminach wiejskich, zwłaszcza tych znacznie oddalonych od dużych ośrodków.

Ważną dziedziną ochrony zdrowia w województwie jest lecznictwo uzdrowiskowe. W Świętokrzyskiem znajduje się 11 sanatoriów z 1449 łózkami oraz trzy szpitale uzdrowiskowe z 517 łózkami (7. pozycja w kraju). Rocznie leczy się ponad 6% pacjentów objętych w Polsce lecznictwem uzdrowiskowym. Infrastruktura lecznictwa uzdrowiskowego zlokalizowana jest głównie na terenie powiatu buskiego – w Busku Zdroju i Solcu Zdroju. W miejscowościach tych lecznictwo realizowane jest zarówno systemem sanatoryjnym jak i ambulatoryjnym, kuracjusze mają możliwość skorzystania z zakładu przyrodoleczniczego oraz rehabilitacji, a także fizykoterapii. W latach 2000-2004 liczba kuracjuszy wzrosła o ponad 4 tys. osób.

2.7. Warunki życia i bezpieczeństwa

Poziom życia mieszkańców poszczególnych regionów określają relacje zachodzące między ogółem zasobów ludzkich a sferą gospodarki wraz z jej otoczeniem społeczno-instytucjonalnym. Ogólny poziom życia mieszkańców jest wyznaczany przez takie kryteria, jak: poziom zatrudnienia, poziom wynagrodzeń, struktura gospodarstw domowych oraz skala i rodzaj problemów społecznych.

Wskaźnik zatrudnienia jest podstawowym miernikiem rzeczywistego zaangażowania ludności w procesie pracy. Stopa bezrobocia wykazuje tendencję spadkową, na koniec grudnia 2004 wyniosła 21,9%. Względnie niski jest poziom zaangażowania zawodowego kobiet. Wskaźnik zatrudnienia dla kobiet wynosi 39,1% i jest niższy od tego samego wskaźnika dla populacji mężczyzn o 9,7%.

Jedną z najbardziej istotnych cech warunkujących jakość kwalifikacji i poziom przygotowania zawodowego jest wykształcenie. Najwyższy poziom zatrudnienia występuje wśród osób z wykształceniem wyższym i wynosi 69,1%. Najniższy poziom zatrudnienia ma miejsce wśród osób z wykształceniem podstawowym ukończonym i nieukończonym. Wskaźnik zatrudnienia w tej grupie wynosi 19,1%.

Ogólny poziom wynagrodzeń w regionie utrzymuje się na poziomie niższym od wskaźników krajowych. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosi 1912,25 zł, co stanowi 87,5% średniej krajowej. Największe różnice wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw między województwem świętokrzyskim a średnim poziomem krajowym występują w obsłudze nieruchomości i firm, nauce, handlu i naprawach. Najmniejsze różnice w poziomie wynagrodzeń występują w dziedzinie budownictwa oraz przemysłu.

Poziom życia mieszkańców regionu i skalę problemów społecznych w sposób najbardziej widoczny odzwierciedla analiza gospodarstw domowych. Gospodarstwo domowe definiowane jest jako zespół osób wspólnie zamieszkujących i utrzymujących się. W grupie gospodarstw domowych wyodrębnia się gospodarstwa jednoosobowe, które tworzą osoby samotne oraz mieszkające z innymi, ale utrzymujące się oddzielnie.

Struktura gospodarstw domowych według głównego źródła utrzymania stanowi źródło informacji na temat ogólnej liczby gospodarstw domowych oraz ich źródła utrzymania: pracy i źródeł niezarobkowych. Ponadto liczba osób na utrzymaniu w gospodarstwie domowym w dużej mierze determinuje poziom życia członków i jest składnikiem ogólnej oceny standardu życia mieszkańców. Główne źródło utrzymania osoby jest traktowane jako źródło przynoszące jej największy dochód.

W grupie osób uzyskujących dochody z pracy zdecydowana większość jest w wieku produkcyjnym mobilnym. W grupie osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł utrzymania przeważają osoby w wieku poprodukcyjnym, natomiast wśród osób pozostających na utrzymaniu dominują osoby w wieku przedprodukcyjnym.

Wskaźnikiem uzupełniającym, dotyczącym standardu życia gospodarstw domowych oraz ogólnego poziomu życia mieszkańców, jest wskaźnik warunków mieszkaniowych, uwzględniający przeciętną liczbę osób i przeciętną powierzchnię użytkową mieszkań. W województwie przeciętna liczba osób przypadających na jedno mieszkanie, zarówno w miastach, jak i na wsi, jest wyższa od średniej krajowej. Większa jest także przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań, podczas gdy przeciętna powierzchnia przypadająca na jedną osobę jest nieco mniejsza od średniego wskaźnika krajowego.

2.8. Pomoc społeczna

Niekorzystne tendencje demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa, jednocześnie wysoka liczba bezrobotnych, niskie dochody i trudna sytuacja na rynku pracy powodują, że coraz większa liczba mieszkańców zmuszona jest do korzystania z różnych form pomocy społecznej, w tym w domach opieki społecznej.

W roku 2005 działały na terenie województwa świętokrzyskiego 32 domy pomocy społecznej. Liczba miejsc ogółem w tych placówkach wynosi 3 355. Według stanu na dzień 30 listopada 2005 roku w domach tych przebywało 3 170 mieszkańców. Świętokrzyskie należy do grupy województw o najwyższym procencie ludności korzystającej z pomocy społecznej.

W 1999 roku domy opieki społecznej zostały przekazane samorządom powiatowym, które nie były finansowo przygotowane do rozbudowy i doposażenia tych placówek. Istnieją duże potrzeby dokończenia rozpoczętych zadań dotyczących budowy i modernizacji placówek, zwłaszcza poza dużymi i średnimi miastami.

Na koniec 2005 roku osiem z funkcjonujących na terenie województwa placówek osiągnęło pełny standard usług. Wszystkie posiadały programy naprawcze i dążyły do ich realizacji. W ramach tych programów przewidywano szereg prac remontowych, modernizacyjnych oraz zakup niezbędnego wyposażenia. Kontynuacja zadań pozwoli w przyszłości na spełnienie standardów jakościowych stawianych placówkom opieki społecznej.

Ilościowy i jakościowy poziom świadczeń z zakresu pomocy społecznej ukazuje skalę i rodzaj problemów społecznych w regionie, co ma znaczący wpływ na warunki realizacji polityki dotyczącej zasobów ludzkich. Z roku na rok wzrasta liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej. Powiększające się obszary rzeczywistych i potencjalnych zagrożeń społecznych mają związek z obniżeniem się poziomu życia. Zmiany struktury lokalnej gospodarki powodują, że rozszerza się obszar ubóstwa i nasilają negatywne zjawiska społeczne.

W roku 2005 w stosunku do 2004 odnotowano wzrost wydatków na świadczenia w ramach pomocy społecznej. Wynika to z konieczności niwelowania skutków niepokojących zjawisk społecznych. Wielkość udzielanej pomocy w stosunku do potrzeb jest jednak niewystarczająca, a jej formy oparte są głównie na środkach pochodzących z administracji rządowej, w ramach realizowanych zadań zleconych samorządom. Udział środków własnych samorządu uzależniony jest od sytuacji finansowej poszczególnych gmin.

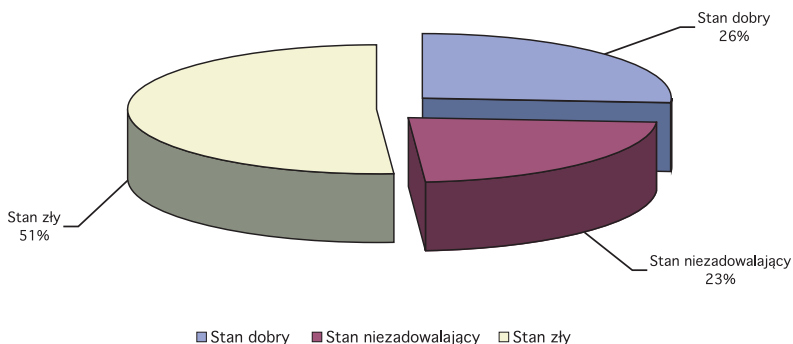
Najczęstszym powodem przyznania pomocy jest bezrobocie. Drugą przyczynę stanowiło ubóstwo, a trzecią niepełnosprawność osób ubiegających się o pomoc. Znaczącą kategorią problemową jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Najmniej liczne przypadki przyznania pomocy dotyczyły okresu postpenitencjarnego.

2.9. Infrastruktura

W porównaniu z większością województw oraz regionów Unii Europejskiej istnieje wyraźna dysproporcja w zakresie wyposażenia infrastrukturalnego na niekorzyść świętokrzyskiego. W dziedzinie transportu dominuje transport drogowy. Co prawda w 2004 roku na 100 km² powierzchni województwa przypadało ok. 103,6 km dróg o utwardzonej nawierzchni (daje to świętokrzyskiemu miejsce w czołówce regionów), ale jedynie 48 km stanowią drogi dwujezdniowe. Sieć drogowa województwa liczy 12 129 km, z czego długość dróg krajowych wynosi 752 km. Brakuje autostrad, a długość dróg dwujezdniowych klasyfikuje województwo świętokrzyskie na 14. miejscu w kraju.

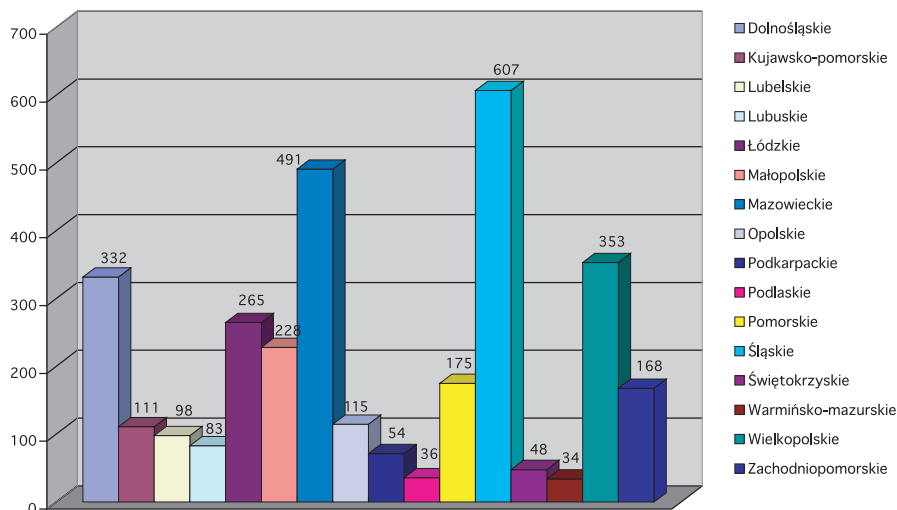
Również stan techniczny dróg nie jest zadowalający. Według danych Systemu Oceny Stanu Nawierzchni (SOSN) za 2003 r. tylko 25,8% sieci dróg krajowych jest w stanie dobrym, 22,6% w stanie niezadowalającym i 50,2% w stanie złym. Równie niekorzystnie kształtuje się ten stosunek odnośnie dróg wojewódzkich. Szacuje się, że około 421 km jest w stanie dobrym i zadowalającym, 150 km w stanie złym.

Stan techniczny sieci dróg krajowych w województwie świętokrzyskim, według Systemu Oceny Stanu Nawierzchni (SOSN) za 2003 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad w Warszawie

Drogi publiczne o twardej nawierzchni, dwujezdniowe w km*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województw 2005 r.

Region znajduje się poza Transeuropejską Siecią Transportową TEN-T oraz planowanymi korytarzami krajowej sieci autostrad.

Do dróg ekspresowych zaliczone są obecne drogi krajowe: nr 7 na kierunku północ-południe i nr 74 na kierunku wschód-zachód. System dróg krajowych w regionie zapewnia dobre połączenie ze wszystkimi sąsiednimi województwami. Przepustowość tych dróg jest jednak znacznie ograniczona. Szybki rozwój motoryzacji, a tym samym wzmożony ruch samochodów zarówno osobowych jak i ciężarowych spowodował, iż drogi projektowane i budowane w przeszłości nie spełniają obecnych wymagań. Najbardziej obciążona jest droga krajowa nr 7, gdzie średni dobowy ruch samochodowy osiąga wartość od 8 000 do 18 500 pojazdów. Żaden z istniejących mostów nie spełnia standardów nośności i przepustowości. Przez rzeki tej wielkości jak Wisła średnia odległość między przeprawami powinna wynieść 20 km, a wynosi około 50 km.

Niedostateczny stan infrastruktury drogowej w regionie, w szczególności brak nowoczesnych dróg ekspresowych i autostrad, w poważny sposób utrudnia konkrowanie z ościennymi województwami o lokalizację nowych inwestycji i grozi dalszą peryferyzacją świętokrzyskiego.

Obok drogowego istotnym elementem systemu transportowego świętokrzyskiego jest transport kolejowy. Pod względem gęstości sieci kolejowej region plasuje się nieco poniżej średniej krajowej (6,0 km/100 km², podczas gdy średnia dla kraju wynosi ok. 6,4 km/100 km²).

* Dane dla województwa podkarpackiego przyjęto wg stanu z roku 2003.

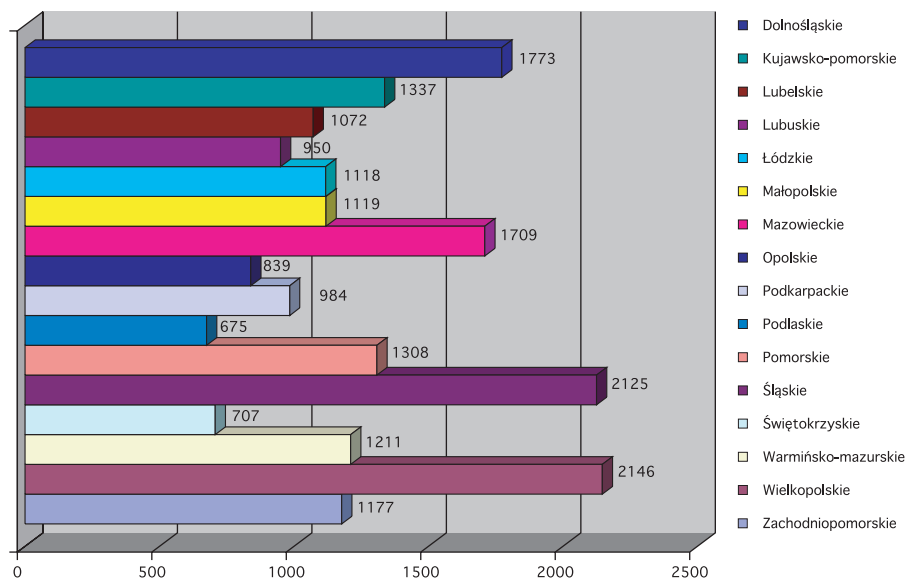
W pełni zelektryfikowane linie stanowią najbardziej ekologiczny środek transportu zarówno pasażerskiego, jak i towarowego, ich sieć wynosi w województwie 542 km. Przez teren województwa świętokrzyskiego przebiega 10 linii kolejowych o całkowitej długości 707 km. Najistotniejsza dla województwa jest linia nr 8 o ruchu pasażersko-towarowym, która umożliwia połączenie z Warszawą i północną częścią Polski oraz województwami położonymi na południu tj. małopolskim, śląskim i podkarpackim. Ponadto posiada ona duże znaczenie dla przewozów ładunków. Wykorzystywana jest do zaopatrzenia w węgiel elektrowni Połaniec i Koźnice oraz transportu z województwa surowców naturalnych, a także cementu i wapna.

Sieć drogowa TEN-T w Polsce

Źródło: <http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/8E676EB6-12AE-4B5A-8B03-7B7E0B14D188/23093/priorytetydzialaniatransportowe2.pdf>

Linie kolejowe eksploatowane w 2004 r. w km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województw 2005 r.

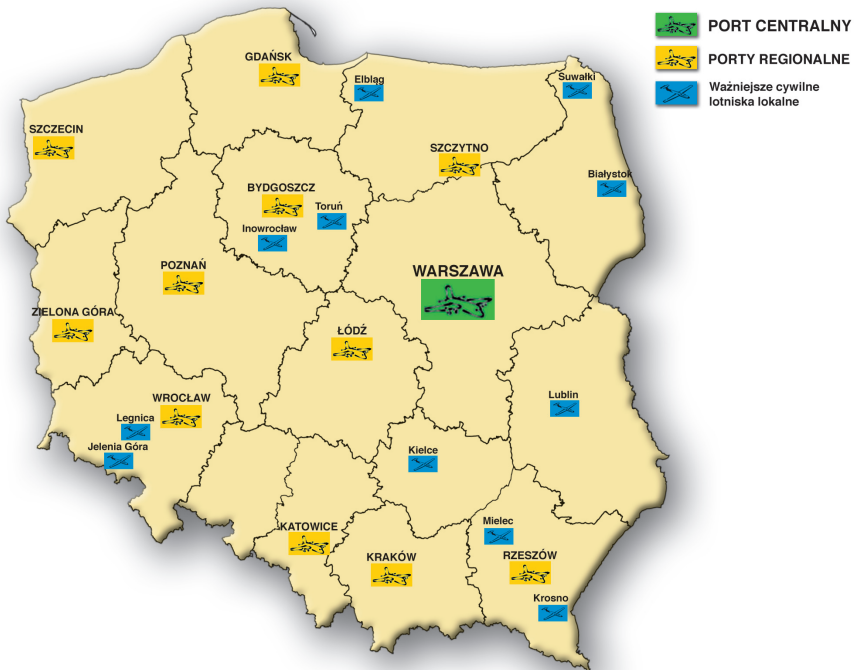
Przez świętokrzyskie przebiega tranzytem linia LHS (Linia Hutnicza Szerokotorowa) – wyłącznie o ruchu towarowym, stanowiąca połączenie Ukrainy z Polską, której znaczenie dla województwa może wzrastać w miarę rozwoju kontaktów handlowych z partnerami ze wschodu. Istotne znaczenie dla rozwoju gospodarczego posiadają istniejące węzły kolejowe w Kielcach, Skarżysku Kamiennej, Włoszczowie i Sędziszowie, a także jedyna na terenie centralnej Polski stacja wymiany podwozi wagonów w Sędziszowie na linii LHS.

Coraz większego znaczenia dla wzmocnienia potencjału inwestycyjnego i turystycznego regionów nabiera transport lotniczy. W Polsce funkcjonuje 12 lotnisk komunikacyjnych (1 port międzynarodowy i 11 portów regionalnych) oraz 42 lotniska lokalne. W 2005 r. lotniska obsłużyły ponad 11,5 mln pasażerów (o 31% więcej niż w roku 2004).

W województwie świętokrzyskim funkcjonujące obecnie lotnisko lokalne w Maślowie, w odległości 8,5 km od centrum Kielc, jest w stanie przyjąć tylko małe i średnie samoloty dyspozycyjne i sportowe (do 19 miejsc). Lotnisko o łącznej powierzchni 72 ha, posiada pas asfaltowy 900 x 30 m oraz pas trawiasty 900 x 250 m i nie posiada urządzeń radionawigacyjnych. Jest zarejestrowane jako lotnisko komunikacji cywilnej w Światowej Organizacji Lotnictwa Cywilnego/ICAO/ pod międzynarodowym numerem rejestrowym EP KA.

Stan infrastruktury telekomunikacyjnej jest relatywnie słaby. Świętokrzyskie zajmuje jedno z ostatnich miejsc w kraju pod względem liczby łącz na 1000 osób (255,3 łącz/na 1000 osób). W ostatnich latach utrzymywało się przyspieszone tempo rozwoju telefonii przewodowej. Wskaźnik gęstości abonenckiej na koniec grudnia

Lotniska cywilne w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Lotnictwa Cywilnego

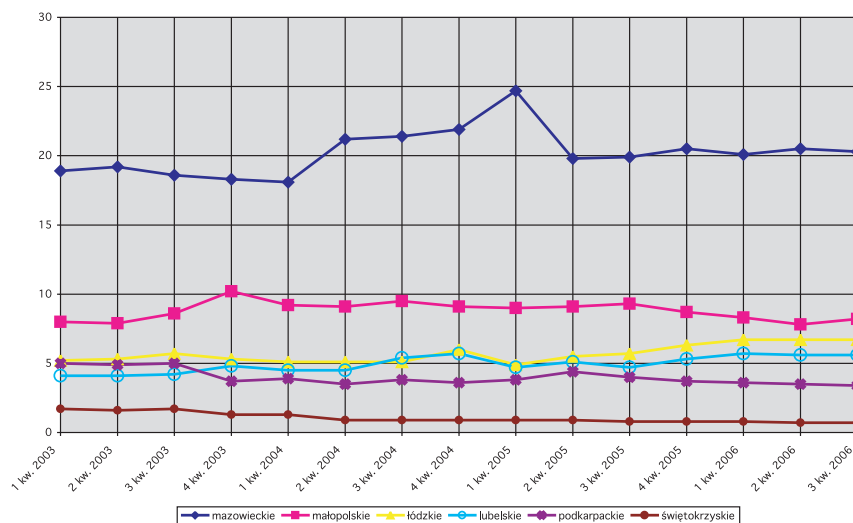
2003 roku wyniósł 36,2 abonentów na 100 mieszkańców w miastach i 15,1 na terenach wiejskich. Odpowiedni wskaźnik dla kraju wyniósł 39,7 w miastach i 19,93 na wsi. Najbardziej dynamiczny rozwój następuje w segmencie telefonii komórkowej. W 2003 roku w Polsce na 100 mieszkańców przypadało 45,6 abonentów (w 2002 r. – 36,4).

Według stanu na 2003 r. około 22,5% gospodarstw domowych w województwie posiadało komputer, w tym 8,1% z dostępem do Internetu. Obydwa wskaźniki plasują świętokrzyskie na ostatnim miejscu w kraju. Pod względem zakresu wykorzystania Internetu w poszczególnych województwach mierzonego Indekssem Penetracji Internetu, świętokrzyskie również znajduje się na ostatnim miejscu w kraju (współczynnik IPI dla świętokrzyskiego wynosi 47%).

W roku 2004 do sieci gazowej podłączonych było 161,4 tys. odbiorców gazu sieciowego. Długość sieci gazowej rozdzielczej na terenie województwa wynosiła 3 580,5 km. Świętokrzyskie zasilane jest w gaz poprzez gazociągi wysokiego ciśnienia zlokalizowane w północnej i wschodniej jego części. Część zachodnia i południowa nie jest aktualnie uzbrojona w sieć gazową. Więcej niż połowa gmin nie ma gazu sieciowego.

W świętokrzyskim znajduje się jedna z największych w kraju, oparta na węglu kamiennym, konwencjonalna elektrownia blokowa w Połańcu, która ma znaczący udział w zabezpieczeniu potrzeb energetycznych kraju. Od października 2004 roku eksploatuje ona instalację przygotowania i dozowania biomasy, która umożliwia pro-

Województwa, z obszaru których internauci łączą się z polskimi witrynami

Źródło: Gemius SA – www.ranking.pl

dukcję ok. 9% „zielonej” energii elektrycznej w stosunku do całkowitej produkcji energii elektrycznej elektrowni. Surowcem – biomasą jest drewno pozyskiwane przez Lasy Państwowe w ramach cięć sanitarnych. Pojawia się także możliwość wykorzystania i tworzenia plantacji energetycznej wierzby krzewiastej.

Działające w obrębie województwa cztery zakłady energetyczne zaopatrują w energię elektryczną 323,6 tys. odbiorców. W 2003 roku łączne zużycie energii elektrycznej przez odbiorców wyniosło 491,6 GWh, co w przeliczeniu na jednego odbiorcę daje 1 519,1 kWh. Region świętokrzyski charakteryzuje się więc stosunkowo niskim zużyciem energii elektrycznej, mniejszym od średniego zużycia w kraju (około 1912 kWh/odbiorcę). Na terenie województwa zlokalizowanych jest 37 źródeł energii odnawialnej (dane na dzień 31.09.2005 r.), wykorzystujących energię wody (29 szt.), wiatru (6) oraz biogazy (2). Łączna moc tych źródeł wynosi ok. 3,53 MW.⁵

Linie niskiego napięcia stanowią znaczną część wszystkich linii elektroenergetycznych na terenie świętokrzyskiego. Linie te są stosunkowo wyeksploatowane i wymagają znacznych nakładów na modernizację. Niezbędna jest reelektryfikacja obszaru województwa, która musi polegać nie tylko na odnowieniu starej infrastruktury elektroenergetycznej w celu ograniczenia strat przesyłowych i podniesienia jakości dostaw energii, ale również na zaopatrzeniu w energię nowych terenów inwestycyjnych przewidzianych do zabudowy na cele mieszkaniowe i gospodarcze.

Długość czynnej sieci wodociągowej w województwie wynosiła na koniec 2004 roku 10 977,5 km, co stanowiło wzrost w stosunku do 2000 roku o 15,46%. W gminach wiejskich podłączenia wodociągowe posiada niewiele ponad 60% budynków mieszkalnych. Niekorzystnie kształtują się relacje pomiędzy długością sieci kanalizacyjnej, szczególnie na obszarach wiejskich. Łączna długość sieci kanalizacyjnej w województwie na koniec 2004 roku wynosiła 2 292 km. Długość ta wzrosła w stosunku do 2000 roku o 816 km.

Na przestrzeni ostatnich 5 lat obserwuje się systematyczny spadek ilości ścieków w kraju, natomiast w województwie świętokrzyskim począwszy od roku 2003 występują zmienne trendy, z tendencją wzrostu ilości ścieków wymagających oczyszczenia.

Odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnie ścieków w Świętokrzyskiem wyniósł na koniec 2003 roku 45,2%, co stanowi wzrost w stosunku do roku 1999 o 13%.

Pomimo realizacji szeregu zamierzeń inwestycyjnych w województwie dla poprawy stanu czystości wód powierzchniowych, takich jak budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków oraz budowa kanalizacji sanitarnej w miastach i gminach, stopień oczyszczania ścieków jest nadal niewystarczający, a ścieki nieoczyszczone stanowią 15% ogólnej ilości ścieków wymagających oczyszczenia odprowadzanych do wód powierzchniowych lub do ziemi.

Coraz bardziej racjonalne staje się gospodarowanie odpadami. Ilość odpadów, z wyłączeniem odpadów komunalnych, wytworzonych w ciągu roku na 1 km² zmniejszyła się od 2000 do końca 2003 roku o 26,6%.

Podstawowym sposobem unieszkodliwiania odpadów komunalnych jest ich składowanie na składowiskach. W województwie świętokrzyskim funkcjonuje 30 składowisk odpadów komunalnych, w tym 7 w miastach i 23 na wsi.

Odpady z sektora gospodarczego przeznaczone do składowania to w większości odpady inne niż niebezpieczne i składowane są przede wszystkim na składowiskach będących własnością wytwórców odpadów. Największy udział, w ogólnej ilości wytwarzanych rocznie odpadów w sektorze gospodarczym, mają odpady nieorganiczne z procesów termicznych (mieszanki popiołowo-żużlowe oraz odpady stałe z oczyszczania gazów odlotowych) pochodzące głównie z elektrowni, hutnictwa żelaza i stali. W Świętokrzyskiem funkcjonuje 8 składowisk odpadów z sektora gospodarczego, w tym eksploatowanych jest 7. Ponadto od sierpnia 2004 r. funkcjonuje w miejscowości Dobrów w gminie Tuczępy składowisko odpadów niebezpiecznych przeznaczone do składowania wyrobów zawierających azbest.

2.10. Mieszkalnictwo

Według *Raportu* z wyników spisu powszechnego w 2002 r. w Świętokrzyskiem zasoby mieszkaniowe wynosiły 404,7 tys. mieszkań o powierzchni użytkowej 28 111,6 tys. m² i 1 454,55 tys. izb. Przyrost liczby mieszkań w okresie od ostatniego spisu powszechnego z 1988 r. wyniósł 44 tys., tj. 12,2%.

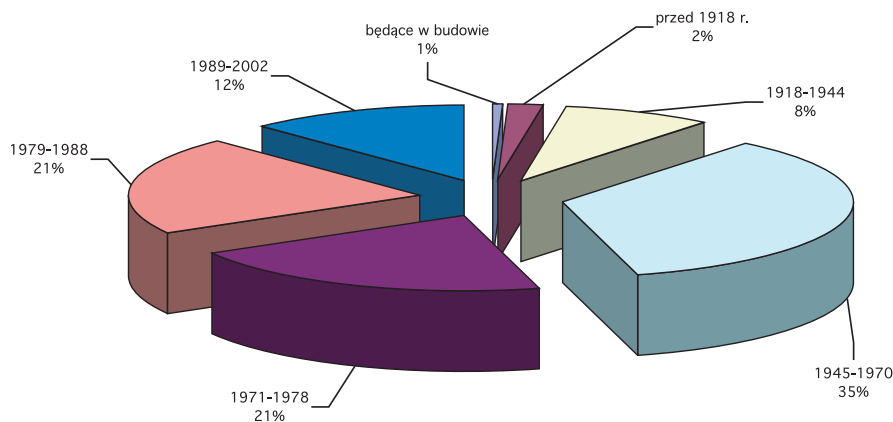
Mieszkania zamieszkałe wykazane przez spis obejmowały 383,2 tys. mieszkań o powierzchni użytkowej 26 781 tys. m² i 1 388,2 tys. izb. Mieszkania zamieszkałe stanowiły 92,7% ogółu mieszkań. Nieco ponad połowa (51,3%) mieszkań zamieszkałych znajdowała się w miastach (w porównaniu z poprzednim spisem wartość ta wzrosła o 4,8%).

Na dzień 31 XII 2004 r. zasoby mieszkaniowe w województwie wzrosły, w porównaniu do wyników spisu powszechnego z 2002 r., o 7,9 tys. mieszkań, i wynosiły 412,6 tys. mieszkań o powierzchni użytkowej 29 082,4 tys. m² oraz 1495,5 tys. izb. Zasoby mieszkaniowe świętokrzyskiego stanowiły 3,3% łącznych zasobów mieszkaniowych kraju.

⁵ Program Reelektryfikacji województwa świętokrzyskiego na lata 2007-2013.

Mieszkania znajdujące się w budynkach wybudowanych po 1944 r. stanowiły 89,2% ogółu zamieszkałych zasobów mieszkaniowych w regionie i w porównaniu do spisu z 1988 r. ich udział wzrósł o 5,8%. Złożyły się na to z jednej strony efekty budownictwa mieszkaniowego, a z drugiej ubytki naturalne i wyburzenia, zwłaszcza zasobów starych.

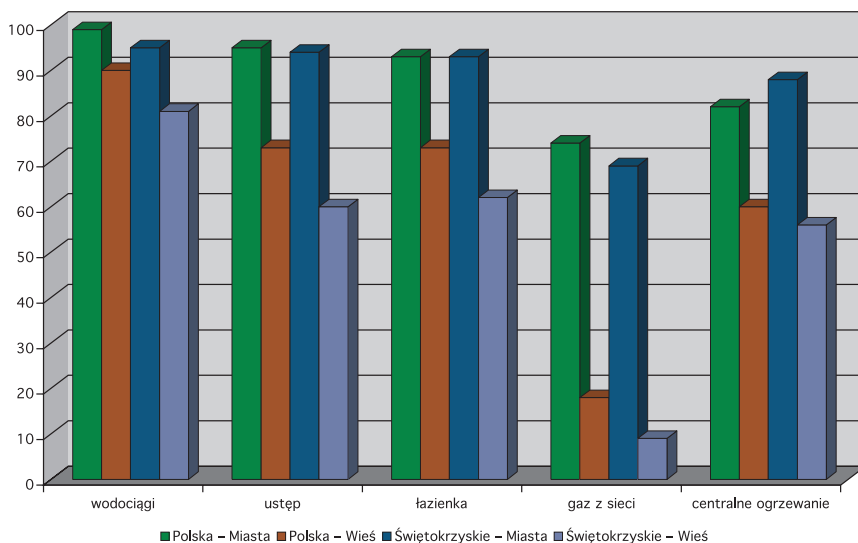
Mieszkania zamieszkane według okresu budowy

Źródło: Raport z wyników spisów powszechnych 2002 – województwo świętokrzyskie, Urząd Statystyczny w Kielcach, s. 76

W ostatnim czasie wystąpiła istotna poprawa w wyposażeniu mieszkań w instalacje.

Mieszkania wyposażone w instalacje w % ogółu mieszkań w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województw 2005 r.

Pod względem liczby osób przypadających na jedno mieszkanie województwo znajduje się na 14. pozycji w kraju (2,82, średnia dla kraju 3,01). Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania (70,5 m²) jest natomiast wyższa o 1,5 m² od przeciętnej krajowej (7. miejsce w kraju). Jednakże przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na osobę (22,6 m²) jest jeszcze o 0,3 m² niższa niż przeciętna krajowa. Przeciętna powierzchnia użytkowa na osobę najgorzej kształtuje się w mieście Kielce, największa natomiast powierzchnia na jedną osobę występuje w powiatach pińczowskim, buskim i kazimierskim.

2.11. Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwo

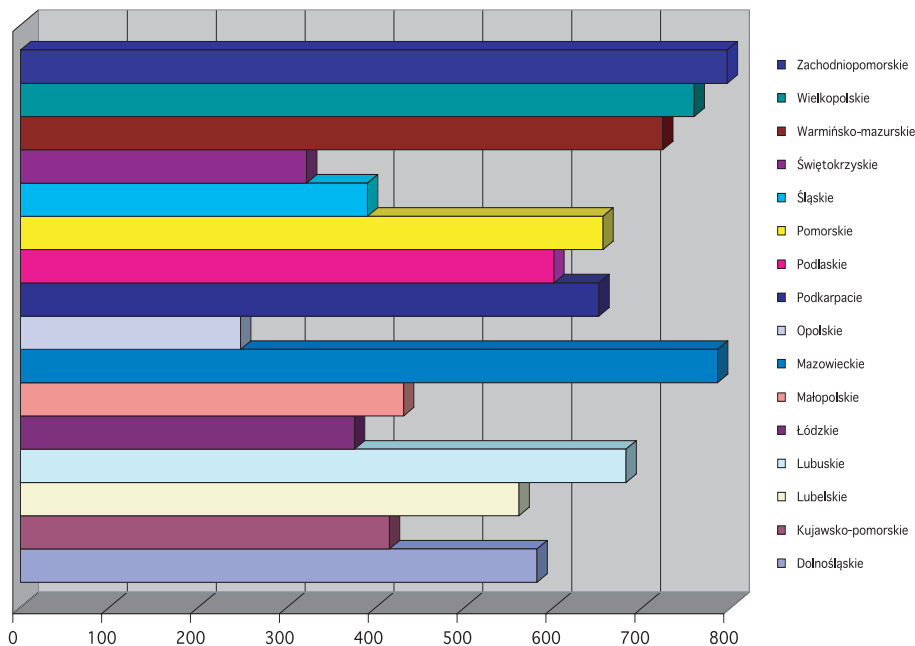
Województwo ma stosunkowo korzystne w skali kraju warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa. Pod względem jakości gruntów, agroklimatu oraz warunków wodnych świętokrzyskie plasuje się na poziomie wyższym niż średnia krajowa. Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynosi 69,3 przy średniej krajowej 66,6. Wyraźne jest terytorialne zróżnicowanie jakości gleb. Najlepsze gleby tj.: I, II, III klasy bonitacyjnej występują w południowo-wschodniej części województwa, natomiast w gminach północno-zachodnich przeważają gleby słabe. Najwyżej rolniczą przestrzeń produkcyjną ocenia się w powiecie kazimierskim (96,4) sandomierskim (94,1) i opatowskim (86,5), najniżej zaś w powiatach skarżyskim (49,2) i koneckim (49,4).

Obszar użytków rolnych wynosi 653 740 ha, co stanowi 55,9% ogólnej powierzchni województwa. Grunty orne zajmują powierzchnię 571 701 ha (75,6% użytków rolnych). Pod względem obszaru gruntów ornych województwo zajmuje 13. miejsce w kraju, natomiast pod względem wielkości upraw sadowniczych miejsce 6. Powierzchnia upraw sadowniczych wynosi 19 085 ha (4% użytków rolnych). Użytki zielone zajmują 133 317 ha (20,4% użytków rolnych). Wskaźnik lesistości 27,9 % sytuuje województwo na 10 miejscu w kraju. W latach 1998-2003 powierzchnia użytków rolnych zmniejszyła się o 10,7%, w tym gruntów ornych o 12,3%. Znacząco, bo o 26,5% wzrosła natomiast powierzchnia sadów, przy czym o ponad 50% w powiecie sandomierskim. Niska opłacalność produkcji rolniczej i trudności w zbycie wytworzonych w gospodarstwach rolnych produktów powodują, że blisko 1/5 gruntów ornich stanowią grunty odłogowane i ugorowane.

Grunty rolne na terenie naszego województwa spełniają wysokie wymagania środowiskowe, co oznacza, że nie ma zanieczyszczeń nawozami i pestycydami, metalami ciężkimi i innymi pochodzenia przemysłowego. Mimo korzystnych warunków dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, nadal liczba takich gospodarstw jest stosunkowo niewielka (427 gospodarstwa – stan na 31.08.2005 r.). Świętokrzyskie zajmuje drugie (po małopolskim) miejsce w kraju pod względem liczby zarejestrowanych gospodarstw ekologicznych i 6. miejsce pod względem powierzchni użytków rolnych należących do tego typu gospodarstw.

Udział globalnej produkcji rolniczej wytworzonej w roku 2003 na obszarze województwa wynosi 4,3% produkcji krajowej, w tym produkcji roślinnej 5,3%, a produkcji zwierzęcej 3,3%. Na obszarze województwa wytwarza się ponad 10% krajowej produkcji warzyw i owoców. Głównymi uprawami rolniczymi są: uprawa zbóż – 72,2% w ogólnej powierzchni zasiewów w 2002 roku oraz ziemniaków 12,1%. Pod

Powierzchnia gruntów leśnych w tys. ha

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województw 2005 r.

względem produkcji zwierzęcej dominuje chów trzody chlewnej – liczba na 100 ha wynosi 76,5 sztuki. Pogłowie bydła wynosi 32,9 sztuk na 100 ha, a koni 3,9.

W latach 2000-2003 udział produkcji roślinnej wzrósł z 46,3% w roku 2000 do 53,3% w roku 2003, przy czym udział produkcji warzyw i owoców wzrósł analogicznie z 25,5% do 36,6%.

W skali kraju zwiększył się udział rolniczej produkcji towarowej w produkcji globalnej z 50,1% w roku 1995 do 59,8% w roku 2000 oraz 65% w roku 2003. Brak analogicznych danych w odniesieniu do świętokrzyskiego, w którym znaczna część rolników, zwłaszcza posiadających małe obszary gospodarstwa, prowadzi produkcję metodami tradycyjnymi, przeznaczając ją przede wszystkim na samozaopatrzenie. Działalność rolniczą przeznaczoną głównie na rynek prowadzi 56 515 gospodarstw rolnych (45%). W stosunku do roku 1996 liczba takich gospodarstw wzrosła o 3,2%, podczas gdy w skali kraju zmniejszyła się o 1,9%. W roku 2003 w województwie funkcjonowało 121,5 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, co stanowi 6,6% ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych w Polsce. Najwięcej, bo 67,7% stanowią gospodarstwa o powierzchni od 1,01 do 4,99 ha (w kraju 58,8%). Tylko 2,5% stanowią gospodarstwa większe niż 15 ha (w kraju 9,6%).

Wg danych szacunkowych, na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2002 r. oraz Powszechnego Spisu Rolnego 2002, liczba pracujących w rolnictwie na koniec 2003 r. stanowi 33,4% ogólnej liczby pracujących (w skali kraju pracujący w rolnictwie stanowią 17,3% ogólnej liczby pracują-

cych). Spośród pozostałych województw jedynie lubelskie i podlaskie odnotowują wyższe udziały (odpowiednio: 38,4% oraz 35,5%).

W roku 2002 na wsi mieszkało 562,0 tys. osób w wieku 15 lat i więcej, z czego wykształceniem wyższym legitymowało się 24,5 tys. osób, tj. 4,4%. W gospodarstwach domowych z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego lub działki rolnej wskaźnik ten wynosi 3,7%. Wykształceniem policealnym i średnim legitymuje się 22,1%, a zawodowym 27,5%. Największą grupę stanowią osoby z wykształceniem podstawowym i nieukończonym podstawowym 46,7%. Ponad 27% ludności mieszkającej na wsi stanowi ludność bezrolna.

W 2002 r. na wsi mieszkało 263,2 tys. osób zaliczonych do kategorii „pracujących”, z czego 110,2 tys. osób (41,9%) to pracownicy najemni, 92,9 tys. osób (35,3%) pracowało na własny rachunek, natomiast 57,3 tys. osób (21,8%) to pomagający członkowie rodzin. Spośród pracujących mieszkańców wsi 54,2% przypada na dział rolnictwo i leśnictwo. Wg wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 liczba bezrobotnych na wsi wynosiła na dzień spisu (20 maja 2002) 58 868 osób, a stopa bezrobocia (wg BAEL) wynosiła 18,3% i była niższa od przeciętnej dla województwa wynoszącej 22,2%. W grupie ludności wiejskiej prowadzącej gospodarstwo domowe z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego stopa wynosiła 13,6%. Szczególnie widoczny jest problem bezrobocia w grupie tzw. ludności bezrolnej, gdzie stopa bezrobocia wynosiła w 2002 r. 36,2%. Bezrobocie dotyczy ludności o najniższym wykształceniu – podstawowym i nieukończonym podstawowym (ponad 50%), niemniej jednak nawet w grupie osób z wyższym wykształceniem blisko 11% pozostaje bez pracy.

Wg danych WUP na koniec 2002 r. na wsi zarejestrowanych było 71 466 bezrobotnych, tj. 54,3% bezrobotnych w województwie.

Młodzi użytkownicy gospodarstw rolnych (do 34 lat) stanowili 26,7%. Najwyższy odsetek, bo aż 60,7% użytkowników to osoby w wieku 35-64 lat, natomiast osoby starsze w wieku 65 lat i więcej stanowiły 12,6% użytkowników gospodarstw rolnych.

Tworzenie warunków do powstawania na obszarach wiejskich pozarolniczych miejsc pracy, jest jednym z najpoważniejszych wyzwań dla polityki rozwoju województwa. Istotną barierą wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich jest niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na wsi. Niedoinwestowane obszary wiejskie nie są atrakcyjne dla potencjalnych inwestorów, a standard życia mieszkańców wsi jest znacznie niższy od przeciętnego.

W latach 1999-2003 obserwuje się poprawę sytuacji w zakresie rozwoju infrastruktury komunalnej na wsi, jednakże dysproporcje pomiędzy miastem i wsią są nadal znaczące.

Liczba połączeń wodociągowych prowadzących do budynków mieszkalnych na wsiach wzrosła o 25%, a połączeń kanalizacyjnych o 104%. Nadal jednak utrzymuje się znaczna dysproporcja pomiędzy liczbą połączeń wodociągowych i kanalizacyjnych. Tylko 10,4% budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej posiada jednocześnie podłączenie do sieci kanalizacyjnej. W 2003 roku z sieci wodociągowej korzystało 68,9%, z sieci kanalizacyjnej 8,9%, natomiast z sieci gazowej 8,0% mieszkańców wsi. Pod względem liczby ludności wiejskiej korzystającej z oczyszczalni ścieków świętokrzyskie zajmuje 14. miejsce w kraju.

Możliwości rozwoju obszarów wiejskich są w znacznej mierze uwarunkowane położeniem wsi względem sieci komunikacyjnej oraz dostępnością do nowoczesnych systemów łączności – telefonii stacjonarnej, komórkowej oraz internetowej. Gęstość dróg w województwie nie odbiega od przeciętnego poziomu krajowego, jednakże przepustowość dróg jest znacznie ograniczona zarówno z uwagi na wzmożony ruch samochodowy jak i niewystarczający poziom nakładów inwestycyjnych na modernizację dróg.

2.12. Turystyka

Istotną dziedziną gospodarki, z punktu widzenia możliwości dalszego rozwoju regionu, jest turystyka. Województwo zaliczane z jednej strony do atrakcyjnych w skali kraju ze względu na walory przyrodnicze i kulturowe, z drugiej zaś strony pod względem posiadanej bazy turystycznej zajmuje przedostatnie miejsce w kraju. Na dzień 31 lipca 2004 roku w województwie znajdowały się 124 turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania (16 miejsce w kraju), w tym 29 hoteli (miejsce 13). Ogółem w tych obiektach znajdowało się 8299 miejsc noclegowych (1,4% miejsc noclegowych w kraju), z tego 2 569 w hotelach (2,1% miejsc hotelowych w Polsce).

W ciągu roku łącznie we wszystkich obiektach noclegowych udzielono 594,4 tys. noclegów (1,3%) dla 302,7 tys. osób (1,9% korzystających z noclegów), w tym dla 33,3 tys. turystów zagranicznych. Wśród turystów zagranicznych dominowali turyści niemieccy (23,42%), izraelscy (21,62%), brytyjscy (8,11%) oraz włoscy (5,70%).

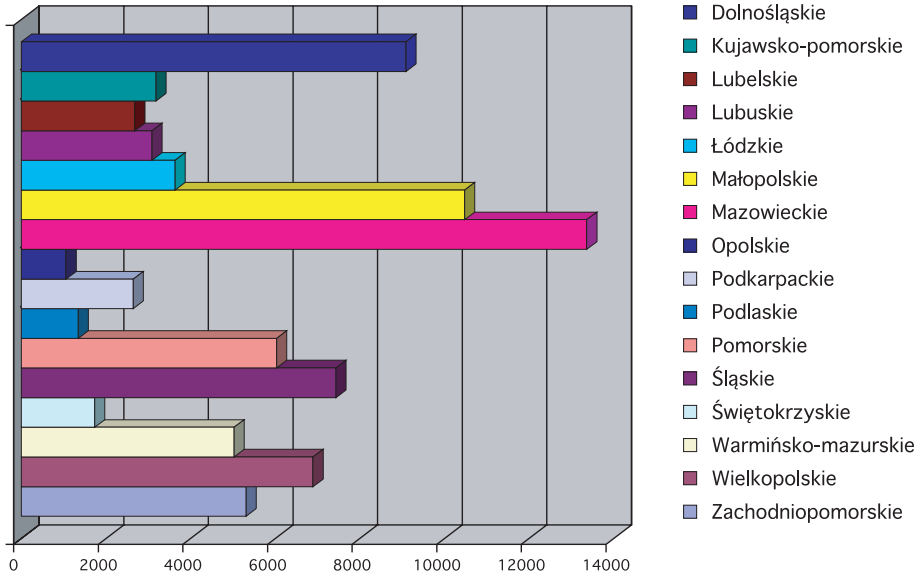
Turyści zagraniczni korzystający z obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania województwa świętokrzyskiego stanowili zaledwie 0,85% liczby turystów zagranicznych korzystających z noclegów w Polsce w roku 2004.

Pod względem ruchu turystycznego świętokrzyskie klasyfikowane jest na 14. miejscu w kraju. W 2004 r. region odwiedziło 1,3 mln turystów krajowych (3,3% wszystkich przyjazdów turystów krajowych na terenie Polski) oraz 0,3 mln turystów zagranicznych (2,1% ogółu turystów zagranicznych przybywających do Polski). W strukturze ruchu turystycznego dominują przyjazdy krótkookresowe (2-4 dni), które stanowią około 69% wszystkich przyjazdów turystów krajowych. Turyści zagraniczni korzystali na terenie województwa przeciętnie z 4 do 7 noclegów (60%).

W województwie występuje relatywnie mała liczba tanich obiektów noclegowych (domów wycieczkowych, schronisk młodzieżowych, kempingów, pól biwakowych czy kwater prywatnych) w stosunku do hoteli, moteli i pensjonatów. Problemem do rozwiązania jest podnoszenie standardów jakościowych istniejących obiektów i rozszerzenie oferty turystycznej (turystyka kwalifikowana, aktywna, uzdrowiskowa, dydaktyczna, pielgrzymkowa, wiejska). Duże dysproporcje występują również w rozmieszczeniu obiektów noclegowych na terenie województwa. Około 65% miejsc noclegowych znajduje się w Kielcach i północnej części województwa.

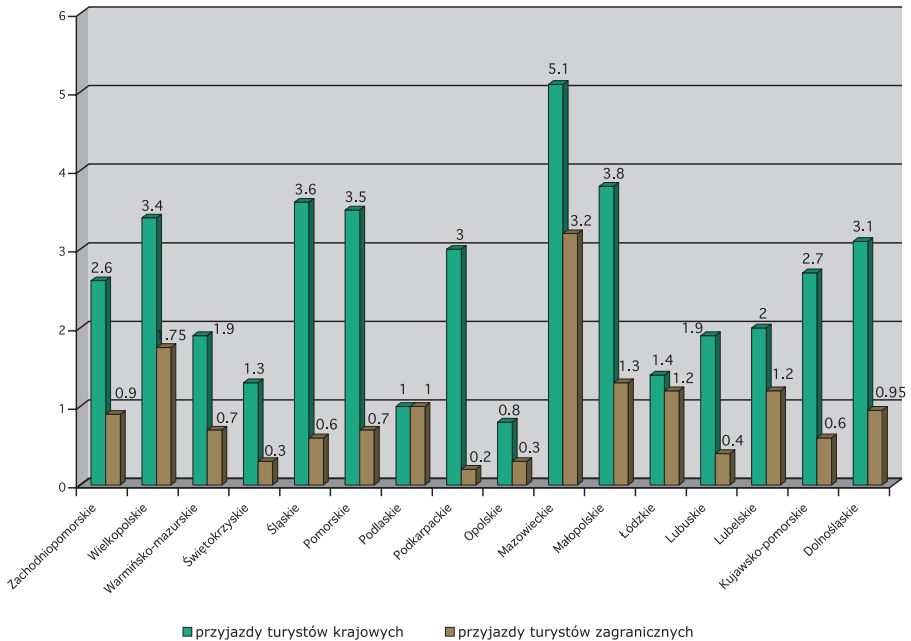
W województwie działają 372 gospodarstwa agroturystyczne (stan na 31.12.2005). Większa część województwa to obszary słabo uprzemysłowione, ekologicznie czyste, które mogą zostać wykorzystane do rozwoju agroturystyki, a przede wszystkim do produkcji zdrowej żywności, która, objęta specjalnymi dopłatami, występuje jako dodatkowe źródło dochodów rolników, a w efekcie podejmowanych przez nich inwestycji.

Pokoje w obiektach hotelowych w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województw 2005 r.

Ruch turystyczny w 2004 r. w mln

Źródło: Turystyka Polska w 2004 roku. Układ Regionalny, Warszawa 2005

Ważnym elementem infrastruktury turystycznej województwa są również setki oznakowanych turystycznych szlaków pieszych i rowerowych, obiekty i urządzenia sportowo-rekreacyjne (wyciągi narciarskie, baseny, korty tenisowe, ośrodki jazdy konnej, zagospodarowane kąpieliska), wypożyczalnie sprzętu turystycznego oraz punkty informacji turystycznej.

Niezaprzeczalnym atutem regionu jest to, że zalicza się on do najczystszych ekologicznie regionów Polski. Należy także podkreślić stosunkowo łatwą dostępność regionu dla potencjalnych turystów oraz bliskość dużych aglomeracji miejskich: krakowskiej, katowickiej, warszawskiej, łódzkiej.

Barierą w rozwoju turystyki jest przede wszystkim niedostateczna infrastruktura, nie tylko baza noclegowa, ale także infrastruktura komunikacyjna i infrastruktura ochrony środowiska, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Poprawa stanu dróg (zdekaptalizowanych przez duże natężenie ruchu kołowego), zwiększenie stopnia skanalizowania i oczyszczania ścieków komunalnych, budowa nowych zbiorników retencyjnych (spełniających funkcje turystyczne i przeciwpowodziowe) warunkują podwyższenie jakości oferowanych usług turystycznych.

W ostatnich latach obserwuje się rozwój nowej formy ruchu turystycznego – tzw. turystyka biznesowa. Rozwój tego rodzaju działalności jest ściśle związany z organizowaniem imprez służących promocji przedsiębiorczości lub organizowanych w formule targów.

2.13. Kultura, ochrona dziedzictwa kulturowego

Województwo świętokrzyskie posiada bogate zasoby dziedzictwa kulturowego, wpływające na pozytywny wizerunek regionu i stanowiące podstawę oferty turystycznej regionu.

W muzeach funkcjonujących na ziemi świętokrzyskiej w 2005r. znajdowało się 146,2 tys. eksponatów. W stosunku do roku poprzedniego zmalała aktywność wystawiennicza muzeów. Zaprezentowano o 12,1% wystaw mniej, jednak ofertę ograniczyły jedynie placówki spoza terenu naszego województwa (o prawie 1/3). Muzea i wystawy muzealne odwiedziło 539,6 tys. osób, tj. o 43,2% więcej niż w 2004r. Najczęściej była to młodzież szkolna w zorganizowanych grupach – 43,6%. Ofertę muzeów uzupełniały 4 galerie, prezentujące głównie dzieła sztuki współczesnej. Wystawy te cieszą się rosnącą popularnością – w 2005 r. obejrzało je 92,6 tys. osób

Jedną z podstawowych form uczestnictwa w kulturze jest czytelnictwo, jednak na przestrzeni kilku ostatnich lat obserwuje się zmniejszanie liczby bibliotek publicznych i filii. Na koniec 2005 r. było ich mniej o 4 niż rok wcześniej. Znacząca część bibliotek (230) znajduje się na wsi. Liczba czytelników korzystających z bibliotek ciągle spada i obecnie wynosi 165 osób na 1000 ludności.

Oprócz bibliotek publicznych na terenie naszego województwa w 2005 r. działało 51 placówek o statusie bibliotek naukowych, pedagogicznych i innych specjalistycznych. Najważniejszymi z nich są biblioteki naukowe, w których zasobach znajduje się połowa księgozbioru tej grupy placówek, a liczba wypożyczeń przypadająca na jednego czytelnika jest dwukrotnie większa niż w pozostałych. Najliczniejsze są natomiast biblioteki szkół wyższych. Pomimo, że liczba tego typu placówek zmniejszyła się w ostatnich latach, to rośnie posiadany przez nie księgozbiór, jak również liczba czytelników i wypożyczeń.

W ciągu ostatnich 2 lat odnotowano postęp w zakresie komputeryzacji bibliotek publicznych. Aktualnie komputery posiadają 103 biblioteki (tj. 34%) w 72 gminach, a dostęp do Internetu – 92 biblioteki (tj. 30%), w tym 86 dla czytelników.

Szerokie możliwości uczestnictwa w kulturze zapewniają instytucje prowadzące profesjonalną działalność widowiskową, tj. teatry, instytucje muzyczne i rozrywkowe. W 2005 r. w województwie świętokrzyskim funkcjonowały teatry: dramatyczny i lalkowy oraz filharmonia.

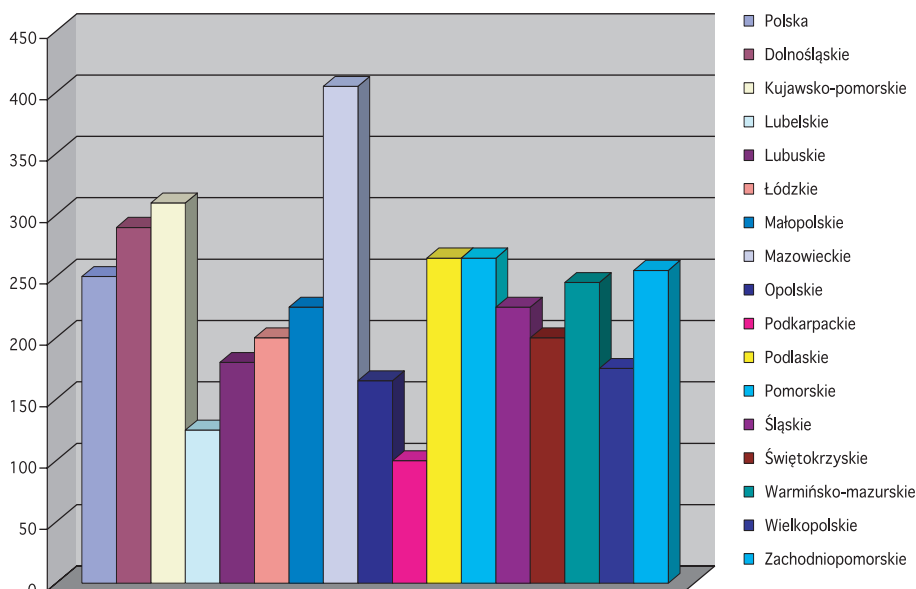
Dysponowały one 1241 miejscami na widowni, co stanowiło o 6,9% więcej niż w 2004 r. Liczba przedstawień i koncertów zmniejszyła się nieznacznie (z 1297 do 1290), wzrosła natomiast liczba widzów i słuchaczy – o 11,5%, tj. o 27,8 tys. osób. Na jedno przedstawienie lub koncert przypadało 208,5 osób wobec 185,9 rok wcześniej.

W 2005 r. w województwie świętokrzyskim działało 14 kin dysponujących 5,8 tys. miejsc na widowni, co oznacza, że w skali roku ubyły kolejne 3 obiekty (posiadające w sumie 601 miejsc). W trakcie 2005 r. odbyło się 17,1 tys. seansów filmowych, tj. mniej o 6,6% niż rok wcześniej, które obejrzało o 30,0% mniej widzów. Przeciętna frekwencja na 1 seans spadła do 26 osób i była najniższa z dotychczas notowanych – przed 3 laty była prawie dwukrotnie większa, a przed 6 laty – ponad trzykrotnie.

Wśród jednostek kultury ważną rolę odgrywają domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. Placówki te upowszechniają, popularyzują i przybliżają dostęp do kultury zwłaszcza ludności wiejskiej. Prowadzą różnorodną działalność kulturalną i artystyczną, angażując dzieci, młodzież i dorosłych do bardziej aktywnego i kreatywnego w niej uczestnictwa.

Na terenie naszego województwa w 2005 r. zarejestrowano działalność 119 instytucji kultury, z czego 24 to domy kultury, 45 – ośrodki kultury, 10 – kluby, a 40 – świetlice. Większość stanowiły placówki wiejskie – 59,7%. W ponad 5 tys. imprez zorganizowanych przez tego typu jednostki uczestniczyło 851,5 tys. osób, w 520 amatorskich zespołach artystycznych działało 6,9 tys. członków (w tym 3,7 tys. dzieci i młodzieży do lat 15), a 220 kół prowadziło zajęcia dla 5,2 tys. osób (w tym dla 1,7 tys. dzieci i młodzieży do 15 roku życia). Najczęściej organizowano imprezy w miastach (70,6% ich ogółu), tam również zarejestrowanych jest większość zespołów artystycznych (76,2%). Placówki wiejskie przodują natomiast w działalności kół zainteresowań (85,9%).

Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności w 2004 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Województw 2005 r.

3. Analiza SWOT

Gospodarka, innowacyjność

Mocne strony / Potencjał	Słabe strony / Problemy
● znacząca baza materialna przemysłu zróżnicowanego działowo i branżowo,● wysoki stopień koncentracji istotnych działów przemysłu,● bogate tradycje związane z przemysłem, głównie wydobywczym i przetwórczym surowców mineralnych i metali,● znaczące w skali kraju firmy budowlane,● potencjał i doświadczenie Targów Kielce, Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Starachowicach, ŚCITT, SIPH i innych instytucji otoczenia biznesu,● dogodna pozycja geograficzna regionu w dobrze rozwiniętym otoczeniu, co powinno sprzyjać aktywizacji przestrzeni ekonomicznej województwa,● czytelne predyspozycje i tradycje gospodarcze poszczególnych części województwa stanowiące podstawę wielokierunkowego rozwoju,● liczące się w skali kraju złoża kopalin mineralnych wykorzystywanych do produkcji podstawowych materiałów budowlanych,	● niekorzystna struktura gospodarki regionu, dominują mało efektywne działy produkcji,● najniższe w kraju nakłady inwestycyjne w sektorze przedsiębiorstw,● niska zdolność przedsiębiorstw do tworzenia i wdrażania nowych technologii,● niższe od średniej krajowej wydatki na badania i rozwój w sektorze przedsiębiorstw,● bardzo niski udział zatrudnionych w działalności badawczo-rozwojowej w stosunku do ogółu ludności aktywnej zawodowo,● brak regionalnej sieci powiązań między gospodarką i nauką, sprzyjającej rozwojowi przedsiębiorczości i zasobów ludzkich,● niski poziom PKB per capita (12. lokata w kraju),● brak konsekwencji w tworzeniu instytucji doradztwa w dziedzinie przedsiębiorczości,● niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną, warunkującą pozyskiwanie inwestorów,
Szanse	Zagrożenia
● tworzenie regionalnych systemów innowacyjnych, opartych na współpracy regionalnych instytucji akademickich, i naukowo-badawczych z lokalną gospodarką,● wysoka dynamika PKB per capita zbliżona do poziomu krajowego,● wzrost nakładów inwestycyjnych na działalność innowacyjną,● wysoka aktywność inwestycyjna w jednostkach samorządu terytorialnego,	● osłabienie konkurencyjności regionu pod względem inwestycyjnym, spowodowane niskim poziomem rozwoju zasobów ludzkich i warunków rozwoju przedsiębiorczości,● dalsza marginalizacja województwa jako efekt znikomego wykorzystania przez przemysł, wiedzy i badań naukowych,

- wykorzystanie technologii (ICT) informatycznych w gospodarce, nauce, edukacji i administracji,
- rozwój sieci współpracy podmiotów branży odlewniczej – kreowanie nowych kierunków współpracy przedsiębiorstw – klastrów przedsiębiorstw i platform technicznych,
- rozwój Kieleckiego Obszaru Metropolitalnego,
- efektywne wykorzystanie funduszy strukturalnych dla unowocześnienia struktury gospodarki i wzrostu konkurencyjności gospodarki,
- współpraca z innymi województwami i regionami Europy w aktywizacji gospodarczej regionów.

Zasoby ludzkie, edukacja, zagadnienia społeczne i zdrowie

Mocne strony / Potencjał	Słabe strony / Problemy
● dobrze rozwinięta sieć placówek szkoleniowych i instytucji kształcenia ustawicznego, ● posiadanie dobrze wykształconej kadry dla przemysłu i innych dziedzin gospodarki, ● dobrze rozwinięte zaplecze naukowe, głównie w dziedzinie nauk technicznych oraz stosunkowo dobrze rozwinięta sieć wyższego szkolnictwa biznesowego, ● istniejący i stale wzrastający potencjał kadr kwalifikowanych dla przemysłu i innych dziedzin gospodarki rynkowej, kształcony w wyższych uczelniach w regionie, ● działalność Świętokrzyskiego Centrum Onkologii i Świętokrzyskiego Centrum Kardiologii,	● spadek przyrostu naturalnego oraz silna migracja jako niekorzystne trendy demograficzne, ● malejąca liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym i rosnąca liczba ludności w wieku poprodukcyjnym jako wyraźna oznaka „starzenia się” społeczeństwa, ● niedostosowany system szkolnictwa ponadpodstawowego do potrzeb rynku pracy, ● nierówność szans kształcenia i zatrudnienia osób zamieszkałych na terenach wiejskich i w małych miastach, ● wysoki rozdzźwięk między dużym zaludnieniem terenów wiejskich w południowej części województwa a małymi możliwościami migracji ludności do miast tego obszaru, ● niedostateczna oferta usług w zakresie poradnictwa zawodowego, pośrednictwa pracy, szkoleń dla rozpoczynających własną działalność gospodarczą,

- niewystarczająco rozwinięty ośrodek akademicki w Kielcach w porównaniu ze stolicami innych województw (brak uniwersytetu, niewystarczająca dywersyfikacja kierunków kształcenia, w tym na poziomie magisterskim i doktorskim),
- niekorzystna struktura wykształcenia ludności, zwłaszcza na wsi,
- wysokie bezrobocie, zwłaszcza wśród kobiet i młodzieży na obszarach wiejskich,
- niewystarczająco rozwinięta baza lokalowa i techniczna szkolnictwa zawodowego,
- niski poziom dochodów mieszkańców,
- niewystarczająca ilość placówek opieki zdrowotnej oraz słabe wyposażenie ich w najpotrzebniejszy sprzęt medyczny.

Szanse

- dalszy rozwój sieci jednostek i instytucji badawczo – szkoleniowych kształcących kadry dla regionalnej gospodarki,
- rozbudowa ośrodka akademickiego,
- podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców województwa, stanowiących zaplecze dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i ogólnego poziomu rozwoju zasobów ludzkich,
- kształtowanie postaw przedsiębiorczych,
- podniesienie jakości i dostępności zatrudnienia w regionie,
- uelastycznienie i zwiększenie poziomu mobilności zawodowej zasobów ludzkich,
- dobre warunki dla rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego i ośrodków leczniczo-wypoczynkowych – źródła wód mineralnych w Busku Zdroju i Solcu Zdroju.

Zagrożenia

- połączenie niekorzystnych tendencji demograficznych, związanych ze starzeniem się społeczeństwa z ujemnym saldem migracji i ekonomicznie uwarunkowanym odpływem ludzi młodych poza granice regionu,
- zbyt mały spadek poziomu bezrobocia powodowany niewystarczającym poziomem wykształcenia, umiejętności zawodowych i mobilności mieszkańców,
- dalsze ubożenie społeczeństwa.

Infrastruktura drogowa i ochrony środowiska, aspekty przestrzenne, mieszkalnictwo

Mocne strony / Potencjał	Słabe strony / Problemy
● korzystne warunki rozwoju urbanizacji, sprzyjająca alokacja przestrzena miast, optymalne relacje wielkości miast, ● położenie w centralnej części kraju w pobliżu wielkich aglomeracji miejskich: Kraków, Warszawa, Łódź, ● dobry przestrzennie wewnątrzregionalny układ komunikacyjny ● jedyne w Polsce Centrum Usług Satelitarnych w Psarach k/Kielc, ● duże znaczenie konwencjonalnej elektrowni w Połańcu w zabezpieczeniu potrzeb energetycznych kraju.	● niski poziom urbanizacji i niewystarczający rozwój miast, warunkujący pełnienie przez nie funkcji ponadregionalnych, ● niewystarczające powiązanie województwa z krajowymi ośrodkami wzrostu, ● niezadowalający stan techniczny i parametry większości dróg, ● położenie poza transeuropejskimi korytarzami transportowymi i brak odcinków dróg zaliczonych do sieci TEN-T, ● niewystarczająco rozwinięta sieć nowoczesnej infrastruktury technicznej w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich, ● niemodernizowana od 1999 r. infrastruktura kolejowa, ● słabe wyposażenie regionu w sieć gazową, ● przestarzała i niewystarczająco rozwinięta sieć elektryczna, ● niewystarczające wyposażenie województwa w infrastrukturę ochrony środowiska, ● brak lotniska o znaczeniu regionalnym.
Szanse	Zagrożenia
● modernizacja układu dróg i linii kolejowych, sprzyjająca otwarciu ekonomicznemu we wszystkich kierunkach, ● wzrastające znaczenie przebiegającej przez region linii tranzytowej LHS – możliwość rozwoju kontaktów handlowych z partnerami ze wschodu, ● budowa lotniska jako szansa na rozwój gospodarczy w regionie.	● położenie województwa z dala od planowanego układu autostrad oraz ograniczenie tras szybkiego ruchu do drogi E7 może spowodować peryferyzację regionu, ● zbyt mała ilość dróg przewidzianych w dokumentach rządowych jako drogi ekspresowe w perspektywie braku autostrad na obszarze województwa i odsunięte w czasie ich dostosowanie do odpowiednich parametrów.

Rozwój obszarów wiejskich, rolnictwo

Mocne strony / Potencjał	Słabe strony / Problemy
● dobre warunki glebowe i klimatyczne oraz znaczący potencjał produkcji rolnej i ogrodniczej w południowo-wschodniej części województwa, ● znaczący w skali kraju potencjał produkcji sadowniczej, zwłaszcza w powiatach sandomierskim i opatowskim, ● grunty rolne nie zanieczyszczone nawozami, pestycydami, metalami ciężkimi i innymi zanieczyszczeniami przemysłowymi.	● rozdrobnienie gospodarstw rolnych i słaba ich kondycja ekonomiczna, ● niewystarczająco rozwinięta samorganizacja producentów rolnych, ● niska opłacalność produkcji rolniczej i trudności w zbycie, ● duże dysproporcje w zakresie rozwoju infrastruktury komunalnej pomiędzy miastem a wsią.
Szanse	Zagrożenia
● możliwości rozwoju przetwórstwa płodów rolnych, zwłaszcza sadownictwa i ogrodnictwa we wschodniej i południowej części województwa, ● korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, ● możliwość rozwoju obszarów wiejskich uwarunkowane położeniem wsi względem sieci komunikacyjnej oraz dostępnością do nowoczesnych systemów łączności, ● rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej na terenach wiejskich, ● upowszechnienie technologii informatycznych, ● rozwój instytucji rynku rolnego.	● pogłębienie peryferyzacji terenów wiejskich na skutek braku regionalnych rozwiązań w zakresie wspierania rozwoju i kształcenia zawodowego mieszkańców wsi, ● wysoki rozdzźwięk między dużym zaludnieniem terenów wiejskich w południowej części województwa a małymi możliwościami migracji ludności do miast tego obszaru, ● niedostatecznie rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna na wsi – niedoinwestowane obszary wiejskie nieatrakcyjne dla potencjalnych inwestorów, ● obniżający się standard życia mieszkańców wsi w porównaniu do przeciętnego standardu życia.

Turystyka i ochrona dziedzictwa kulturowego

Mocne strony / Potencjał	Słabe strony / Problemy
● atrakcyjne turystycznie położenie w centralnej części kraju, w bezpośrednim sąsiedztwie największych aglomeracji miejskich i przemysłowych (Warszawa, Kraków, Łódź, Górnośląski Okręg Przemysłowy), ● bogactwo i zróżnicowane zasoby środowiska przyrodniczego – duże kompleksy leśne i atrakcyjne zbiorniki wodne, rozwinięty system obszarów chronionych (ok. 67% ogólnej powierzchni województwa) ● doskonałe warunki geograficzne do uprawiania turystyki aktywnej i specjalistycznej, ● dosyć dobrze rozwinięta i różnorodna infrastruktura o charakterze sportowym i rekreacyjnym, ● bogate zasoby cennych wód mineralnych w okolicach Buska i Solca Zdroju, predestynujące ten obszar do intensyfikacji turystyki uzdrowskiej, ● liczne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego oraz bogactwo miejsc i tradycji historycznych, ● stosunkowo dobrze rozwinięta baza turystyki wiejskiej, zwłaszcza agroturystyki, ● silna pozycja Targów Kielce jako głównego ośrodka turystyki biznesowej i konferencyjnej, ● aktywność Regionalnej oraz Lokalnych Organizacji Turystycznych, ● bogate dziedzictwo kulturowe regionu, ● bogato reprezentowana tradycyjna kultura i sztuka ludowa (ośrodki rękodziela artystycznego – garncarstwo, kowalstwo, rzeźbiarstwo, twórczość ludowa, liczne zespoły folklorystyczne), ● dobrze rozwinięta sieć instytucji upowszechniania kultury, szczegól-	● mała liczba regionalnych i markowych produktów turystycznych, ● niewystarczająca promocja i marketing regionalnego produktu turystycznego, brak zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej, ● niska świadomość niektórych samorządów lokalnych, co do celowości inwestycji w turystyce, ● duże dysproporcje w rozmieszczeniu obiektów noclegowych na terenie województwa, ● mała liczba miejsc noclegowych w taniej bazie turystycznej, ● niedobór infrastruktury komunalnej i „małej” infrastruktury turystycznej, obiektów gastronomicznych, niski poziom zagospodarowania szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych, ● niedostatek i niewystarczająca jakość pasażerskich połączeń komunikacyjnych między- i wewnątrzregionalnych, ● niski poziom nakładów finansowych na kulturę, ● zły stan techniczny infrastruktury instytucji kultury, ● niewystarczająca promocja dziedzictwa kulturowego regionu, ● niedostatecznie rozwinięte instytucje sfery przemysłów kultury, ● brak właściwie skoordynowanych działań na poziomie samorządów w celu wytworzenia regionalnych produktów kulturalnych, ● nikle związki pomiędzy sferą kultury a sferą gospodarki i przedsiębiorczości, ● niedostateczny poziom finansowania kultury, ● brak środków finansowych w wielu jednostkach samorządu terytorialnego, instytucjach i organizacjach na

nie ośrodków kultury i bibliotek w gminach,

- potencjał rozwojowy związany z wykwalifikowaną kadrą instytucji kultury,
- wyposażenie instytucji kultury we własną infrastrukturę.

udział własny w projektach możliwych do realizacji, w ramach programów pomocowych.

Szanse	Zagrożenia
● wzrost rangi turystyki w programach rządowych, ● zmiana trendów i tendencji w turystyce światowej na rzecz wypoczynku w miejscach mniej zatłoczonych, w bezpośrednim kontakcie z przyrodą i lokalną kulturą, rosnąca aktywność turystyczna, ● rozwój tanich linii lotniczych, ● poprawa wizerunku Polski na światowym rynku turystycznym, ● możliwość rozwoju województwa jako bazy wypadowej dla turystyki weekendowej, ● ciągły rozwój infrastruktury rekreacyjno-sportowej, ● rozwój infrastruktury drogowej, telekomunikacyjnej, teleinformatycznej oraz recepcyjnej (w szczególności bazy hotelowej, campingowej i obiektów gastronomicznych), ● pozyskanie inwestorów w sferze gospodarczej i branży turystycznej, ● silnie zaznaczająca się tożsamość regionalna społeczeństwa, ● wzrost udziału organizacji pozarządowych w realizacji zadań z dziedziny kultury, ● rozwój partnerstwa publiczno – prawnego, ● wykreowanie atrakcyjnych produktów turystycznych.	● silna konkurencja ze strony bardziej znanych w Polsce regionów turystycznych, ● brak jednolitego systemu informacji i promocji walorów turystycznych w Polsce, ● postępująca degradacja zabytków, ● niedostateczna aktywność kulturalna społeczeństwa.

4. Dotychczasowa pomoc finansowa dla województwa świętokrzyskiego

Zamieszczone poniżej informacje na temat wsparcia krajowego i zagranicznego dla województwa świętokrzyskiego nie zawierają danych o wszystkich programach pomocowych realizowanych w regionie. Przedstawiono najważniejsze programy, w ramach których uzyskano największe wsparcie.

4.1. Pomoc krajowa

Kontrakt wojewódzki edycji 2001-2003, 2004 oraz 2005-2006

Od 2001 roku Samorząd Województwa, w oparciu o zapisy Ustawy o zasadach wspierania rozwoju regionalnego uzyskał możliwość wspierania zadań z zakresu rozwoju regionalnego środkami pochodzącymi z budżetu państwa, w ramach Kontraktu Wojewódzkiego.

Wykorzystanie środków budżetu państwa przeznaczonych na dofinansowanie zadań realizowanych w ramach Kontraktu wojewódzkiego w latach 2001-2005 przedstawia się następująco:

<i>w mln zł</i>					
2001 ¹	2002	2003	2004 ²	2005 ³	2001-2005
90,1	59,5	60,2	34,0	15,7	259,5

1. bez środków pozostających w dyspozycji wojewodów lub ministrów właściwych
2. bez środków przeznaczonych na realizację inwestycji w ramach regionalnych pasażerskich przewozów kolejowych oraz na współfinansowanie projektów realizowanych w ramach ZPORR i IW INTERREG III
3. bez środków przeznaczonych na współfinansowanie projektów realizowanych w ramach ZPORR i IW INTERREG III

W roku 2001, w kontrakcie wydzielono dodatkową pulę środków z budżetu państwa, które znajdowały się w dyspozycji wojewodów lub ministrów właściwych. W ramach tych środków 10 102 tys. zł zostało przekazane na dofinansowanie infrastruktury sportowej w województwie.

W latach 2004-2005 część środków przewidzianych na realizację kontraktu w kwocie 9 640 tys. zł posłużyła współfinansowaniu projektów w ramach ZPORR, a 12 500 tys. zł przekazano na zakup kolejowych pojazdów szynowych na rzecz PKP Przewozy Regionalne sp. z o.o.

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (WFOŚiGW)

Wojewódzki Fundusz zgodnie z ustawowo określonymi kierunkami przeznaczają środki na dofinansowanie projektów inwestycyjnych z dziedziny ochrony środowiska i gospodarki wodnej, w celu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju i polityki ekologicznej państwa.

W latach 2002-2005 WFOŚiGW wsparł projekty z zakresu: ochrony atmosfery, ochrony wód, gospodarki wodnej oraz ochrony powierzchni ziemi, w formie dotacji i pożyczek na łączną szacunkową kwotę 153 019 052 zł.

Fundusz Pracy

Zdecydowana większość wydatków z Funduszu Pracy (w 2000 r. 87,9%, w 2004 r. 85,3%) przeznaczana była na pasywne formy tzn. wypłaty zasiłków dla bezrobotnych, zasiłków i świadczeń przedemerytalnych.

Struktura wydatków Funduszu Pracy (w tys. zł):

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Pasywne formy	180 488,4	268 961,4	336 999,6	380 536,7	375 596,5	312 570,0	126 825,6
Aktywne formy	52 438,1	37 132,2	30 232,6	33 334,3	65 713,3	54 044,7	81 086,1
Ogółem	232 926,5	306 093,6	367 232,2	413 871,0	441 309,8	366 614,7	207 911,7

Wśród aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu dominują staże, prace interwencyjne oraz szkolenia i przekwalifikowania.

Środki Funduszu Pracy angażowane są także w realizację wojewódzkich programów, mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy i likwidację negatywnych skutków bezrobocia oraz we współfinansowanie programów realizowanych w oparciu o środki zagraniczne, w części dotyczącej rozwoju zasobów ludzkich. Wśród tych programów wymienić należy:

- Regionalny Program Przeciwdziałania i Łagodzenia Skutków Bezrobocia (koszt realizacji – 3 076 039 zł),
- Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich – Komponent B-1 Przekwalifikowania/Reorientacja lata 2001-2004 (zawarto 368 umów na łączną kwotę 22 154 328, 87 zł – 49% kredyt Banku Światowego, 51% budżet państwa)
- kolejne edycje Programu PHARE Spójność Społeczno-Gospodarcza Komponent-Rozwój Zasobów Ludzkich.

4.2. Pomoc zagraniczna

Pomoc zagraniczna o istotnym wpływie na poprawę warunków społeczno-gospodarczych regionu, odbywała się w ramach:

- Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW),
- pomocy przedakcesyjnej: Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza (edycje 2001, 2002 i 2003), Phare Odbudowa 2001 – I i II edycja, SAPARD,
- funduszy strukturalnych.

Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich – PAOW

Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) został zaprojektowany z myślą o wspieraniu sektora rolnego w Polsce. Program realizowany był w oparciu

o umowę kredytową nr 7013-0 POL, podpisaną w dniu 25 lipca 2000 r. między Rzeczpospolitą Polską a Międzynarodowym Bankiem Odbudowy i Rozwoju.

PAOW składał się z czterech zasadniczych komponentów:

- Komponent A – mikrokredyt (w województwie świętokrzyskim komponent A nie był realizowany)
- Komponent B – aktywizacja zasobów ludzkich
- Komponent C – infrastruktura
- Komponent D – zarządzanie Programem.

Wartość brutto wszystkich zadań zrealizowanych w regionie wyniosła ponad 80,3 mln zł, z czego środki PAOW stanowiły 37,6 mln zł, wkład własny jednostek samorządu terytorialnego – 31,4 mln zł, zaś dofinansowanie budżetu państwa – 11,3 mln zł (dane na podstawie *Raportu Końcowego* z realizacji Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich, opracowanego przez Wojewódzkie Biuro Wdrażania Programów w ramach Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego). W ramach PAOW nastąpiło kompleksowe wsparcie terenów wiejskich w województwie.

Pomoc przedakcesyjna

PHARE Spójność Społeczno-Gospodarcza

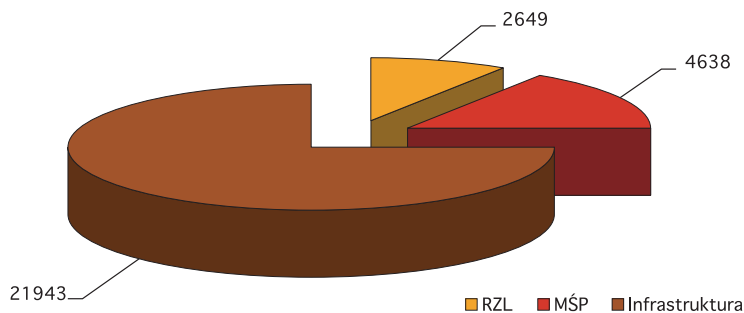
Od roku 2001 województwo zostało objęte kolejnymi edycjami programu Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza. Program Phare SSG składa się z trzech głównych komponentów:

- rozwój zasobów ludzkich (RZL),
- wsparcie rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości (MŚP),
- projekty inwestycyjne, tworzące dogodne warunki rozwoju przedsiębiorczości (INFRA).

Wielkość alokacji dla województwa świętokrzyskiego w ramach PHARE SSG (w mln euro):

PHARE SSG	PHARE SSG	PHARE SSG	PHARE SSG	PHARE SSG
2000	2001	2002	2003	RAZEM
–	19,108	5,394	4,728	29,230

Wielkość alokacji w ramach PHARE SSG wg komponentów (w mln euro):

Źródło: Opracowanie własne

Komponent – rozwój zasobów ludzkich

W ramach komponentu RZL programu Phare SSG 2001, realizowany był projekt Świętokrzyski Program Doskonalenia Kadr. Łączna wartość projektu wyniosła 2 379 390,00 euro: w tym wsparcie z Phare 1 784 542,50 euro, budżetu państwa 594 847,50 euro. Wydatkowanie środków wyniosło: 1 701 267,37 euro (środki Phare – 1 251 727,13, budżet państwa – 417 242,38 oraz środki prywatne – 32 297,86 euro).

Zakontraktowanie środków w ramach komponentu RZL programu Phare SSG 2002 w województwie wyniosło: 1 153 260,00 euro (w tym środki Phare – 864 945,00 euro, budżet państwa – 288 315,00 euro. Wydatkowano: 1 109 727,69 euro (w tym środki Phare – 832 295,76 euro, budżet państwa – 277 431,93 euro).

Na realizację komponentu RZL w programie Phare SSG 2003 w latach 2005-2006 przewidziana została kwota 756 000 euro (środki Phare – 597 000 euro). Program znajduje się w fazie realizacji.

Komponent – wsparcie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw

W ramach komponentu dotyczącego rozwoju MSP programu Phare SSG 2001 realizowano następujące projekty,

- Program Rozwoju Przedsiębiorstw,
- Program Rozwoju Przedsiębiorstw Eksportowych,
- Program Rozwoju Przedsiębiorstw Internetowych,
- Fundusz Dotacji Inwestycyjnych.

Realizacja komponentu MSP programu Phare SSG 2001 zakończyła się 15 listopada 2004 r. Zakontraktowanie środków wyniosło 11 390 414,15 euro, w tym środki Phare – 2 132 757,42 euro, budżet państwa – 710 919,14 euro, środki prywatne – 8 546 737,59 euro. Wydatkowanie środków osiągnęło poziom 10 320 733,00 euro (środki Phare – 1 954 426,27 euro, budżet państwa – 651 475,31 euro, środki prywatne: 7 714 831,42 euro).

Alokację środków na realizację komponentu – wsparcie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w ramach Phare SSG 2002 oraz Phare SSG 2003 przedstawia tabela:

	<i>w euro</i>	
Wyszczególnienie	Phare SSG 2002	Phare SSG 2003
Wartość całkowita projektu	4 708 507,40	915 200,00
Środki Phare	1 765 690,27	343 200,00
Budżet państwa	297 519,00	114 400,00
Środki własne województwa	291 044,43	–
Środki prywatne	2 354 253,70	457 600,00

Komponent infrastrukturalny – duże projekty infrastrukturalne

W ramach komponentu INFRA programu Phare SSG na terenie województwa świętokrzyskiego realizowanych było 6 projektów infrastrukturalnych:

1. Rozwój Świętokrzyskiego Parku Narodowego,
2. Rozwój turystyczny Buska Zdroju,
3. Rozwój turystyczny Sandomierza,

4. Stacja uzdatniania wody regionu Ponidzie,
5. Rewitalizacja terenów przemysłowych w Ostrowcu Św.,
6. Aktywizacja gospodarcza województwa świętokrzyskiego, ośrodków przemysłowych w Starachowicach i Ostrowcu Św.

Koszt całkowity w/w projektów (zakontraktowanie) wyniósł 33,7 mln euro (wydatkowanie – 20 mln euro), wkład Phare (zakontraktowanie) – 21,9 mln euro, (wydatkowanie – 17,3 mln euro), wkład budżetu państwa natomiast – 2,3 mln euro (wydatkowanie).⁷

Phare Odbudowa

Program Phare Odbudowa 2001 został uruchomiony decyzją Komisji Europejskiej i rządu RP na usuwanie skutków powodzi, która miała miejsce w lipcu i sierpniu 2001 roku, na terenie województw: świętokrzyskiego, podkarpackiego i małopolskiego. Memorandum Finansowe dotyczące przekazania środków na realizację Programu zostało podpisane w dniu 7 grudnia 2001 r. Dzięki dokonanej w lutym 2002 r. realokacji środków z Sectoral STRUDER Counterpart Funds (9,997 mln euro) możliwe było uruchomienie także II edycji programu.

Pomoc z Programu Phare 2001 ODBUDOWA realizowanego w dwóch edycjach przeznaczona została dla dwóch kategorii projektów:

- usuwanie skutków powodzi /USP/,
- infrastruktura przeciwpowodziowa /IPP/.

W ramach I i II edycji programu zakontraktowanie środków wyniosło 10 887 452,00 euro, w tym środki Phare – 9 615 696,00 euro, udział własny beneficjenta 1 271 756,00 euro, wydatkowanie środków ukształtowało się natomiast na poziomie 10 245 352,99 euro (środki Phare – 8 945 186,86, udział własny beneficjenta – 1 300 166,13 euro).

Ponadto w związku z powstałymi w Programie Phare Odbudowa 2001 II edycja niewykorzystanymi środkami (oszczędności, różnice kursowe, odsetki etc.), Pani Minister Krystyna Gurbel wyraziła zgodę na refundację kosztów poniesionych przez gminy i powiaty z II edycji Programu na współfinansowanie inwestycji realizowanych w ramach Programu. Refundacja udziału własnego dla projektów z II edycji Programu wyniosła 540 420,00 euro.

W wyniku realizacji obu edycji Programu Phare Odbudowa 2001 udało się poprawić stan infrastruktury przeciwpowodziowej na terenie województwa.

SAPARD

Istotne wsparcie przekształceń w sektorze produkcji żywności oraz znacząca poprawa jakości infrastruktury obszarów wiejskich w województwie, nastąpiła w wyniku realizacji programu SAPARD. Polska jest jedynym krajem spośród państw objętych wsparciem w ramach tego programu, który wykorzystał przyznaną pomoc w 100%, natomiast województwo świętokrzyskie może się pochwalić najwyższą liczbą złożonych wniosków, w przeliczeniu na powierzchnię użytków rolnych.

⁷ Wydatkowanie na dn. 30.09.2005 r.

W trakcie trwania programu uruchomiono w latach 2002-2005 następujące działania:

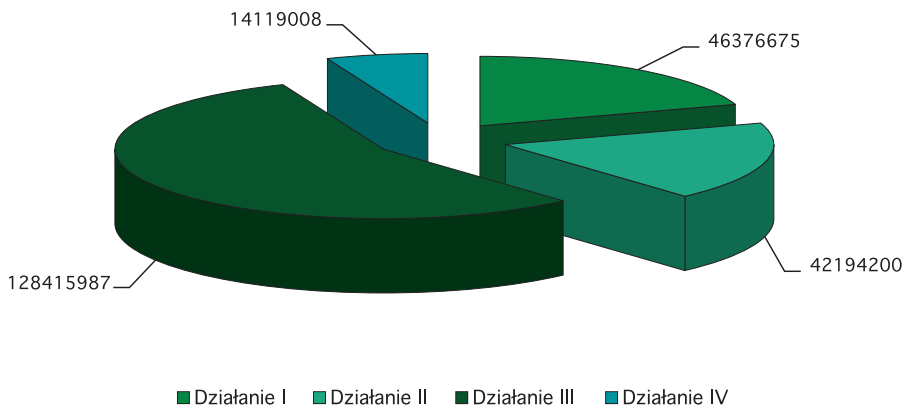
- Działanie I: Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych,
- Działanie II: Inwestycje w gospodarstwach rolnych,
- Działanie III: Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich,
- Działanie IV: Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich.

Według danych Świętokrzyskiego Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, w ramach realizacji programu zawartych zostało 1858 umów na łączną kwotę 248 514 893 zł. Kwota płatności na 20 lutego 2006 r. wyniosła 231 105 870 zł.

Wykorzystanie środków z Programu SAPARD wg działań (w mln zł):

Działanie 1	Działanie 2	Działanie 3	Działanie 4	RAZEM
50,24	49,97	128,78	19,37	248,36

Płatności (w zł) według Działań (stan na 20.02.2006 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ŚORARiMR

Fundusze strukturalne

Od 1 maja 2004 r. województwo uzyskało dostęp do funduszy strukturalnych UE. Wsparcie można było uzyskać w ramach Sektorowych Programów Operacyjnych oraz Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR).

Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

Alokacja środków dla województwa świętokrzyskiego w ramach ZPORR na lata 2004-2006 wynosi 133 078 133 euro.

Realizacja ZPORR (dane na styczeń 2006 r.):

Priorytety ZPORR	Liczba złożonych wniosków	Wnioski wybrane do realizacji		Alokacja z funduszy UE na okres 2004-2006 (zł) 1 euro = 3,8365 zł
		Liczba	Wartość dofinansowania z funduszy UE (zł)	
Priorytet I Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów	115	62	329 803 557,12	288 547 683,82
Priorytet II Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach	173	58	43 684 027,49	85 810 822,86
Priorytet III Rozwój lokalny w tym: działanie 3.4	599 229	194 87	169 246 177,64 5 969 286,89	136 195 750,00
Razem		314	542 733 762,25	510 554 256,68

Źródło: Opracowanie własne

Sektorowe Programy Operacyjne

Fundusze strukturalne w latach 2004-2006 wdrażane są również w ramach sektorowych programów operacyjnych:

- Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw (SPO WKP);
- Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój zasobów ludzkich (SPO RZL);
- Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich (SPO ROLNY);
- Sektorowego Programu Operacyjnego Transport (SPO TRANSPORT);
- Sektorowego Programu Operacyjnego Rybołówstwo i przetwórstwo ryb (SPO RYBY).

Przy czym ostatni spośród nich odgrywa marginalną rolę na obszarze województwa świętokrzyskiego.

SPO WKP

Zestawienie projektów SPO WKP dla województwa świętokrzyskiego (od początku uruchomienia Programu do końca marca 2006 r.)

Umowy (decyzje) o dofinansowanie projektu		Projekty zrealizowane	
Liczba	Dofinansowanie ze środków wspólnotowych (w mln zł)	Liczba	Poniesione wydatki (w mln zł)
105	51,9	26	2,6

SPO Transport

W ramach tego Programu nie jest realizowany żaden projekt z terenu województwa.

SPO RZL

Stan realizacji programów realizowanych w ramach SPO RZL w regionie (stan na koniec 2005 r.)

Liczba projektów zrealizowanych*	Projekty w trakcie realizacji**		Zarejestrowane wnioski
	Liczba	w mln zł	
5	42	27,5	22

* projekty, na które planuje się przedstawienie wniosku o płatność końcową w następnym okresie sprawozdawczym

** projekty, które w następnym okresie sprawozdawczym planuje się zaakceptować do realizacji na podstawie umowy o finansowanie projektu lub decyzji jak również, na które nie planuje się w następnym okresie sprawozdawczym przedstawienia wniosku o płatność końcową

SPO Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

Oszacowanie wartości wsparcia alokowanego w regionie nie jest w chwili obecnej możliwe.

Podsumowanie pomocy krajowej i zagranicznej dla województwa w latach 2000-2005 (wartość szacunkowa):

Program	Kwota dofinansowania w mln zł
Pomoc krajowa	
Kontrakt Wojewódzki 2001-2003 ogółem	231,1
w tym:	
● zadania współfinansowane ze środków ministrów właściwych	10,1
Kontrakt Wojewódzki 2004 ogółem	59,6
w tym:	
● zakup szynobusów	12,5
● współfinansowanie projektów w ramach ZPORR	9,6
Kontrakt Wojewódzki 2005-2006 (alokacja dla 2005 r.)	16,1
WFOŚiGW (dane za lata 2002-2005)	153,0
Fundusz Pracy (wyłącznie środki na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu) – z wyłączeniem udziału FP w programach wojewódzkich, PAOW oraz PHARE)	361,2
Razem pomoc krajowa	821,0
Pomoc zagraniczna	
Phare SSG 2001 (kwota wydatkowana)	71,8
Phare SSG 2002 (kwota wydatkowana)	17,7
Phare SSG 2003 (kwota zakontraktowana)	17,6
Phare Odbudowa (kwota wydatkowana)	70,4
SAPARD (kwota płatności)	215,4
Ogółem Pomoc Przedakcesyjna ze środków UE	392,9
PAOW	36,4
ZPORR 2004-2006	532,3
SPO WKP	51,9
SPO RZL	27,5
Razem pomoc zagraniczna	1 041,0
Razem pomoc krajowa i zagraniczna	1 862,0

Kwoty przeliczone według kursu 1 euro = 4 zł.

Źródło: Opracowanie własne

Wpływ wsparcia na rozwój społeczno-gospodarczy regionu

W chwili obecnej pełna ocena efektywności wykorzystania dotychczasowej pomocy finansowej zarówno krajowej jak i zagranicznej nie jest możliwa. Większość programów znajduje się w trakcie realizacji, wiele przedsięwzięć inwestycyjnych przewidzianych jest do realizacji przez wiele lat, wobec czego nie można podsumować efektów ich wdrożenia, a tym bardziej określić efektywności wykorzystania środków. Dokładna ocena wpływu realizowanych programów pomocowych na sytuację gospodarczo – społeczną regionu będzie możliwa dopiero w dłuższej perspektywie czasowej, przy wykorzystaniu spójnego systemu monitoringu. Na obecnym etapie możliwe jest jedynie przedstawienie dostępnych, najważniejszych efektów rzeczowych realizowanych programów. Większość projektów realizowanych w ramach wymienionych programów koncentrowała się na rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. Działania te zaowocowały wymiernymi efektami rzeczowymi w zakresie rozwoju infrastruktury⁸:

- transportowej (wybudowano lub zmodernizowano około 492,5 km dróg, oraz 6 mostów),
- ochrony środowiska (przekazano do eksploatacji około 603 km sieci kanalizacyjnej z 3094 indywidualnymi przyłączeniami oraz 835,6 km sieci wodociągowej z 3013 przyłączeniami, wybudowano 23 oczyszczalnie ścieków oraz 3 zbiorniki retencyjne),
- oświatowej, kulturowej i sportowej (wybudowano, rozbudowano, zmodernizowano w przybliżeniu 207 obiektów szkolnych, ośrodków wychowawczych, ośrodków kultury, obiektów sportowych),
- ochrony zdrowia (dofinansowano budowę, modernizację i zakup aparatury i sprzętu medycznego dla około 40 szpitali, oddziałów szpitalnych, placówek pomocy społecznej),
a także wsparciem:
- rozwoju zasobów ludzkich (różnymi formami przeciwdziałania bezrobociu objętych zostało co najmniej 30 tys. osób),
- przedsiębiorczości i innowacji (między innymi dofinansowano utworzenie Świętokrzyskiego Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Kielcach, Miejskiej Strefy Gospodarczej w Skarżysku-Kamiennej, Inkubatora Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Giełdy Rolno-Ogrodniczej w Sandomierzu).

Dotychczasowe doświadczenia związane z wdrażaniem programów pomocowych wskazują na ogromne zapóźnienia i bardzo duże potrzeby w obszarze infrastruktury technicznej, a zwłaszcza w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków, gospodarki odpadami, budowy dróg. Jaskrawym przykładem jest tutaj ZPORR i zainteresowanie wnioskodawców działaniami dotyczącymi kanalizacji i budowy dróg, gdzie zapotrzebowanie na środki kilkukrotnie przekroczyło dostępną alokację w ramach Programu. Doświadczenia te znalazły odzwierciedlenie w układzie priorytetów i podziale środków na poszczególne priorytety RPOWŚ na lata 2007-2013.

⁸ przytoczono najważniejsze efekty rzeczowe, wartość ich ulega systematycznym zmianom w miarę postępu realizacji programów

Mimo braku, na obecnym etapie, szczegółowych danych o efektach rzeczowych i bezpośrednich rezultatach zrealizowanych lub wciąż realizowanych projektów, można pokusić się o wstępną ocenę udzielonej pomocy, przedstawić ogólne podsumowanie procesu pozyskiwania środków zewnętrznych przez podmioty z regionu. Rozpatrując skalę i zakres zadań realizowanych w ramach programów pomocowych można stwierdzić, iż fundusze zewnętrzne stanowią i stanowiąc będą olbrzymi, a zarazem niezbędny bodziec dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa świętokrzyskiego, biorąc pod uwagę skalę problemów społeczno-gospodarczych. Wymagany wkład własny beneficjenta w większości programów sprawił, iż zaangażowane zostały ogromne środki finansowe, w obszarach do tej pory niedoinwestowanych.

Jednym z zauważalnych efektów wdrażania dotychczas dostępnych programów jest znaczne wzmocnienie i poprawa jakości zasobów ludzkich w podmiotach, które aplikowały o środki europejskie.

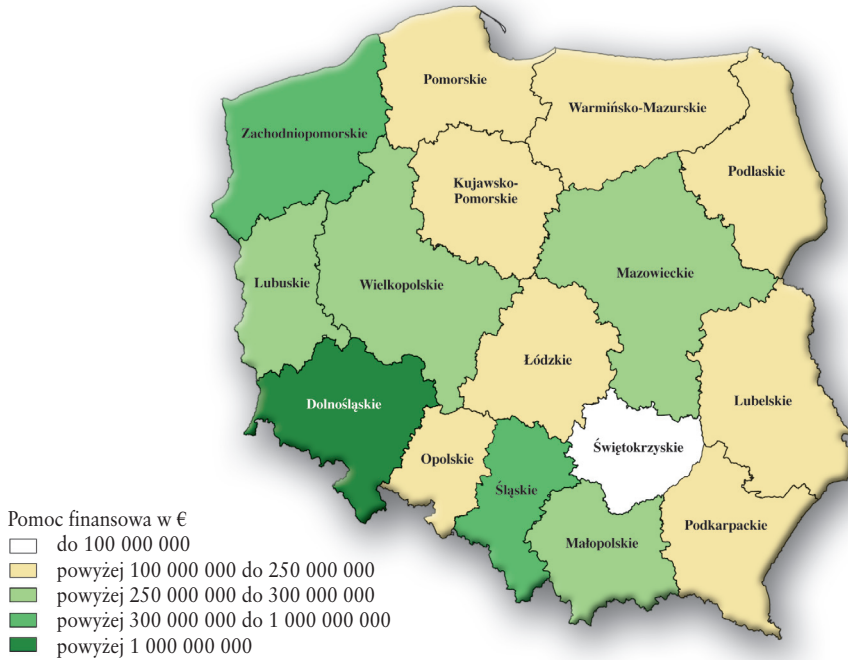
Środki pomocy przedakcesyjnej stanowiły dla samorządów i innych beneficjentów element przygotowania się do wdrażania funduszy strukturalnych po 1 maja 2004 r. Aplikowanie o środki przedakcesyjne umożliwiło beneficjentom poznanie mechanizmów i instrumentów polityki regionalnej UE. W kontekście organizacyjnym, doświadczenie nabyte przez wszystkie jednostki odpowiedzialne za wdrażanie programów, zarówno na poziomie krajowym jak i regionalnym, pozwoli na wypracowanie skutecznych norm, zasad i procedur obowiązujących w kolejnym okresie programowania na lata 2007-2013.

Dotychczasowe doświadczenia wskazują na znaczące oddziaływanie na rozwój regionu, dużych i kompleksowych projektów oraz rosnącą rolę kooperacji różnych podmiotów w realizacji projektów, szczególnie w obszarze infrastruktury drogowej (drogi wojewódzkie i powiatowe), informacyjnej, ochrony środowiska i edukacyjnej na poziomie wyższym. Znakomitym przykładem współdziałania na etapie przygotowania i realizacji inwestycji, jest projekt z zakresu społeczeństwa informacyjnego „e-świętokrzyskie”. Właśnie projekty duże, kompleksowe, o znaczeniu przynajmniej ponadlokalnym lub/i integrujące wiele podmiotów, powinny stać się głównym celem interwencji Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach RPO WŚ 2007-2013.

Bardzo istotnym spostrzeżeniem, nasuwającym się po analizie pomocy finansowej dla województwa świętokrzyskiego, jest ograniczona dostępność środków pomocowych dla regionu. Skala środków dostępnych dla województwa, w ramach pomocy zagranicznej, stawia świętokrzyskie na jednym z ostatnich miejsc w kraju – i nie jest to wynikiem złej efektywności jej wykorzystania, ale niskiej dostępności. Województwo nie mogło być beneficjentem pomocy przygranicznej, nie zostało zakwalifikowane do funduszu ISPA, zarówno w części dotyczącej transportu, jak i ochrony środowiska. Mimo, że świętokrzyskie należy do grupy pięciu najmniej rozwiniętych regionów w kraju, nie mogło skorzystać z funduszu Phare SSG w I edycji z roku 2000. Według danych UKIE, w latach 1990-2003, województwo świętokrzyskie otrzymało pomoc zagraniczną, zaledwie w wysokości 82,3 mln euro (podobne pod względem wielkości województwa lubuskie i opolskie odpowiednio 282,9 i 240 mln euro). Generalnie można stwierdzić, że województwo w bardzo ograniczonym zakresie korzysta z Funduszu Spójności i programów sektorowych, a wręcz zostało wyklu-

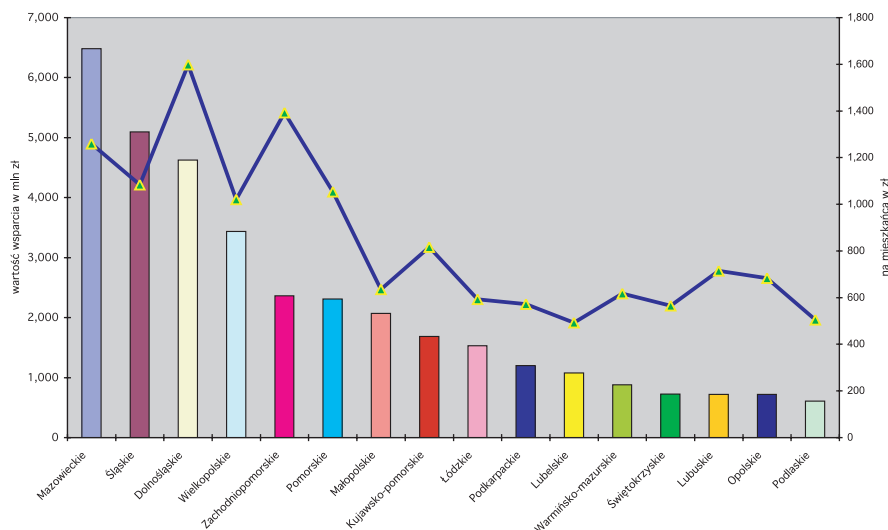
zione z możliwości uzyskania wsparcia w Ramach SPO Transport (położenie poza Transeuropejską Siecią Transportową TEN-T).

Pomoc UE udzielona Polsce w ramach Programu Phare 1990-2003, ISPA 2000-2003 oraz SAPARD (według województw)

Źródło: Publikacja Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej (ISBN 83-89218-13-5)

Wsparcie wspólnotowe w układzie regionalnym w latach 2004-2005

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Dwa lata Polski w Unii Europejskiej*; Ministerstwo Rozwoju Regionalnego 28 kwietnia 2006 r.

http://www.mrr.gov.pl/Aktualnosci/strona_glowna/konferencja+280406+dwa+lata+w+ue.htm

Ocena polskiej polityki wobec regionów, przeprowadzona w roku 2004⁹ wskazała przede wszystkim na brak koordynacji celów i instrumentów ich realizacji w układzie regionalnym. Analizując działania podejmowane od lat 90. wskazuje się na dominację podejścia sektorowego, ukierunkowanego głównie na rozwiązywanie problemów branży górniczej i hutniczej, duży centralizm i niedostateczną współpracę z samorządami terytorialnymi. Odnosząc się do *Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006*, wskazano na brak odwołania do szerszej strategii politycznej, brak koordynacji działań strategicznych, kłopoty organizacyjne i rywalizację kompetencyjną poszczególnych resortów.

*W tym kontekście pamiętać należy, że dominacja polityki sektorowej nad regionalną prowadzi z reguły do zakłócenia rozwoju w układzie terytorialnym, a więc do zwiększania dysproporcji pomiędzy poszczególnymi obszarami kraju. Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego w niewystarczającym stopniu skierowała środki dla regionów problemowych lub słabiej rozwijających się gospodarczo, a także nie umożliwiła zróżnicowania form i zakresu pomocy publicznej w zależności od sytuacji w poszczególnych województwach.*¹⁰

Przeprowadzone, w roku bieżącym, badanie sukcesu rozwojowego województw¹¹ wskazuje, iż województwo świętokrzyskie zajęło piąte miejsce w rankingu sukcesu rozwojowego regionów. Swoją dość wysoką lokatę zawdzięcza najwyższej w kraju

⁹ Ministerstwo Gospodarki i Pracy: Raport o polityce regionalnej; Warszawa 2004,

¹⁰ ibidem s. 14

¹¹ <http://www.ibngr.edu.pl/index2.htm>

dynamice rozwoju infrastruktury technicznej jak również bardzo wysokiej dynamice kapitału ludzkiego. W stosunku do poziomu wyjściowego oraz uzyskanego bardzo niskiego wsparcia zewnętrznego, osiągniętą dynamikę należy uznać za sukces. Nie udało się jednak zmniejszyć dystansu w zakresie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Biorąc pod uwagę różnicę, jaka dzieli regiony silne i słabe, pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, dynamika rozwoju świętokrzyskiego musiałaby znacznie przewyższać dynamikę regionów silnych.

Mapy dotychczasowej pomocy w okresie przedakcesyjnym oraz w latach 2004-2006 wskazują, iż bez poprawy koordynacji krajowej polityki regionalnej, wdrożenia spójnego systemu monitorowania i ewaluacji wykorzystanych środków, województwo świętokrzyskie będzie ulegało dalszej peryferyzacji.

Miejsce realizacji projektów Sektorowego Programu Operacyjnego Transport 2004-2006

Źródło: <http://www.spot.gov.pl/1,19,1,1.html>

5. Wizja przyszłości – województwo świętokrzyskie w roku 2020

Wizja przyszłości jest opisem przyszłego wizerunku społeczno-gospodarczego województwa, jaki powinien być osiągnięty w następstwie wdrażanej strategii rozwoju. Podstawą formułowania wizji są najważniejsze uwarunkowania wynikające z jego cech przyrodniczych, społecznych i gospodarczych, a ponadto z cech położenia w kraju i w układzie międzynarodowym. Drugą grupę uwarunkowań stanowi sytuacja ekonomiczna kraju, stan prawno-ustrojowy państwa, krajowa polityka rozwoju oraz polityki wspólnotowe.

Poza uwarunkowaniami rozwoju województwa podstawą wizji przyszłości są scenariusze przebiegu zdarzeń i procesów w określonym czasie. Dla pokazania znaczenia mocnych i słabych stron, w tym szans i zagrożeń rozwoju, określono dwa ogólne scenariusze przyszłości województwa. Jeden oparty jest na założeniu maksymalnego wykorzystania szans, drugi zaś na maksymalnym wpływie zagrożeń. Wizja przyszłości województwa wynika wprawdzie ze scenariusza szans lecz w działaniach strategicznych – a tym bardziej w doborze celów – powinny być uwzględniane zagrożenia wymagające przeciwdziałań. Wizja jest więc ideowym tłem doboru i oceny zasadności celów strategicznych.

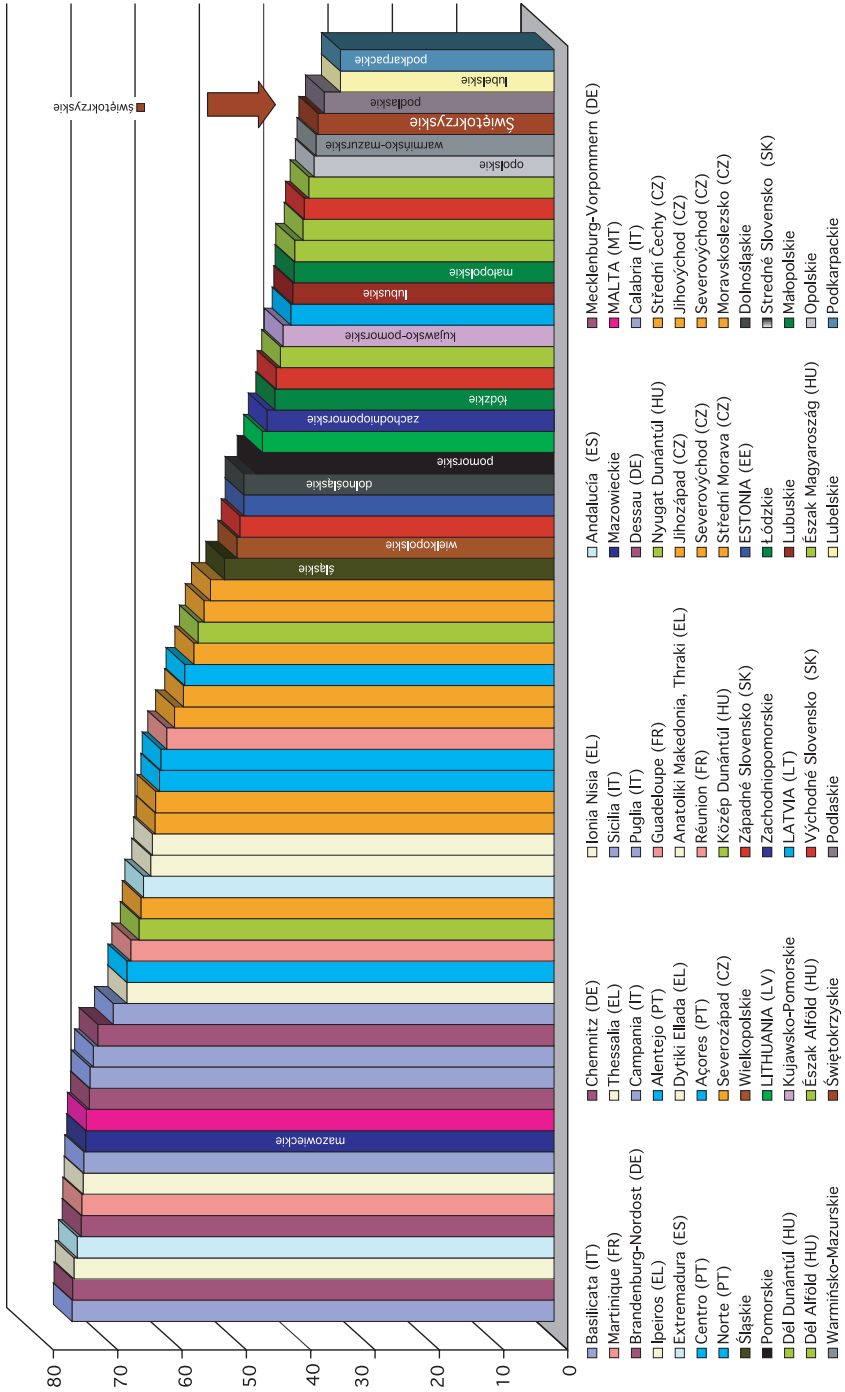
5.1. Najważniejsze uwarunkowania rozwoju

Najistotniejszymi uwarunkowaniami zewnętrznymi rozwoju regionu świętokrzyskiego są cechy jego położenia geograficznego, członkostwo Polski w Unii Europejskiej, a szczególnie nowa polityka spójności i *Wspólna Polityka Rolna* realizowana w ramach nowej perspektywy finansowej oraz polityka państwa, w tym krajowe polityki sektorowe, regionalna i przestrzenna.

Świętokrzyskie jest obecnie zaliczane do grupy pięciu ultraperyferyjnych regionów Unii Europejskiej i Polski. Dalszy rozwój województwa świętokrzyskiego będzie zdeterminowany procesami o wymiarze ogólnym (globalizacja gospodarki, szybki postęp technologiczny, nasilające się procesy polaryzacyjne) w podobnej skali jak innych polskich regionów. Korzystna dla Polski, a więc także dla województwa świętokrzyskiego, jest zaproponowana przez Komisję Europejską modyfikacja celów polityki spójności na lata 2007-2013 i koncentracja 78% środków na obszarach celu pierwszego zorientowanego na obszary o niskim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, mierzonego wielkością PKB na mieszkańca niższą niż 75% średniej Unii Europejskiej, liczoną w skali regionów typu NUTS II. W grudniu 2005 roku decyzją Rady Europejskiej na rozwój pięciu najbiedniejszych województw Polski wschodniej przyznana została dodatkowa kwota 882 mln euro (107 euro na mieszkańca).

Decydujące znaczenie dla rozwoju województwa świętokrzyskiego w najbliższych latach będzie miał przyjęty przez Polskę model polityki regionalnej państwa. W ostatnich latach w kraju obserwuje się szybki wzrost gospodarczy województw najlepiej rozwiniętych i pogłębianie się dysproporcji międzyregionalnych. Szansą na rozwój dla regionu świętokrzyskiego jest zachowanie właściwych proporcji pomiędzy polityką wspierania najsilniejszych a polityką wyrównywania szans najsłabszych, umożliwiający tym ostatnim zainicjowanie trwałego rozwoju.

PKB na mieszkańca (SSN) w 2003 r. w regionach NUTS 2, w których wskaźnik PKB < 75% średniej UE

Obszar województwa świętokrzyskiego graniczy z sześcioma regionami. Stolice czterech z nich są miastami centralnymi czterech największych aglomeracji miejskich w Polsce: warszawskiej, łódzkiej, śląskiej i krakowskiej. Wymienione aglomeracje mają trudne do określenia, aczkolwiek istotne, strefy wpływów na terenie województwa świętokrzyskiego. Dotyczy to głównie powiązań rynkowych, obsługi komunikacyjnej, usług dydaktycznych szkół wyższych i kontaktów społecznych. Wpływy tych aglomeracji nie są obecnie jednoznacznie korzystne lub niekorzystne dla województwa świętokrzyskiego. Korzyścią jest niewątpliwie duża i stosunkowo łatwa dostępność do tych aglomeracji, w tym do rynków pracy, do szkół wyższych i innych usług wyższego rzędu. Natomiast niekorzystne może być utrzymanie się przewagi konkurencyjności wymienionych aglomeracji i ich województw nad województwem świętokrzyskim. Przełamania obecnej, znacznej przewagi atrakcyjności czterech wymienionych województw dla inwestorów i osadnictwa można poszukiwać w strategicznym kształtowaniu wizerunku województwa świętokrzyskiego jako obszaru mającego łatwy dostęp do tych aglomeracji i ich potencjałów, a jednocześnie oferującego niższe koszty z tytułu wyboru lokalizacji działalności gospodarczej czy też miejsca zamieszkania.

W kierunku południowo-wschodnim świętokrzyskie graniczy z województwami podkarpackim i lubelskim, zaliczanymi do grupy pięciu najuboższych regionów Unii Europejskiej. Są to województwa o podobnych problemach rozwojowych, które wspólnie mogą podejmować inicjatywy o charakterze ponadregionalnym.

Druga grupa uwarunkowań obejmuje dostępność obszaru województwa do krajowych i międzynarodowych szlaków komunikacyjnych oraz do przejść granicznych. Województwo charakteryzuje się niską dostępnością komunikacyjną. Położone jest poza siecią dróg transeuropejskich, co powoduje peryferyzację regionu.

Planowana krajowa sieć korytarzy, którą stanowią będą główne ciągi drogowe i linie kolejowe oraz rozmieszczone na nich centra logistyczne, obejmuje prawie wszystkie większe aglomeracje, w tym położone w bezpośrednim sąsiedztwie województwa świętokrzyskiego. Świętokrzyskie pozostaje jednak poza ustaloną już ich siecią.

*Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015*¹² definiuje kierunki polityki regionalnej państwa wobec województw. W świętokrzyskim wsparcia ze strony państwa mogą oczekiwać działania z zakresu:

- poprawy dostępności komunikacyjnej,
- pełniejszego gospodarczego wykorzystania potencjału turystycznego (skupionego w Górach Świętokrzyskich),
- rozwijania funkcji metropolitalnych Kielc.

Zapisy te nie przekładają się jednak w sposób bezpośredni na określone strumienie finansowe w ramach *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013*, w tym *Programu Operacyjnego Infrastruktura i środowisko 2007-2013*. Świętokrzyskie jest jedynym w Polsce województwem, które pomimo centralnego położenia geograficznego, jest obszarem peryferyjnym wobec Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T. Świętokrzyskie nie otrzyma więc wsparcia w ramach priorytetu *Infrastruktura drogowa w Polsce wschodniej*, jak również nie znalazło się w grupie 8 regionów, które uzyskają wsparcie na rozbudowę infrastruktury portów lotniczych. Koniecznym będzie podjęcie – we współpracy z ministerstwem właści-

¹² *Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015* – Projekt wstępnie zaakceptowany przez Radę Ministrów w dniu 27 czerwca 2006 r.

wym w sprawach transportu – działań umożliwiających włączenie województwa świętokrzyskiego w obszar sieci transeuropejskiej (co nastąpi po roku 2010).

Według długoterminowych prognoz Głównego Urzędu Statystycznego liczba ludności w województwie świętokrzyskim w najbliższym okresie będzie malała, przy czym tempo spadku będzie wyższe (5,66 %) niż przeciętnie w skali kraju (2,59). Zakłada się, że liczba ludności w województwie zmniejszy się do roku 2020 w stosunku do stanu obecnego o ok. 69 tys. osób, a do roku 2030 o 133 tys. osób. Ubytek ludności dotknie przede wszystkim miasta, głównie z powodu mniejszej dzietności w miastach niż na wsi, ale też na skutek nowego zjawiska, jakim jest dezurbanizacja, czyli przemieszczanie się części ludności miejskiej na tereny wiejskie na obrzeżach miast. Nasilą się również migracje poza województwo, głównie związane z poszukiwaniem lepszych miejsc pracy.

Poza Kielcami, w których mieszka prawie 1/3 ludności miejskiej, w pozostałych miastach województwa nie występują obecnie czynniki wywołujące imigrację. Podstawę przyszłej koncentracji ludności miejskiej może stanowić polityka wspomagania rozwoju ośrodków subregionalnych. Wzrostu liczby mieszkańców w mniejszych miastach należy oczekiwać tylko w sytuacji wzmocnienia ich bazy ekonomicznej.

Aby zmniejszać istniejący dystans rozwojowy województwa świętokrzyskiego wobec polskich i europejskich regionów koniecznym byłoby zapewnienie znacznie wyższego tempa wzrostu niż przeciętne w kraju. Wsparcie ze strony polityki krajowej: sektorowej i regionalnej, kierowane do województwa w latach 2007-2013 nie wskazuje na możliwość realizacji takiego scenariusza.

Nakreślone w *Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015* symulacje osiągnięcia przez Polskę średniego poziomu PKB per capita 25 krajów UE uświadamiają, że będzie to proces długoletni, wykraczający poza horyzont czasowy niniejszej strategii:

- scenariusz 1 – Polska rozwija się w tempie ok. 4% rocznie, tj. o 1,5 pkt proc. wyższym niż kraje UE-15 i osiąga 75% średniej UE-27 (tj. razem z Rumunią i Bułgarią) w roku 2035, a więc w okresie blisko 30 lat,
- scenariusz 2 – przy wzroście ponad 5%, tj. o 2,5 pkt. proc. powyżej średniej UE-15, osiągnięcie 75% średniej zajmie ok. 20 lat.

5.2. Scenariusz zagrożeń

Zagrożeniem dla świętokrzyskiego może być forsowana przez niektóre środowiska opiniotwórcze polityka rozwoju opartego o 9 ukształtowanych już i 2 potencjalne metropolie, oznaczająca faktyczne wykluczenie pozostałych województw z możliwości korzystania ze znaczącej części Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Kryterium krótkofalowej efektywności alokacji kapitału w dziedzinach wspomagających rozwój i lokalizacja inwestycji w wielkich aglomeracjach miejskich może uzyskać istotną przewagę nad strumieniami kapitału inwestowanymi w regionach mniej zamożnych na tzw. wyrównywanie szans. W tej sytuacji kwoty funduszy pomocowych przyznanych województwu świętokrzyskiemu mogą okazać się zbyt małe wobec potrzeb skutecznej jego aktywizacji i zmniejszania dystansu do poziomu rozwoju sąsiednich województw z aglomeracjami miejskimi. Województwo świętokrzyskie może ulegać dalszej peryferyzacji. Brak obiektywnych narzędzi monitorowania

oddziaływania zaabsorbowanych funduszy pomocowych (w ramach programów regionalnych i sektorowych) na rozwój regionu zdecydowanie utrudnia różnicowanie wsparcia regionów stosownie do zdefiniowanych problemów rozwojowych i w powiązaniu z efektywnością wykorzystania środków. Zastosowane preferencje w ustalaniu algorytmów podziału środków pomiędzy województwa w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO) oraz *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej* nie rekompensują ograniczonego dostępu, a w niektórych działaniach nawet wykluczenia województwa świętokrzyskiego z możliwości aplikowania o środki w ramach *Programu Operacyjnego Infrastruktura i środowisko*.

W tej sytuacji wyżej zurbanizowane otoczenie województwa, a zwłaszcza cztery największe aglomeracje miejskie: warszawska, łódzka, śląska i krakowska mogą wytworzyć gotowość, a nawet zachętę do traktowania naszego regionu jako obszaru będącego zapleczem dla realizacji ich własnych interesów.

Szczególny wpływ na peryferyzację może mieć opóźnianie decyzji dotyczących budowy tras ekspresowych, krajowych dróg szybkiego ruchu oraz linii kolejowych przebiegających przez województwo świętokrzyskie. Poza niekorzystnym dla województwa procesem przyszłego wdrażania polityki transportowej zagrożeniem zewnętrznym może być w szczególności niska skuteczność polityki rolnej państwa i polityki rynku pracy. W pierwszym przypadku ważny sektor gospodarki, jakim jest w naszym województwie rolnictwo, może ulegać dalszej degradacji obciążając przez to całą gospodarkę regionu. Wysokie bezrobocie i nieskuteczne instrumenty interwencji w tym obszarze z jednej strony, a równocześnie łatwiejszy dostęp do rynków pracy krajów UE, może spowodować znaczący wzrost emigracji zarobkowych, szczególnie ludzi młodych i dobrze wykształconych. Region świętokrzyski może być uznawany przez to jako obszar nie radzący sobie z rozwiązywaniem problemów społeczno-gospodarczych.

Wizja rozwoju województwa do roku 2020 bierze pod uwagę kierunek zmian w polityce regionalnej Unii Europejskiej, która wyraźnie ewoluuje w stronę przesuwania akcentów z priorytetów spójności na priorytety konkurencyjności. W latach 2007-2013 w województwie świętokrzyskim przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej oraz infrastruktury technicznej pozostaną podstawowymi kierunkami wydatków uruchamianych w ramach polityki strukturalnej. Przełamanie bariery infrastrukturalnej będzie miało kluczowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności i poprawy poziomu spójności terytorialnej regionu.

Jeżeli w najbliższym okresie programowania do 2013 roku nie uda się w regionie odrobić chociaż części zapóźnień infrastrukturalnych, to nie uda się zrealizować celu generalnego strategii rozwoju województwa, jakim jest wzrost atrakcyjności województwa dla rozwoju społeczno-gospodarczo-przestrzennego.

5.3. Scenariusz szans

W scenariuszu zmian opartych na maksymalnie korzystnym układzie szans zakłada się, że:

- elity regionalne kierując się celami nadrzędnymi rozwoju województwa podejmą i konsekwentnie zrealizują działania zmierzające do wzmocnienia i efektywnego wykorzystania potencjału endogenicznego;

- fundusze strukturalne, jak też inne fundusze zagraniczne przeznaczone na aktywizację polskich regionów, znajdą korzystne warunki absorpcyjne w województwie świętokrzyskim i zostaną przeznaczone na efektywne wspomaganie rozwoju regionu, w tym zwłaszcza na:
 - konieczną rozbudowę infrastruktury technicznej (w tym systemu komunikacyjnego), infrastruktury społeczeństwa informacyjnego i rozwiązanie głównych problemów ochrony środowiska (zwłaszcza zlewni Nidy i Kamiennej) – jako warunków napływu kapitału tworzącego nowe miejsca pracy,
 - kreowanie rozwoju i dywersyfikacji funkcji wyższego rzędu w Kielcach oraz racjonalnego rozwoju miast i centrów gmin,
 - wspieranie rozwoju ośrodka akademickiego oraz zaplecza innowacyjnego, w tym badań naukowych,
 - rewitalizację obszarów przemysłowych, głównie w miastach Staropolskiego Okręgu Przemysłowego,
 - tworzenie warunków rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości,
 - restrukturyzację rolnictwa i efektywny ekonomicznie wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich,
 - budowanie instytucji europejskich na terenie regionu,
 - pomoc w zakresie szkolenia kadr menedżerskich i fachowców potrzebnych na rynku pracy, szkolenia w zakresie prawa i standardów UE,
 - budowanie nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego,
- strumienie finansowe kierowane do regionu w ramach krajowej polityki regionalnej i sektorowej będą adekwatne do skali zdefiniowanych problemów oraz w pełni uwzględnią racje województwa świętokrzyskiego, zwłaszcza w zakresie budowy spójnego układu komunikacyjnego-drogowego (tras ekspresowych i innych dróg szybkiego ruchu), kolejowego i lotniczego;
- województwo świętokrzyskie efektywnie wykorzysta możliwości przyspieszenia rozwoju stworzone w ramach wspomaganych przez państwo działań na rzecz ultraperyferyjnego obszaru Polski wschodniej;
- w krajowej polityce przestrzennego zagospodarowania kraju Kielecki Obszar Metropolitalny będzie w pełni uznany i wspierany jako ośrodek predystynowany do rozwoju funkcji metropolitalnych na równi z ośrodkami metropolitalnymi innych województw;
- spełnione zostaną warunki makroekonomiczne określone w *Strategii Rozwoju Kraju*, zakończony zostanie proces decentralizacji państwa oraz reformowania finansów publicznych.

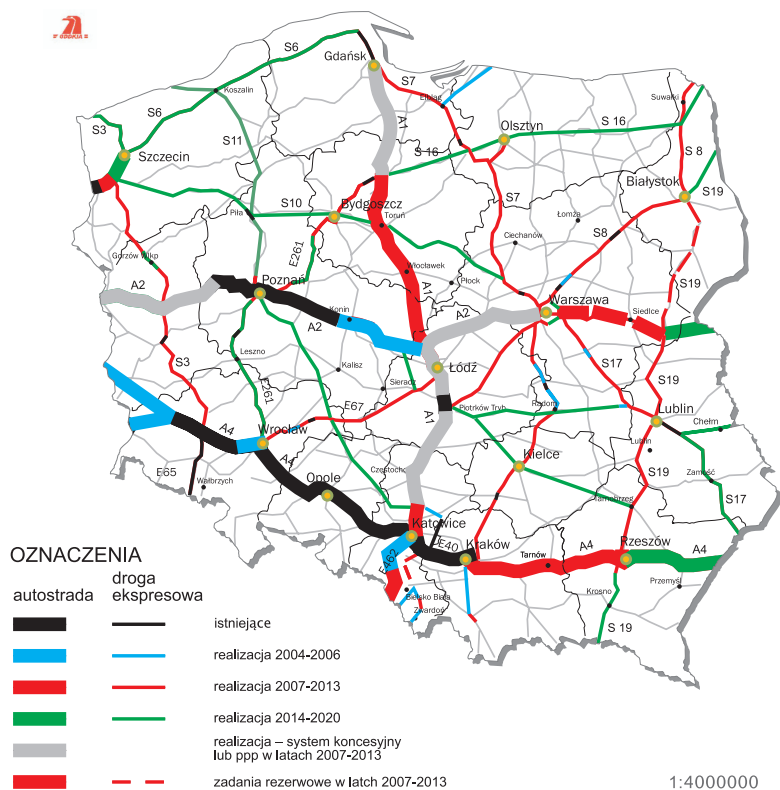
5.4. Wizja rozwoju województwa

Proces rzeczywistych, korzystnych zmian w województwie będzie mieć początek w szeroko rozumianym otwarciu komunikacyjnym województwa: drogowym, kolejowym, lotniczym, telekomunikacyjnym i informatycznym.

Dla włączenia województwa w procesy rozwojowe Europy niezmiernie ważne jest jak najszybsze połączenie regionu siecią krajowych korytarzy transportowych z krajowymi i międzynarodowymi centrami logistycznymi.

Trzonem optymalnego na najbliższe lata systemu drogowego powinny być dwie krzyżujące się w Kielcach trasy ekspresowe S 7 Warszawa – Kielce – Kraków oraz S 74 Łódź – Kielce – Tarnobrzeg – Rzeszów do granicy państwa i dalej do Lwowa. Poprzez Kraków i Rzeszów województwo świętokrzyskie będzie dogodnie połączone komunikacyjnie z przejściami granicznymi na Słowację i południową Ukrainę. Nieco gorsze połączenia ma województwo świętokrzyskie z Lublinem i dalej z tego węzła na przejścia graniczne na Białoruś i północno-zachodnią Ukrainę. Poprawę komunikacji mogłaby zapewnić modernizacja dróg krajowych na odcinku Kielce – Lublin. Kierunek ten nie został jednak uwzględniony w *PO Infrastruktura i środowisko* (wersja z 1.08.2006) nawet w perspektywie do roku 2020.

Drogi szybkiego ruchu w Polsce - realizacja

Źródło: Program Operacyjny *Infrastruktura i środowisko* (wersja z dn. 1.08.2006)

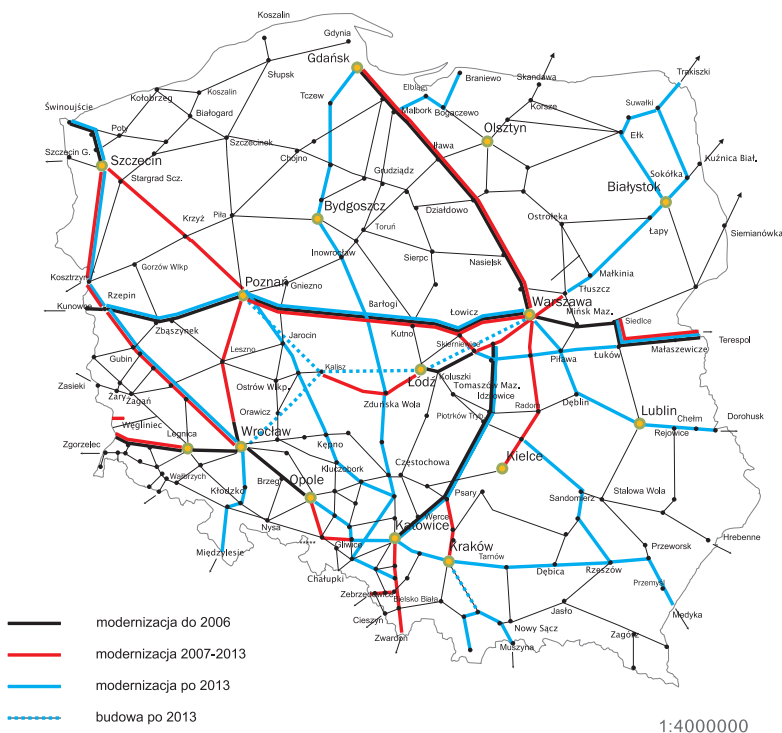
Usprawnienie połączeń województwa świętokrzyskiego ze wschodnią częścią kraju będzie wymagało nie tylko podniesienia parametrów istniejących dróg, ale także usprawnienie przepraw mostowych przez Wisłę, co związane jest z budową nowych mostów w Połańcu i Sandomierzu i modernizacją istniejących w Szczucinie, Nagnajowie i Annopolu.

Ponadto w skład systemu będą wchodziły rozbudowane i zmodernizowane drogi krajowe, wojewódzkie i powiatowe łączące wszystkie ośrodki generowania rozwoju

– subregionalne i lokalne. Duże znaczenie dla rozwoju północnej części województwa mają dwie drogi krajowe – nr 42 i nr 9. Przebudowa drogi nr 42 i dostosowanie jej do parametrów drogi ruchu przyspieszonego oraz modernizacja drogi nr 9 pozwoliłyby na połączenie głównych ośrodków subregionalnych Ostrowca Świętokrzyskiego, Starachowic, Skarżyska-Kamiennej i Końskich z planowaną autostradą A2 w kierunku zachodnim oraz poprzez ważne ośrodki Polski wschodniej Lublin i Rzeszów z granicą wschodnią w kierunkach na Kijów i Lwów.

Niezbędna jest również modernizacja linii kolejowej nr 8 Warszawa – Kielce –Kraków oraz linii kolejowej Skarżysko-Kamienna – Sandomierz. W ramach *PO Infrastruktura i środowisko* zakłada się modernizację linii kolejowej nr 8 na odcinku Warszawa – Radom – Kielce do roku 2013, natomiast linii Skarżysko – Sandomierz dopiero po roku 2013. W ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego* planuje się modernizację linii kolejowej Kielce – Włoszczowa wraz z łącznicą do Centralnej Magistrali Kolejowej (CMK), co umożliwi włączenie Kielc w sieć połączeń Inter City.

LINIE KOLEJOWE - REALIZACJA

Źródło: Program Operacyjny Infrastruktura i środowisko (wersja z dn. 1.08.2006)

Rozbudowa i modernizacja sieci kolejowej i drogowej oraz podniesienie rangi ważniejszych odcinków dróg do rangi tras ekspresowych stworzy możliwości otwarcia komunikacyjnego wielu ośrodkom miejskim, w tym stolicy regionu (poprawa standardów nawierzchni, zwiększenie przepustowości odcinków dróg wlotowych

oraz części ulic leżących w ciągu dróg krajowych i wojewódzkich, przebudowa jednojezdniowych odcinków dróg krajowych).

W kontekście rozwoju kontaktów gospodarczych z Ukrainą szczególne znaczenie może mieć właśnie budowa drogi ekspresowej Łódź – Kielce – Rzeszów oraz aktywizacja LHS. Dla integracji sieci transportowej niezbędne jest unowocześnienie komunikacji miejskiej w Kielcach i większych ośrodkach miejskich regionu.

Najszybciej rozwijającą się gałęzią transportu w Polsce jest lotnictwo cywilne. Prognozy Urzędu Lotnictwa Cywilnego wskazują, że liczba pasażerów w Polsce podwoi się w roku 2011 i przekroczy 23 mln osób, zaś w roku 2020 wyniesie ok. 41,5 mln. Poprawa dostępności transportu lotniczego w województwie jest warunkowana możliwościami stworzenia regionalnego portu lotniczego zlokalizowanego w bliskim sąsiedztwie Kielc, zaspokajającego potrzeby regionu na ten rodzaj transportu.

Warunkiem koniecznym dla wyrównania szans rozwojowych województwa jest zapewnienie dostępu do nowoczesnych technologii informatycznych. Rozbudowa sieci telekomunikacyjnej i budowa infrastruktury szerokopasmowego, szybkiego i bezpiecznego dostępu do Internetu pozwoli nadrobić dystans cywilizacyjny, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Otworzy również zupełnie nowe możliwości rozwoju przedsiębiorczości, dostępu do wiedzy, usług zdrowotnych, kultury, wymiany informacji oraz podniesienia jakości usług administracji publicznej. Kontynuacja działań zapoczątkowanych w latach 2004-2006 w ramach zintegrowanego projektu „e-świętokrzyskie” pozwoli na przełamanie zapóźnień infrastrukturalnych i likwidację zjawiska wykluczenia cyfrowego oraz stworzy podstawy do budowy społeczeństwa informacyjnego.

Otwarcie komunikacyjne poprzez rozwój nadrzędnego układu sieci transportowych i telekomunikacyjnych pozwoli na faktyczną metropolizację stolicy regionu oraz utworzonego Kieleckiego Obszaru Metropolitalnego, w którym koncentrować się będą usługi „wyższego rzędu”. Pozwoli także na poprawę i intensyfikację połączeń z innymi metropoliami krajowymi i zagranicznymi. W Kielcach i na terenach otaczających je gmin ściśle funkcjonalnie powiązanych oraz charakteryzujących się wysokim poziomem i dynamiką wzrostu, będą rozwijane wysokiej jakości usługi sektora naukowo-badawczego i edukacyjnego, lecznictwa wysokospecjalistycznego, działalności kulturalnej, transportu publicznego, administracji gospodarczej, funkcji handlowych i innych.

Inne elementy infrastruktury technicznej decydujące o konkurencyjności regionu będą nadal rozbudowywane i modernizowane – zarówno sieć elektroenergetyczna i gazowa. W dziedzinie ochrony środowiska przyrodniczego będzie realizowany szeroko zakrojony program sanitacji dorzeczy głównych rzek, obejmujący kompleksową rozbudowę sieci wodociągowych i kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków oraz składowisk odpadów.

Poprawa dostępności komunikacyjnej regionalnych i lokalnych ośrodków wzrostu oraz rozwój infrastruktury komunalnej poprawi z jednej strony wizerunek województwa świętokrzyskiego jako regionu tworzącego sprzyjające warunki dla napływu kapitału tworzącego nowe miejsca pracy, z drugiej zaś strony zwiększy mobilność mieszkańców poszukujących pracy. Wspólne działania samorządu województwa i samorządów lokalnych otworzą województwo na bezpośrednie inwestycje zagraniczne (Centrum Obsługi Inwestora, promocja województwa, działalność Regionalnego Biura w Brukseli).

Aktywizacja przedsiębiorczości będzie następowała na szerszą skalę przede wszystkim w grupie małych i średnich przedsiębiorstw działających w sferze usług. Tworzenie warunków rozwoju dla tego sektora wymaga wzmocnienia tzw. otoczenia biznesu, a więc tworzenia i dokapitalizowania przede wszystkim regionalnych funduszy kapitałowych i funduszy poręczeń kredytowych, tworzenia sieci inkubatorów przedsiębiorczości, systemów informacji rynkowej oraz dostępu do innowacji technologicznych i organizacyjnych. Świętokrzyskie Centrum Innowacji i Transferu Technologii, włączone w ogólnokrajowy system dostępu do innowacji, jest jednym z głównych podmiotów zaangażowanych w tworzenie i wdrażanie regionalnej strategii innowacyjności i podejmującym realizację wybranych przedsięwzięć np. w przygotowanie założeń regionalnego systemu wykorzystania źródeł energii odnawialnej.

W długim horyzoncie czasowym za fundament rozwoju regionu uznaje się wiedzę stanowiącą podstawę budowy nowoczesnej gospodarki. W centrum zainteresowania środowisk regionalnych jest tworzenie warunków do rozwoju silnego i nowoczesnego ośrodka akademickiego, ale także szkolnictwa ponadgimnazjalnego kończącego się maturą. Chodzi tu zarówno o podnoszenie standardu bazy dydaktycznej jak również podnoszenie jakości kształcenia oraz promowanie nowoczesnych kierunków kształcenia powiązanych z zapotrzebowaniem na rynku pracy. Zapoczątkowany w obecnym okresie programowania kierunek wspierania uczelni, szczególnie tworzenia warunków do powołania uniwersytetu oraz wspierania rozwoju nauk ścisłych budujących potencjał innowacyjny regionu, będzie kontynuowany w następnym okresie programowania.

Niezaprzeczalnym atutem obszarów wiejskich regionu jest stosunkowo dobry stan środowiska pozwalający na specjalizację gospodarstw w produkcji ekologicznej oraz produkcji wymagającej ekstensywnych metod upraw, w tym wysokich nakładów pracy. Świętokrzyskie zajmuje wysokie miejsce w produkcji owoców i warzyw oraz w liczbie gospodarstw ekologicznych. Zakłada się dalszy rozwój rynku hurtowego produktów rolnych i bazy przetwórczej oraz tworzenie warunków do rozbudowy przetwórstwa rolno-spożywczego. Przewiduje się utrwalanie pozytywnych tendencji wywołanych na wsi przystąpieniem Polski do UE – zmniejszenie areалу odłogowanych gruntów rolnych, powstawanie i wzmocnianie grup producenckich, specjalizacja produkcji. W państwach Unii Europejskiej coraz bardziej znaczącą rolę odgrywa wytwarzanie, ochrona i promocja żywności wysokiej jakości. Opóźnienia rozwoju produkcji rolnej na skalę przemysłową, a zwłaszcza w zakresie chemicznego wspierania tej produkcji, stają się naszymi atutami.

Świętokrzyskie zaliczane do najczystszych ekologicznie regionów Polski, posiadające wiele terenów objętych szczególną ochroną konserwatorską, jest obszarem o wybitnych walorach zarówno przyrodniczych, kulturowych jak i dydaktyczno-naukowych interesujących z punktu widzenia turystyki. Bogactwo przyrodnicze regionu stwarza bardzo korzystne warunki do uprawiania wszelkich form turystyki:

- aktywnej (zbiorniki wodne, warunki do uprawiania narciarstwa zjazdowego i biegowego),
- dydaktycznej (uczelniane i szkolne wycieczki geologiczne, przyrodnicze czy historyczne),
- uzdrowskiej (uzdrowiska Busko Zdrój i Solec Zdrój specjalizujące się w leczeniu chorób reumatycznych, narządów ruchu oraz chorób serca i naczyń),

- biznesowej (silna pozycja kieleckiego centrum targowego Targi Kielce i ranga międzynarodowych imprez targowych),
- pielgrzymkowej (klasztór na Świętym Krzyżu, sanktuarium w Kałkowie-Godowie, „Pustelnia Złotego Lasu” w Rytwianach i inne sanktuaria),
- wiejskiej (zwłaszcza agroturystyka).

Turystyka w Świętokrzyskiem stanie się nowoczesną dziedziną gospodarki poprzez zdecydowaną poprawę bazy noclegowej i gastronomicznej, zarówno pod względem oferowanych miejsc jak również zróżnicowania standardu usług i dostosowania ich do potrzeb turystów.

Jednym z ważniejszych działań jest wspieranie rozwoju średnich i małych miast o znaczeniu subregionalnym (centra rozwoju drugiego stopnia). Restrukturyzacja bazy ekonomicznej tych miast, rozwój usług oraz przygotowanie oferty terenów pod budownictwo mieszkaniowe stanowić powinno istotny czynnik wzrostu urbanizacji województwa. Oferta ta powinna być głównie skierowana do migrujących mieszkańców wsi, poszukujących pracy poza rolnictwem.

Poprawa sytuacji globalnej na rynku pracy w województwie wiązać się będzie głównie ze wzrostem przedsiębiorczości mieszkańców oraz wzrostem innowacyjności gospodarki. Zadaniem władz samorządowych jest tworzenie warunków do tego, aby wszyscy mieszkańcy mieli równe szanse w dostępie do edukacji oraz mieli możliwość ustawicznego podwyższania i dostosowywania swoich kwalifikacji do potrzeb pracodawców. Szansą jest Europejski Fundusz Społeczny umożliwiający tworzenie regionalnego systemu szkoleń adresowanych zarówno do pracujących jak i bezrobotnych, a także regionalnego systemu stypendialnego umożliwiającego wyrównywanie szans w dostępie do edukacji młodzieży pochodzącej z rodzin o niskim statusie materialnym.

Będą tworzone warunki do rozwoju takich dziedzin jak kultura, sport, ochrona zdrowia oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Kultura jako wartość niezbędna w kreowaniu nowoczesnego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego będzie wspierana poprzez rozbudowę i ochronę bazy materialnej placówek kultury, w tym szczególnie zabytków. Turystyczne udostępnienie zabytków i ich promocja pozwoli na stworzenie nowych miejsc pracy oraz umożliwi pozyskanie dodatkowych środków na renowację. Rozbudowana zostanie baza kultury fizycznej i sportu jako ważnej dziedziny w programach wychowania młodzieży, zapobiegania patologiom społecznym oraz w programach kształtowania zdrowego i aktywnego stylu życia mieszkańców. Świętokrzyskie należy do regionów o niskim rozwoju infrastruktury ochrony zdrowia, która w znacznej części nie spełnia wymaganych standardów. Prowadzone więc będą działania mające na celu przede wszystkim rozwój regionalnych ośrodków specjalistycznej opieki ambulatoryjnej i stacjonarnej, umożliwiające wczesną diagnostykę i kompleksową specjalistyczną opiekę medyczną. Rozbudowywane będą ośrodki pomocy społecznej, przystosowane dla osób starszych i niepełnosprawnych, hospicja, noclegownie, ośrodki dziennego pobytu, ośrodki integracyjne dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Zakłada się, że wykorzystanie szans rozwojowych przyniesie efekt rozwoju województwa świętokrzyskiego jako regionu europejskiego, którego atutami będą nowoczesne społeczeństwo obywatelskie, konkurencyjna i innowacyjna gospodarka oraz spójna i dostępna przestrzeń.

5.5. Podstawowe zasady

Na etapie tworzenia strategii rozwoju przyjęto podstawowe zasady, które będą również stosowane na etapie realizacyjnym. Należą do nich zasady:

1. programowania,

cele rozwoju województwa świętokrzyskiego są realizowane w ramach kompleksowego systemu programowania wieloletniego na szczeblu wspólnotowym, krajowym, regionalnym i lokalnym, co sprzyja komplementarności realizowanych przedsięwzięć;

2. zrównoważonego rozwoju,

rozwój społeczno-gospodarczy realizowany w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb społeczności regionu (zarówno współczesnego, jak i przyszłych pokoleń) uwzględnia zachowanie równowagi przyrodniczej i zrównoważenie szans w dostępie do środowiska oraz trwałość podstawowych procesów przyrodniczych; oznacza to potrzebę preferowania i wzmocnienia takich procesów rozwoju, które będą przyczyniały się do ograniczania zużycia zasobów w ogóle, a nieodnawialnych w szczególności oraz minimalizacji wytwarzania odpadów i zanieczyszczeń;

3. strategicznego zarządzania rozwojem,

strategia jest dokumentem nadrzędnym, określającym politykę rozwoju województwa, stanowiącym podstawę przygotowania szczegółowych programów branżowych i operacyjnych oraz przedsięwzięć rozwojowych i projektów realizacyjnych;

4. kompleksowości i koordynacji,

strategia jako kompleksowy dokument nadrzędny nie jest wyłącznie strategią władz wojewódzkich realizujących zadania własne – jest narzędziem koordynacji celów i działań prorozwojowych różnych partnerów w regionie (samorządów terytorialnych, administracji, instytucji otoczenia biznesu, organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych) oraz koordynacji z polityką regionalną państwa, politykami sektorowymi i horyzontalnymi, a także działaniami innych województw;

5. koncentracji,

osiągnięcie celów strategicznych, w warunkach określonych możliwości finansowania rozwoju, wymaga koncentrowania zasobów na ograniczonej liczbie wybranych dziedzin i obszarów, ważnych dla trwałego długofalowego rozwoju województwa;

6. partnerstwa,

strategia rozwoju jest budowana i realizowana z uwzględnieniem szerokiej współpracy i dialogu pomiędzy wszystkimi podmiotami polityki regionalnej, zarówno na szczeblu lokalnym, wojewódzkim jak i krajowym – łączy ona w sobie prawo głosu oraz współodpowiedzialność za przeprowadzane działania i służy tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego;

7. pomocniczości,

zasada ta opiera się na decentralizacji decyzji i działań, które powinny zapadać na szczeblu możliwie najbliższym obywatelom, zapewniając większą skuteczność i efektywność przedsięwzięć; polityka rozwoju województwa ma charakter uzupełniający wobec działań podejmowanych przez partnerów regionalnych – jej zadaniem jest wspieranie, a nie dublowanie lub zastępowanie inicjatyw społeczności lokalnych zaangażowanych w rozwiązywanie swoich problemów;

8. oceny,

dokumenty strategiczne i operacyjne podlegają ocenie (założenia, sytuacja w regionie, dobór celów i priorytetów, wykorzystanie środków, spełnienie założeń i uzyskanie przewidywanych rezultatów); przedsięwzięcia realizacyjne podlegają także ocenie efektywności ekonomicznej.

5.6. Kierunki przekształceń struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa

W nawiązaniu do ukształtowanego podziału funkcjonalnego województwa wyróżniono 9 obszarów funkcjonalnych, które pełnić będą rolę stref zróżnicowanej polityki przestrzennej.

1. **Kielecki Obszar Metropolitalny** – stanowi nadrzędny element struktury przestrzennej i osadniczej regionu. Jest on przewidziany do zrównoważonej urbanizacji oraz lokalizacji funkcji metropolitalnych i prestiżowych, dynamizujących rozwój pozostałych obszarów województwa. Uwzględnienie tego obszaru w strukturach zagospodarowania przestrzennego kraju będzie miało kluczowe znaczenie dla osiągnięcia celów wojewódzkiej polityki regionalnej i przestrzennej.
2. **Obszar miast w północnej części regionu** – jest to wyraźnie zaznaczony obszar podwyższonej aktywności społeczno-gospodarczej, na którym podejmowane są wielokierunkowe inicjatywy, zmierzające do uruchomienia lokalnych potencjałów rozwoju. Głównym kierunkiem zagospodarowania będzie tu rewitalizacja terenów poprzemysłowych i ich przystosowanie do nowych funkcji miejskich oraz odtworzenie i udostępnienie turystyczne unikalnych zabytków dawnej kultury przemysłowej.
3. **Obszar koncentracji wydobywania i przetwórstwa surowców skalnych** – położony na południe od Kielc skupia większość wydobywania i przetwórstwa surowców skalnych, głównie węglanowych oraz wykazuje zwiększoną dynamikę rozwoju i przekształceń własnościowych. Głównym kierunkiem działań będzie tu racjonalne zagospodarowanie złóż surowców (eksploatowanych i przewidzianych do eksploatacji) oraz niedopuszczenie do powstawania i kumulacji zagrożeń środowiska przyrodniczego.
4. **Obszar rolniczy o najlepszych glebach** – składający się z dwóch podobszarów; sandomiersko-opatowskiego i kazimierskiego. Jest on przewidziany do intensywnego rozwoju rolnictwa oraz przetwórstwa rolno-spożywczego, związanego z ukształtowaną bazą sadowniczą i warzywniczą. Głównym kierunkiem działań będzie tu kształtowanie systemu rynków hurtowych oraz nowoczesnego otoczenia rolnictwa. Równoległe obszary te będą obejmowane programami rolno-środowiskowymi, ukierunkowanymi na wdrożenie rolnictwa zrównoważonego i ekologicznego. Jest to również obszar posiadający duże walory turystyczne ze względu na swój potencjał historyczny i najwyższej klasy zabytki architektury.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

Kierunki przekształceń struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa

KIERUNKI POLITYKI PRZESTRZENNEJ SYNTEZA USTALEŃ

STREFY POLITYKI PRZESTRZENNEJ

A Kiepcy wsi z potencjalnym obszarem metropolitalnym

B Zespoły miast w północnej części regionu

C-1, C-2 Obszar wyzyskiwania wyrobiska i przetworstwa surowców mineralnych

D-1, D-2 Obszary rolnicze o najlepszych glebach

E-1, E-2, E-3 Obszary restrukturyzacji rolnictwa

F-1, F-2, F-3 Obszary wielofunkcyjny

G Obszar Doliny Wisły

H Obszar uzdrowiskowy zespołu Busko Zdrój - Soles Zdrój

I, II Specjalny obszar, aby wzmocnić przemysłowo-usługowy

Kompleksy lotne

Obszary koncentracji zalesień

KIERUNKI ROZWOJU OŚRODKÓW OSADNICZYCH - GŁÓWNE FUNKCJE

Restrukturyzacja

Aktywizacja społeczno-gospodarcza

Usługowa

Akademia

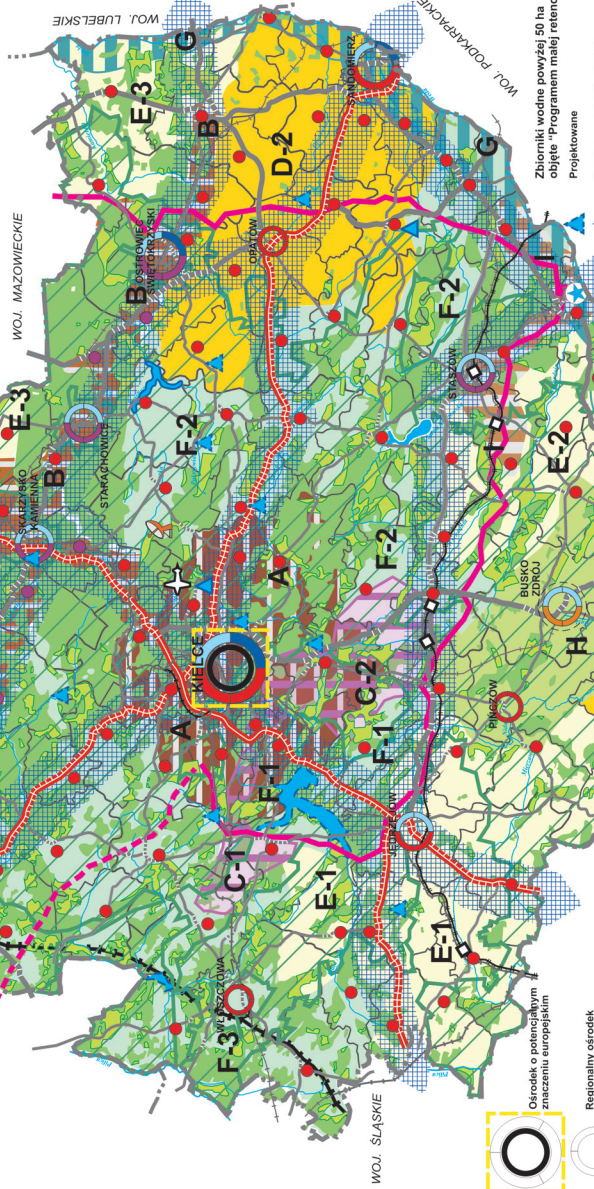
Innowacyjno technologicznej

Centrum usług satelitalnych

Lotnisko

GŁÓWNE KORYTARZE ROZWOJU

międzyregionalne, krajowe i regionalne

OSRODKI O POTENCJALNYM ZNACZENIU EUROPEJSKIM

- Regionally ośrodek równoważenia rozwoju
- Ośrodek subregionalny
- Ośrodek subregionalny o funkcjach krajowych
- Ośrodek powiatowy
- Ośrodek gminy
- Ośrodek województwa
- Ośrodek powiatów
- Ośrodek gmin

DRUGI KRAJOWE

- Drugi wojewódzkie
- Koleje państwowe
- Koleje pocztowe
- Koleje projektowane

DRUGI WOJEWÓDZKIE

- Drugi powiatowe
- Drugi gminne

DRUGI POWIATOWE

- Drugi gminne

DRUGI GMINNE

- Drugi powiatowe
- Drugi wojewódzkie
- Drugi regionalne

DRUGI REGIONALNE

- Drugi krajowe
- Drugi europejskie

DRUGI EUROPEJSKIE

- Drugi międzynarodowe
- Drugi globalne

DRUGI MIĘDZYNARODOWE

- Drugi globalne

DRUGI GLOBALNE

- Drugi międzynarodowe

DRUGI GLOBALNE

- Drugi międzynarodowe

DRUGI MIĘDZYNARODOWE

- Drugi globalne

DRUGI GLOBALNE

- Drugi międzynarodowe

GŁÓWNE ELEMENTY STABILIZUJĄCE ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE KRAJU

Linie energetyczne 400 kV

- Isknięte
- Projektowane

Zbiorniki wodne

- Isknięte
- W budowie
- Projektowane

Potencjalne drogi ekspresowe

- Isknięte
- Projektowane

Linia kolejowa AGC

- Isknięte
- Projektowane

Linia kolejowa LHS wraz z potencjalnymi terminalami przeladunkowymi

- Isknięte
- Projektowane

Elektrowia

- Isknięte
- Projektowane

Obszary podlegające planującemu ochronie krajoznawczej

- Isknięte
- Projektowane

ŚWIĄTOKRZYSKIE BIURO
ROZWOJU REGIONALNEGO
ul. 11-go Listopada 47, 25-516 Kielce, Al. 100-lecia Państwa 1, 25-516 Kielce
tel. (41) 35-46-97, e-mail: biuro@sbrr.pl, www.sbr.pl

5. **Obszar restrukturyzacji rolnictwa** – obejmuje tereny o dominacji funkcji rolniczej, charakteryzujące się przewagą gleb klas średnich i zróżnicowaną lesistością. Rolnictwo uzupełnia lokalny przemysł, który skupia się w większych ośrodkach osadniczych. Obszar ten generalnie kwalifikuje się do restrukturyzacji rolnictwa i uzupełnienia tej funkcji różnorodną przedsiębiorczością pozarolniczą, dostosowaną do lokalnych uwarunkowań. Pomoc powinna być kierowana do gospodarstw posiadających przesłanki do zwiększenia areалу oraz intensyfikacji produkcji rolnej ukierunkowanej na wytwarzanie „zdrowej żywności”, agroturystyki czy też towarowej produkcji mleczarskiej. Gruntownym wsparciem powinny być obejmowane oddolne inicjatywy pozarolnicze, posiadające największe szanse powodzenia. Preferowaną funkcją gospodarczą będzie turystyka, zwłaszcza agroturystyka oraz drobna i średnia przedsiębiorczość, bazująca na lokalnych zasobach surowcowych.
6. **Obszar rozwoju wielofunkcyjnego z przewagą funkcji pozarolniczych** – obejmujący swoim zasięgiem największą, a zarazem najsłabszą glebowo część województwa. Jego cechą jest mało efektywne rolnictwo, duża lesistość oraz wysoki udział użytków zielonych. W rejonie Gór Świętokrzyskich charakterystycznym elementem przestrzeni jest wysokie rozproszenie zabudowy, a także tereny o charakterze górskim posiadające niekorzystny agroklimat. Priorytetowym kierunkiem zagospodarowania będzie tu turystyka, gospodarka rolno-środowiskowa ukierunkowana na ochronę środowiska i tradycyjnych krajobrazów rolniczych oraz zalesienia.
7. **Obszar doliny Wisły** – wydzielony z myślą o rozwiązywaniu specyficznych problemów urbanizacyjnych i zagrożeń środowiskowych.
8. **Obszar uzdrowiskowy zespołu Busko Zdrój – Solec Zdrój**, którego dominującą funkcją będzie lecznictwo uzdrowiskowe wsparte różnymi formami turystyki. Prawie cały obszar jest przewidziany do objęcia programami rolno-środowiskowymi.

9. **Staszowski obszar aktywności przemysłowo-osadniczej** – główną jego funkcją będzie przedsiębiorczość przemysłowa, której towarzyszyć winna zrównoważona ekologicznie urbanizacja oraz intensywna działalność rekultywacyjna terenów po-siarkowych. Ważnym działaniem będą zalesienia, zwłaszcza terenów zdegradowanych. Do zadań priorytetowych zalicza się również usprawnienie systemu komunikacji, w tym budowę przeprawy mostowej przez Wisłę w Połańcu oraz wykorzystanie dla rozwoju obszaru linii LHS.

5.7. Płaszczyzny współpracy międzywojewódzkiej

Przygotowanie na poziomie centralnym specjalnych instrumentów wspierania rozwoju województw Polski wschodniej czyni z województw lubelskiego i podkarpackiego najbardziej naturalnych partnerów współpracy międzyregionalnej. Przykłady tej współpracy to m.in. wspólna inicjatywa TRIS – porozumienie trzech województw: lubelskiego, podkarpackiego i świętokrzyskiego na rzecz współpracy przy realizacji regionalnych strategii innowacji, wspólne działania na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego czy też modernizacji ciągów komunikacyjnych łączących te regiony.

Konsekwencją obecnych procesów transformacji rynkowej jest coraz większe zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, które objęło nie tylko główne obszary i strefy polityki krajowej, ale również mniejsze jednostki podziału terytorialnego, położone w oddaleniu od regionalnych stref i ośrodków przyspieszonego rozwoju.

Wyrównywaniu tych dysproporcji winna służyć polityka rozwoju regionalnego, która zgodnie z założeniami zmierzać będzie do rozwiązywania wspólnych problemów stykowych, na obszarach objętych największą recesją strukturalną. Obszary te ze względów historycznych, geograficznych jak też na skutek ograniczonych możliwości wsparcia ze strony samorządów województw w niewielkim tylko stopniu korzystają ze współczesnych dobrodziejstw cywilizacyjnych i stoją wobec barier i problemów trudnych do rozwiązania bez konkretnej pomocy zewnętrznej. Działania wspomagające winny być tu ukierunkowane na uzyskanie spójności gospodarczej i przestrzennej z pozostałą częścią regionu, a jednocześnie na zwiększeniu kooperacji, wymiany doświadczeń i solidarności międzywojewódzkiej w rozwiązywaniu wspólnych problemów stykowych.

Poniżej przedstawiono w układzie sektorowym propozycję płaszczyzn i obszarów współpracy w rozwiązywaniu problemów przygranicznych, które mają szansę podjęcia wspólnych działań (np. zostały ujęte w planach zagospodarowania przestrzennego województw sąsiadujących) i tym samym ubiegania się o wsparcie zewnętrzne.

Ochrona środowiska

- wspólna polityka ekologiczna na transgranicznych obszarach prawnie chronionych (zgodnie z ustawą o ochronie przyrody z dn. 16 kwietnia 2004 r.):
 - Przedborski Park Krajobrazowy (woj. łódzkie),
 - Miechowsko-Działoszycki Obszar Chronionego Krajobrazu (woj. małopolskie, śląskie),
 - Koszycko-Opatowiecki Obszar Chronionego Krajobrazu (woj. małopolskie),
 - Przysusko-Szydłowiecki Obszar Chronionego Krajobrazu (woj. mazowieckie),

- istniejące i projektowane obszary włączone do sieci NATURA 2000 (Małopolski Przełom Wisły – woj. lubelskie i mazowieckie, Ostoja Przedborska – woj. łódzkie);
- propozycja utworzenia Parku Krajobrazowego Doliny Środkowej Wisły (wspólnie z woj. lubelskim i mazowieckim);
- transgraniczne elementy systemu przyrodniczego (ECONET-PL):
 - międzynarodowy korytarz ekologiczny – Dolina Wisły (woj. małopolskie i podkarpackie),
 - międzynarodowy węzeł ekologiczny – Obszar Środkowej Wisły (woj. mazowieckie, lubelskie),
 - krajowy węzeł ekologiczny – Obszar Miechowski (woj. małopolskie),
 - krajowy węzeł ekologiczny – Obszar Przedborski (woj. łódzkie),
 - krajowy korytarz ekologiczny – Dolina Pilicy (woj. śląskie, łódzkie),
 - krajowy korytarz ekologiczny – górne odcinki dolin Kamiennej i Czarnej Koneckiej (woj. mazowieckie);
- napływ zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego z ościennych województw uwidaczniający się uszkodzeniem drzewostanów na terenach leśnych (woj. małopolskie, śląskie, łódzkie, mazowieckie).

Gospodarka wodna

- współdziałanie w zakresie ochrony przeciwpowodziowej Doliny Wisły oraz poprawa jej stanu czystości (woj. podkarpackie, małopolskie i lubelskie);
- współdziałanie w sprawie ochrony przeciwpowodziowej Pilicy (woj. śląskie i łódzkie);
- wspólna ochrona transgranicznych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych:
 - nr 422 Romanówka (woj. podkarpackie),
 - nr 420 Wierzbica – Ostrowiec (woj. mazowieckie),
 - nr 411 Końskie (woj. łódzkie),
 - nr 408 Niecka Miechowska (woj. łódzkie, śląskie),
 - nr 409 Niecka Miechowska (woj. śląskie, małopolskie);
- kompleksowa ochrona zlewni Pilicy, w tym szczególnie poprawa stanu czystości wód powierzchniowych (woj. łódzkie, śląskie);
- wspólne przedsięwzięcia w celu poprawy stanu czystości rzeki Kamiennej i jej dopływów (woj. mazowieckie);
- ochrona obszarów źródłiskowych Białej Nidy (woj. śląskie) i Wzgórz Koneckich – źródła Czarnej Koneckiej i Kamiennej (woj. mazowieckie);
- wspólna ochrona ujęć wody w Płużkach i Pałeczniczy, zasilających gminy południowe (woj. małopolskie) oraz ujęcia Trębowiec (projektowana druga nitka magistrali wodnej do Starachowic z woj. mazowieckiego);
- współpraca gminy Kazimierza Wielka z gminami województwa małopolskiego nad wykorzystaniem naturalnych zasobów geotermalnych.

Surowce mineralne

- rekultywacja terenów po eksploatacji siarki kopalni odkrywkowej Piaseczno zlokalizowanej w naszym województwie i obecnie likwidowanej kopalni Machów po drugiej stronie Wisły (oba wyrobiska są położone w obrębie tego samego

kompleksu złożowego i we wspólnym układzie hydrogeologicznym, co wymusza równoczesną ich likwidację) – woj. podkarpackie;

- eksploatacja i ewentualnie udostępnienie turystyczne złoża ropy naftowej Pawłowice, którego teren górniczy położony jest na obszarze województw: świętokrzyskiego i małopolskiego (aktualnie ropa pozyskiwana jest z otworów zlokalizowanych poza granicami woj. świętokrzyskiego);
- eksploatacja udokumentowanych złóż piasku: Sarnówek (gm. Bodzechów) i Osiny-Polany (gm. Mirzec) położonych transgranicznie na obszarze woj. świętokrzyskiego i mazowieckiego (eksploatacja złoża Sarnówek jest problematyczna, gdyż położone jest w strefie ujęcia wody).

Dziedzictwo kulturowe

- wspólne działania świętokrzyskiego i mazowieckiego w celu ustanowienia projektowanego (transgranicznego) Parku Kulturowego Doliny Kamiennej;
- wspólne działania z małopolskim mające na celu rewaloryzację obszaru koncentracji najstarszego w Polsce osadnictwa (ciągłość osadnicza od neolitu po wczesne średniowiecze i później), obejmującego tzw. „płytkę lessową”;
- oznakowanie i udostępnienie turystyczne Monastycznego Szlaku Cysterskiego z XII w. na całym jego przebiegu – obejmującego klasztorzy ziemi świętokrzyskiej (Jędrzejów, Wąchock, Koprzywnica) oraz klasztorzy w Sulejowie (łódzkie) oraz w Mogile i Szczyrzycach (małopolskie);
- współpraca z województwami małopolskim, śląskim i mazowieckim przy ustanowieniu i oznakowaniu historycznego szlaku bojowego powstańców kościuszkowskich, wiodącego z Krakowa (małopolskie) przez świętokrzyskie i pogranicze śląskiego po mazowieckie, i przebiegającego dalej, przez tereny tradycji kościuszkowskich z 1794 r.;
- współpraca z województwami małopolskim i mazowieckim przy oznakowaniu i dalszej aktywizacji historycznego szlaku bojowego legionów Piłsudskiego, wiodącego z Krakowa (małopolskie) przez świętokrzyskie po mazowieckie i przebiegającego dalej przez tereny tradycji legionowych z lat 1915-1918, współczesny „Szlak Kadrówki” z Krakowa do Kielc;
- współpraca z województwem mazowieckim przy ustanowieniu i oznakowaniu historycznego szlaku bojowego mjr Hubala (zachodnie świętokrzyskie i południowa część mazowieckiego), walki partyzantów okręgu AK „Jodła” (świętokrzyskie i południowa część mazowieckiego) przebiegającego przez obszar tradycji partyzanckich z lat 1939-1945;
- kultywowanie wspólnych tradycji patriotycznych w historycznych miejscach pamięci narodowej – na Wykusie w miejscu walk partyzanckich AK w Górach Świętokrzyskich, na obszarze działalności partyzanckiej „Republiki Pińczowskiej” AK, BCh, AL w Michniowie, upamiętniającym martyrologię wsi polskiej;
- restytucja i wykorzystanie dla promocji województw śladów kultury państwa Wiślan z VI-X w. (na terytorium plemiennym sięgającym od rejonu grodu w Wiślicy na województwo małopolskie z grodem krakowskim i na wschodnią część województwa śląskiego oraz zachodni fragment podkarpackiego);
- podkreślenie wspólnych związków na obszarze kultury Łędzian (ziemie plemienne sięgające od rejonu grodu w Sandomierzu na południową część województwa

mazowieckiego – po Pilicę oraz północną część podkarpackiego i zachodnią lubelskiego);

- restytucja wspólnych tradycji historycznych międzywojennego i powojennego (do 1974 r.) województwa kieleckiego – związki z fragmentami województwa mazowieckiego, małopolskiego, śląskiego i łódzkiego;
- podkreślenie wspólnych tradycji historycznych przedrozbiorowego województwa sandomierskiego (związki świętokrzyskiego z obszarami fragmentów mazowieckiego, łódzkiego, lubelskiego i podkarpackiego);
- wykorzystanie dla rozwoju wspólnych tradycji przemysłowych na obszarze Staropolskiego Okręgu Przemysłowego z XVII-XIX w., obejmującym północną połowę świętokrzyskiego oraz sięgający od północy w rejon Ilży i Przysuchy w województwie mazowieckim, jak też Drzewicy i Opoczna w województwie łódzkim, a od zachodu po linię Pilicy w tymże województwie (analogiczne działania mogły by dotyczyć wspólnych tradycji przemysłowych na obszarze Centralnego Okręgu Przemysłowego ze schyłku lat 30. XX w., obejmującego, poza świętokrzyskim, znaczne obszary podkarpackiego oraz południowej części mazowieckiego i zachodniej lubelskiego);
- podtrzymywanie najstarszych na ziemiach polskich tradycji przemysłowych na obszarze Starożytnego Hutnictwa i Górnictwa Świętokrzyskiego z II w. p.n.e. – III w. n.e., obejmującym poza północną częścią świętokrzyskiego, enklawę na południe od Ilży oraz mniejszą enklawę między Lipskiem a Siennem w województwie mazowieckim;
- współpraca z województwami: małopolskim, podkarpackim i lubelskim w zakresie ochrony zasobów kultury materialnej Doliny Wisły, w tym rewaloryzacja miast i ośrodków nadwiślańskich i udostępnienie ich dla turystyki;
- współpraca w zakresie kultywacji wspólnych tradycji i innych zasobów kultury niematerialnej w aspekcie aktywizacji turystyki (wszystkie województwa sąsiadujące ze szczególnym uwzględnieniem rejonu konecko-opoczyńskiego i starachowicko-ilżeckiego);
- współdziałanie przy opracowaniu wspólnych projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i promocji folkloru, na obszarach i w dziedzinach mogących uzyskać wsparcie z funduszy strukturalnych oraz innych środków finansowych UE (wszystkie województwa ościenne).

Rolnictwo i leśnictwo

- wspólna organizacja systemu rynków hurtowych artykułów rolnych:
 - z województwem małopolskim (w zakresie warzywnictwa gruntowego, buraków cukrowych i zbóż),
 - z województwem podkarpackim (w zakresie artykułów i surowców ogrodniczych),
 - z województwami: łódzkim i mazowieckim w zakresie skupu i zagospodarowania mleka);
- podjęcie starań o uznanie południowo-wschodniego obszaru Polski jako „krajowego obszaru wsparcia rolnictwa” (wszystkie zainteresowane województwa);
- wdrożenie krajowego programu rolno-środowiskowego na obszarach wspólnych stref priorytetowych (schemat I)

- z województwem małopolskim dla OPW 33 (Dolina Nidy i Powiśle Dąbrowskie),
- z województwami lubelskim i mazowieckim dla OPW 29 (Dolina środkowej Wisły);
- podjęcia starań w kierunku organizacji w regionie świętokrzyskim Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych zarządzającej całością LP (województwa: śląskie, mazowieckie, łódzkie);
- czynna ochrona zlewni Pilicy i wykreowanie nadpilickiego rejonu turystycznego jako alternatywy dla podupadłego rolnictwa (województwa łódzkie, śląskie).

Turystyka

- wspólne działania zmierzające do oznakowania i udostępnienia atrakcji turystycznych wzdłuż drogi nr 79 (mogącej stać się międzyregionalną „park way”) na przebiegu Kraków – Sandomierz i dalej w kierunku województw mazowieckiego i lubelskiego;
- działania z województwem śląskim zmierzające do oznakowania i udostępnienia atrakcji turystycznych wzdłuż potencjalnej drogi turystycznej nr 78 na przebiegu Katowice – Jędrzejów (i dalej w kierunku Chmielnika);
- oznakowanie i udostępnienie atrakcji turystycznych oraz małej infrastruktury turystycznej wzdłuż potencjalnych korytarzy turystycznych (droga nr 73 na odcinku Tarnów – Kielce oraz E-77 na odcinku Kraków – Kielce i dalej w kierunku Warszawy) – województwa mazowieckie i małopolskie;
- działania zmierzające do oznakowania atrakcji turystycznych wzdłuż potencjalnej drogi turystycznej E-371 na przebiegu Rzeszów – Opatów (i dalej w kierunku woj. mazowieckiego) – wspólnie z województwami podkarpackim i mazowieckim;
- oznakowanie i udostępnienie atrakcji turystycznych wzdłuż międzyregionalnej drogi turystycznej nr 74 na odcinku Lublin – Kielce (i dalej w kierunku województwa łódzkiego) – wspólnie z województwami lubelskim i łódzkim;
- przebieg pieszych szlaków turystycznych o charakterze transgranicznym – województwa podkarpackie, łódzkie, lubelskie, mazowieckie, śląskie;
- utworzenie turystycznego szlaku wodnego na Wiśle (spływy kajakowe, rejsy turystycznymi statkami) oraz budowa odpowiedniej infrastruktury nabrzeżnej – województwa małopolskie, podkarpackie, lubelskie;
- rozwój turystyki na bazie rekultywowanych kopalni siarki – wspólnie z podkarpackim;
- wypromowanie obszaru turystycznego doliny Wisły – z podkarpackim i lubelskim;
- rozwój agroturystyki, ekoturystyki i krajoznawstwa na terenach przygranicznych – wspólnie ze śląskim, małopolskim i łódzkim;
- oznakowanie turystycznego szlaku wodnego na Pilicy, a także budowa odpowiedniej infrastruktury nabrzeżnej – śląskie, łódzkie;
- działania zmierzające do upamiętnienia i oznakowania atrakcji turystycznych wzdłuż historycznych szlaków Piłsudskiego i Kościuszki – małopolskie;
- wytyczenie międzynarodowego szlaku rowerowego Berlin – Lwów – łódzkie, podkarpackie.

Baza ekonomiczna

- opracowanie i wdrożenie wspólnego programu aktywizacji przedsiębiorczości (szkolenia menadżerów, wspólna baza informacyjna oraz system inkubacji i wdrażania innowacji) na obszarze największej recesji strukturalnej (tereny przygraniczne na styku z woj. łódzkim i mazowieckim);
- opracowanie i wdrożenie międzywojewódzkiego programu przeciwdziałania negatywnym skutkom upadku przemysłowych rynków pracy w północnych miastach województwa świętokrzyskiego;
- współpraca w zakresie rozbudowy infrastruktury ekonomicznej na obszarach o zbliżonych kierunkach rozwoju bazy ekonomicznej (ukierunkowanej na wspomaganie kooperacji i działań komplementarnych w konkretnych dziedzinach przedsiębiorczości, tworzenie transgranicznych stref aktywizacji oraz rozwój stosunków partnerskich) – wszystkie województwa sąsiadujące;
- współpraca w rozwoju szkolnictwa wyższego i organizacji ponadlokalnej bazy innowacyjności z województwami sąsiadującymi, posiadającymi silne środki naukowo-wdrożeniowe.

Transport

- wspólne ze śląskim i lubelskim – uzasadnianie potrzeby realizacji drogi ekspresowej S-78 (S-46) łączącej drogę ekspresową S-7 (Jędrzejów) z autostradą A-1 dla poprawy funkcjonowania krajowego korytarza transportowego łączącego lubelskie, świętokrzyskie i śląskie;

- wspólne z województwami ościennymi – starania o szybką realizację dróg ekspresowych S-7 (mazowieckie, małopolskie) i S-74 (łódzkie, podkarpackie, lubelskie);
- poprawa powiązań międzywojewódzkich na obszarach rozdzielonych Wisłą poprzez wspólne starania na rzecz budowy przepraw mostowych w Solcu (lubelskie, mazowieckie), Koźmierzowie, Połańcu (podkarpackie) i Nowym Korczynie (małopolskie);
- koordynacja działań z województwem małopolskim przy przełożeniu trasy drogi krajowej nr 73 z obecnej (przez Szczucin) na nową (przez Nowy Korczyn);
- stworzenie warunków (m.in. rezerwacja terenów) do szybkiej przebudowy dróg krajowych nr 9, 42, 74, 77, 79 na pełne parametry dróg głównych ruchu przyspieszonego;
- przebudowa dróg wojewódzkich do pełnych parametrów dróg głównych dla uaktywnienia współpracy graniczących ze sobą obszarów województw: mazowieckiego (nr 728, 744, 749, 754), lubelskiego (755, 759), podkarpackiego (758, 872), małopolskiego (768, 776, 783), śląskiego (795), łódzkiego (742, 746, 785, 786);
- wspólne starania o modernizację linii kolejowych: nr 4 (CMK), nr 8 (Warszawa – Kraków), nr 64 (Psary – Kozłów), nr 61 (Kielce – Czarna), łączących metro polie i ośrodki krajowe;
- zagospodarowanie potencjału transportowego linii kolejowej szerokotorowej (LHS) w relacjach krajowych i międzynarodowych (lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie, małopolskie, śląskie).

Infrastruktura techniczna

- zapewnienie korytarza przebiegu dla istniejących linii elektroenergetycznych:
 - 400 kV relacji Kozienice – Połaniec, Kielce – Połaniec oraz wyprowadzenie tych linii w kierunku Tarnowa i Rzeszowa (województwa: podkarpackie, mazowieckie),
 - 220 kV relacji Rożki – Kielce, Joachimów – Kielce, Łośnice – Kielce, Połaniec – Rzeszów, Połaniec – Tarnów oraz Rożki – Niziny (województwa: podkarpackie, śląskie, małopolskie, mazowieckie),
 - 110 kV (podkarpackie, śląskie, mazowieckie, małopolskie, łódzkie, lubelskie);
- wspólny korytarz dla projektowanej linii elektroenergetycznej 400 kV Rogowiec – Kielce (wspólnie z łódzkim);
- korytarz dla istniejących gazociągów wysokiego ciśnienia:
 - Rozwadów – Sandomierz, Chmielów – Sandomierz (podkarpackie),
 - Sandomierz – Piotrków (łódzkie) z odgałęzieniem do Radomia, Szydłowca (wspólnie z mazowieckim),
 - Sandomierz – Staszów – Tarnów (małopolskie);
- wspólny korytarz dla projektowanych gazociągów na południowym zachodzie województwa (z istniejącego gazociągu „Proszowice” do Sędziszowa, Działoszyc i Kazimierzy Wielkiej) we współpracy z małopolskim.

6. Misja, cele i główne priorytety *Strategii Rozwoju Województwa*

6.1. Misja

Nadrzędną funkcją strategii rozwoju regionu, misją strategii, jest:

Podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców województwa świętokrzyskiego

Poprawa warunków życia obejmuje takie jego aspekty jak:

- warunki wzrostu zamożności poprzez pracę zarobkową i pomnażanie kapitału;
- warunki funkcjonalne życia w gospodarstwie domowym i w jego otoczeniu, w tym poprawa standardów mieszkaniowych;
- warunki estetyczne środowiska;
- poczucie satysfakcji i realizacji wielostronnie rozumianej kariery;
- możliwość zakładania rodziny;
- bezpieczeństwo ekologiczne, sanitarne i społeczne (ochrona przed skutkami patologii społecznej);
- dostępność do informacji i wiedzy, w tym wykształcenia w różnych dziedzinach;
- możliwość nawiązywania kontaktów społecznych w różnych płaszczyznach życia i w różnym wymiarze odległości;
- możliwość rozwoju działalności społecznej;
- dostępność do pozytywnych osiągnięć cywilizacyjnych.

Misji *Strategii...* podporządkowane są wszelkie inne kierunki bezpośrednich i pośrednich działań strategicznych, które stanowią lub mogą stanowić składowe części *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego*.

6.2. Cel generalny

Wzrost atrakcyjności województwa fundamentem zintegrowanego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej

Biorąc pod uwagę rzeczywistość gospodarczą, społeczną i przestrzenną świętokrzyskiego oraz jego niekorzystne relacje zewnętrzne wobec innych, większych i mających lepszą pozycję regionów polskich i europejskich, jako cel generalny strategii stawia się kwestię wzrostu atrakcyjności województwa.

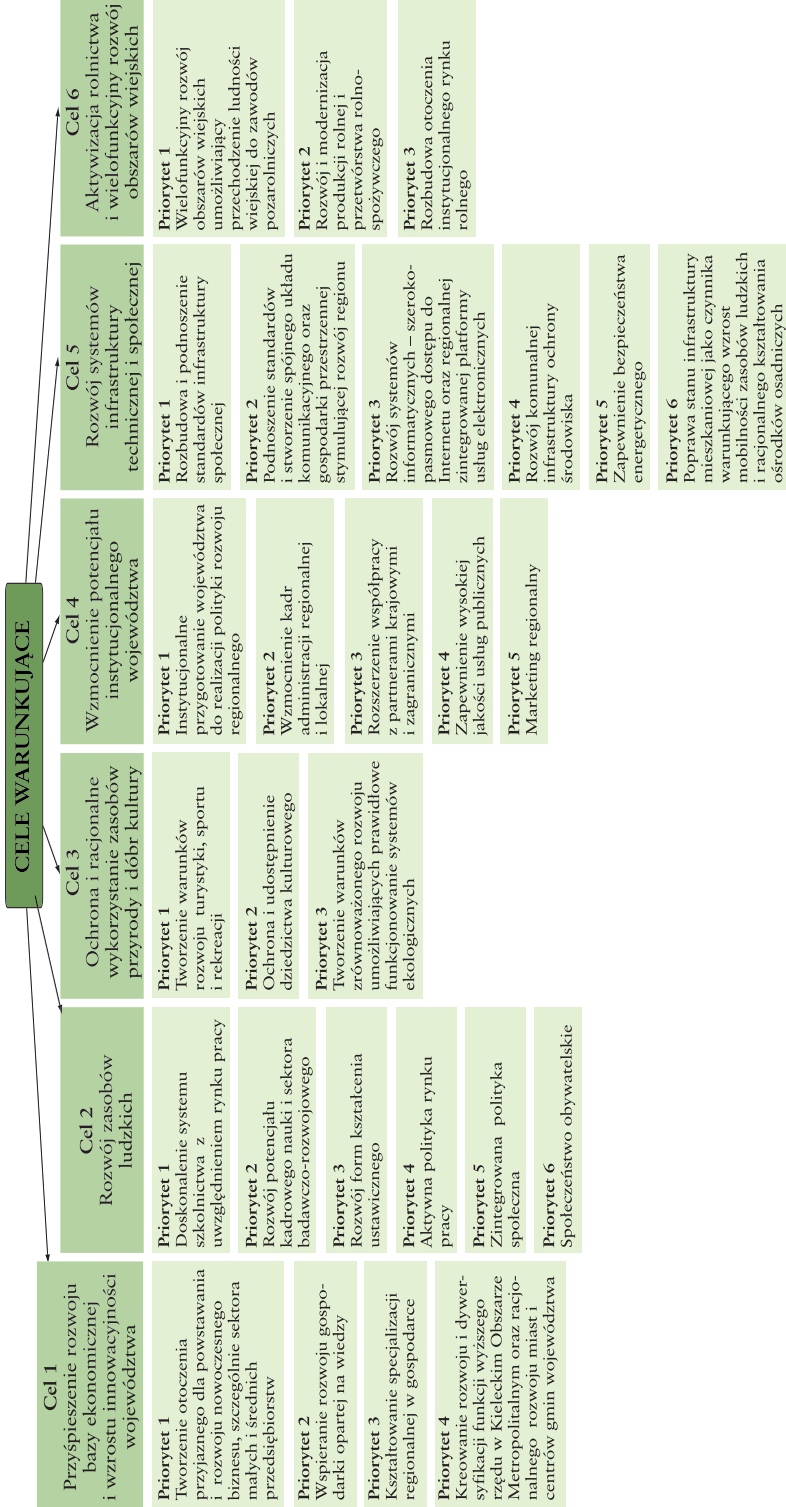
Realizacja strategii rozwoju powinna przynieść efekt w postaci poprawy wizerunku województwa, pokazując faktyczne i potencjalne korzyści dla mieszkańców i inwestorów w różnych dziedzinach życia społecznego i gospodarczego.

Atrakcyjność oznacza relatywnie wobec otoczenia polepszanie warunków inwestowania na obszarze województwa, zwłaszcza przez inwestorów zewnętrznych, polepszanie warunków funkcjonowania firm i całego układu gospodarki rynkowej, rozwój wszelkich dopuszczalnych ekologicznie form przedsiębiorczości oraz instytucji i organizacji obsługujących życie społeczno-gospodarcze regionu.

Układ celów i priorytetów *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego*

MISJA STRATEGII: Podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców województwa świętokrzyskiego

CEL GENERALNY: Wzrost atrakcyjności województwa fundamentem zintegrowanego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej

6.3. Cele warunkujące, priorytety i kierunki działań

1. Przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej i wzrostu innowacyjności województwa

Konkurencyjność regionu w dużym stopniu zależy od zdolności adaptacji gospodarki do funkcjonowania w warunkach zmieniającego się stale rynku. W perspektywie roku 2020 konkurencyjność podmiotów gospodarczych województwa świętokrzyskiego będzie wypadkową: zainwestowania w nowoczesny majątek trwały i osiągniętego poziomu technicznego produktów i usług, umiejętności elastycznego dostosowania struktury produkcji do struktury popytu na rynku krajowym i europejskim, sprawności organizacyjnej i jakości kadr.

Kluczową stanie się umiejętność tworzenia i absorbowania innowacji. Samorząd województwa będzie więc wspierał działania służące wdrażaniu regionalnej strategii innowacji, tworzeniu regionalnego systemu technopoli, parków technologicznych, klastrów przemysłowych oraz aktywizacji regionalnego środowiska biznesowego. Zakłada się rozwój instytucji zajmujących się upowszechnieniem w regionie innowacyjnych technologii, promocją regionalnych osiągnięć naukowych i ich komercjalizacją.

Za priorytetowe działania uznaje się wsparcie rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw (zwiększenia ich konkurencyjności, wzrost eksportu oraz nakładów inwestycyjnych), rozwój sieci instytucji i organizacji otoczenia biznesu, w tym sieci nowoczesnej obsługi kapitału (pozabankowe fundusze gwarancyjne, bankowe kredyty eksportowe, fundusze podwyższonego ryzyka) oraz wsparcie rozwoju nowoczesnych i innowacyjnych sektorów gospodarki.

Specjalna rola w aktywizacji społeczno-gospodarczej i podnoszeniu poziomu urbanizacji województwa świętokrzyskiego przypada Kielcom, które mają pełnić rolę generatora rozwoju obszaru województwa poprzez rozwój funkcji wyższego rzędu (centrum: naukowe i innowacyjne, kulturalne, medyczne, kongresowe i targowe, informacyjne, administracyjne, współpracy międzynarodowej itp.). Warunkiem wzrostu znaczenia Kielc jako centrum regionalnego jest poprawa wszelkich standardów miasta i zapewnienie przestrzenno-funkcjonalnego jego rozwoju (zabezpieczenie rezerw terenowych i infrastrukturalnych). Władze Kielc zainicjowały nawiązanie współpracy z sąsiadującymi gminami, w celu utworzenia Kieleckiego Obszaru Metropolitalnego. Następstwem tego porozumienia powinno być wypracowanie docelowego programu metropolizacji. Do najważniejszych zadań w tym zakresie należy zaliczyć powiązanie miejskiego układu komunikacyjnego z paneuropejskimi węzłami i korytarzami transportowymi oraz sąsiednimi metropoliami. Służyć temu będzie realizacja wschodniego odcinka obwodnicy Kielc, skorelowana z realizacją dróg ekspresowych S-7, S-74 oraz budową regionalnego portu lotniczego.

Ważne miejsce na obszarze województwa świętokrzyskiego zajmują trzy największe ośrodki Staropolskiego Okręgu Przemysłowego: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice i Skarżysko-Kamienna. Jest to wyraźnie zaznaczony obszar podwyższonej aktywności społeczno-gospodarczej, na którym podejmowane są wielokierunkowe inicjatywy zmierzające do uruchomienia lokalnych potencjałów rozwoju. Gospodarka tego obszaru po zakończeniu procesu przekształceń własnościowych głównych wielkich zakładów produkcyjnych („Huta Ostrowiec”, „Star”, „Mesko”) wyraźnie się dywersyfikuje i unowocześnia. Huta podejmuje działania zmierzające do odbudowa-

nia pozycji na europejskim rynku stali. Ważne znaczenie dla tego obszaru i dla całego regionu ma Specjalna Strefa Ekonomiczna Starachowice SA, która pełni jednocześnie funkcje Centrum Obsługi Inwestora. Jedną z prężnie działających firm „Odlewnie Polskie S.A.” w Starachowicach skutecznie wdraża koncepcję rozwoju Zagłębia Odlewniczo-Kooperacyjnego w województwie, specjalizując się w skomplikowanych odlewach konstrukcyjnych najnowszej generacji. Stosunkowo dobrze jest tu rozwinięta sieć instytucji otoczenia biznesu, wspierająca rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Inicjatywy podejmowane przez samorządy miast – to przede wszystkim rewitalizacja terenów poprzemysłowych i wygenerowanie na tych obszarach nowych funkcji miejskich, odtworzenie i udostępnienie turystyczne unikalnych zabytków dawnej kultury przemysłowej. Głównym impulsem rozwoju tego obszaru mogłaby być modernizacja korytarza komunikacyjnego w ciągu dróg krajowych nr 42 i nr 9)

Szczególną rolę pełni miasto Sandomierz, uważane za perłę regionu świętokrzyskiego, które, ze względu na swój potencjał historyczny, jest głównym, obok Kielc, centrum turystyki kulturowej. Tysiącletnia tradycja Sandomierza i Ziemi Sandomierskiej, posiadającej zabytki najwyższej klasy, jak również współczesna działalność predystynuje miasto do roli ponadregionalnego centrum kultury i znaczącego dla województwa ośrodka edukacji i szkolnictwa wyższego. Miasto jest również liczącym się w skali kraju ośrodkiem ogrodniczego rynku hurtowego.

Szans na rozwój specjalizacji regionalnej można upatrywać we wzroście znaczenia lecznictwa uzdrowiskowego i turystyki zdrowotnej. Uzdrowiska Buska Zdroju i Solca Zdroju wykorzystują siarczkowe wody mineralne w leczeniu chorób narządu ruchu, serca, dolegliwości pourazowych i niektórych chorób skóry. Oferta jest szczególnie atrakcyjna dla turystów zagranicznych z uwagi na bardzo wysoki poziom usług i konkurencyjne ceny. W uzdrowiskach pracują wysoko wykwalifikowane kadry – lekarze specjaliści oraz pomocniczy personel medyczno-rehabilitacyjny. Unikalne walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe Ponięcia są dodatkowym atutem dla tworzenia oferty turystyki aktywnej. Sanatoria, poszukując nowych kierunków rozwoju, oprócz oferty tradycyjnej kierowanej do osób starszych, schorowanych czy niepełnosprawnych – przygotowują szeroką gamę usług kierowanych do ludzi młodych i aktywnych (odnowa biologiczna, gabinety urody, dietetyka, redukcja stresu, zajęcia ruchowe i sportowo-rekreacyjne). Podjęmowane są prace nad przygotowaniem ekspertyz naukowych dotyczących wykorzystania wód leczniczych i geotermalnych występujących w okolicach Odonowa, w rejonie Kazimierzy Wielkiej.

Ważną rolę w rozwoju województwa i podniesieniu jego konkurencyjności będą pełnić pozostałe miasta średnie i małe, zdolne do skutecznej wielostronnej obsługi swoich subregionalnych stref wpływów, zwłaszcza na południu regionu. Powinny one przygotować się do dalszej koncentracji mieszkańców i działalności gospodarczej, szczególnie rozwoju sektora usług.

Zadaniem strategicznym jest urbanizacja obszarów wiejskich poprzez udostępnienie terenów rozwojowych z wyodrębnieniem skoncentrowanego w centrach gmin budownictwa mieszkaniowego oraz terenów przemysłowych.

Z punktu widzenia dynamiki i możliwości rozwoju głównych ośrodków osadniczych wyróżnia się trzy zasadnicze kategorie:

- Kielce wraz z otaczającymi je gminami tworzące Kielecki Obszar Metropolitalny,
- centra rozwoju pierwszego stopnia: Ostrowiec Świętokrzyski, Starachowice, Sandomierz, Skarżysko-Kamienna,

- centra rozwoju drugiego stopnia: Końskie, Jędrzejów, Staszów, Busko Zdrój, Pińczów, Kazimierz Wielka, Opatów, Włoszczowa.

Priorytety i kierunki działań:

1. Tworzenie otoczenia przyjaznego dla rozwoju nowoczesnego biznesu, szczególnie sektora małych i średnich przedsiębiorstw

kierunki działań:

- tworzenie kompleksowych terenów inwestycyjnych – rozwój infrastruktury wspierającej działania inwestycyjne przedsiębiorstw,
- tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw wykorzystujących nowoczesne technologie oraz nowoczesne metody organizacji, zarządzania i dystrybucji wyrobów i usług,
- wspieranie rozwoju instytucji otoczenia biznesu i ich współpracy z przedsiębiorstwami,
- poprawa dostępu do kapitału, szczególnie dla małych i średnich przedsiębiorstw poprzez rozwój systemu gwarancji, poręczeń, funduszy pożyczkowych oraz alternatywnych systemów finansowania działalności gospodarczej i inwestycyjnej (np. fundusze wysokiego ryzyka, kredyty rodzinne itp.),
- budowa regionalnych systemów informacji gospodarczej oraz innowacji i transferu technologii, powiązanych z systemami krajowymi i międzynarodowymi,
- promocja przedsiębiorczości, postaw proeksploatacyjnych i innowacyjnych.

2. Wspieranie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy

kierunki działań:

- wspieranie transferu efektów badań naukowych i innowacji do przedsiębiorstw,
- zwiększanie potencjału firm w zakresie absorpcji innowacji oraz technologii informatycznych i komunikacyjnych,
- tworzenie warunków do rozwoju badań naukowych i prac rozwojowych ukierunkowanych na wykorzystanie w gospodarce,
- zwiększanie dostępności do usług sektora B+R,
- zacieśnianie więzi pomiędzy sektorem nauki, działalnością gospodarczą i samorządem terytorialnym,
- rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez zapewnienie powszechnego dostępu do usług elektronicznych dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii informatycznych,
- wspieranie rozwoju instytucjonalnego otoczenia przedsiębiorstw ukierunkowanego na transfer nowych technologii do gospodarki.

3. Kształtowanie specjalizacji regionalnej w gospodarce

kierunki działań:

- tworzenie warunków dla rozwoju skupisk współpracujących przedsiębiorstw (grup branżowych i klastrów) w strategicznych dla regionu sektorach gospodarki – np. przedsiębiorstwa informatyczne, budownictwo i materiały budowlane, odlewnictwo, energia odnawialna, przemysł spożywczy, turystyka i rekreacja, usługi medyczne i sanatoryjne itp.,

- wspieranie rozwoju specyficznych dla regionu sektorów gospodarki, w szczególności działających w oparciu o wykorzystanie zasobów naturalnych województwa,
- rozwój usług medycznych i uzdrowiskowych oraz systemu opiekuńczo-pielęgnacyjnego dla osób starszych i wymagających opieki,
- prowadzenie zrównoważonej gospodarki złożami kopalin,
- kreowanie i wspieranie rozwoju produktów regionalnych.

4. Kreowanie rozwoju i dywersyfikacji funkcji wyższego rzędu w Kieleckim Obszarze Metropolitalnym oraz racjonalny rozwój miast i centrów gmin województwa *kierunki działań:*

- włączenie Kielc do sieci powiązań z paneuropejskimi węzłami i korytarzami transportowymi oraz innymi krajowymi i europejskimi metropoliami,
- rozwój potencjału infrastrukturalnego i instytucjonalnego dla rozwoju funkcji metropolitalnych Kielc (m.in. baza dydaktyczna wyższych uczelni, port lotniczy, centra konferencyjne, powierzchnie targowe i wystawiennicze, międzynarodowe i krajowe instytucje biznesu),
- rozbudowa i poszerzenie oferty placówek edukacji, nauki, kultury, sportu, turystyki, ochrony zdrowia, administracji i innych usług wyższego rzędu w obszarze metropolitalnym Kielc – cykliczne wydarzenia naukowe, kulturalne, sportowe i targowo-wystawiennicze o randze krajowej i międzynarodowej,
- wspieranie skoordynowanych działań podejmowanych przez jednostki samorządu terytorialnego tworzące Kielecki Obszar Metropolitalny, zwłaszcza w dziedzinie gospodarczej, infrastruktury komunikacyjnej i turystyczno-rekreacyjnej,
- wzmacnianie regionalnych i subregionalnych ośrodków wzrostu prowadzących do wzrostu aktywności gospodarczej, społecznej i instytucjonalnej w obszarach ich oddziaływania,
- wzmacnianie powiązań stolicy regionu z ośrodkami subregionalnymi,
- rewitalizacja obszarów miejskich, obszarów przemysłowych i powojсковych oraz obiektów użyteczności publicznej w miastach,
- wspomaganie rozwoju inwestycji, wyodrębnionych stref gospodarczych oraz budownictwa mieszkaniowego, w tym kompleksowe uzbrojenie terenów inwestycyjnych,
- wspieranie rozwoju nowoczesnego transportu miejskiego i podmiejskiego,
- kształtowanie ładu przestrzennego w zagospodarowaniu obszarów miejskich i podmiejskich, poprawa wizerunku miast.

2. Rozwój zasobów ludzkich

W długim horyzoncie czasowym za najważniejszy cel warunkujący wzrost atrakcyjności województwa uznaje się rozwój zasobów ludzkich. Trudno wyobrazić sobie rozwój gospodarki opartej na wiedzy bez spójnego systemu kształtowania społeczeństwa wiedzy. Warunkiem jest zwiększenie dostępności do edukacji (w tym zmniejszenie dysproporcji edukacyjnych np. miasto – wieś) oraz poprawa jakości kształcenia na wszystkich poziomach edukacji, począwszy od szkolnictwa podstawowego na studiach podyplomowych i doktoranckich kończąc. Podstawową rolę będą odgrywać szkoły wyższe, tworzące nową wiedzę, przechowywaną w bazach danych oraz udo-

stępnianą i rozpowszechnianą przy pomocy technologii informatycznych. Oprócz klasycznych systemów edukacji stacjonarnej stosowane będą systemy kształcenia sieciowego – e-Learning.

Lepsze dostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy wiąże się koniecznością wyposażenia młodych ludzi w podstawowe umiejętności z dziedziny gospodarki, a także kształtowania postaw przedsiębiorczości, co w przyszłości zaowocuje zwiększeniem liczby pracujących na własny rachunek i tworzących nowe miejsca pracy.

Wzrasta rola edukacji ustawicznej adresowanej do szerokich grup społecznych, umożliwiającą podnoszenie kwalifikacji oraz uzupełnienie wiedzy, która dość szybko się dezaktualizuje w związku z gwałtownym postępem technologicznym i organizacyjnym. Rośnie rola szkoleń adresowanych do przedsiębiorców dbających o konkurencyjność własnych firm i zainteresowanych szkoleniami pracowników.

O pozycji konkurencyjnej regionu będzie w najbliższych latach decydowała wiedza i jej wykorzystanie. Staje się ona faktycznie najcenniejszym zasobem mającym wpływ na szybki rozwój gospodarki. Czynnikiem decydującym o sukcesie jest wytworzenie sprawnych mechanizmów współpracy i przepływu wiedzy pomiędzy głównymi podmiotami życia społeczno-gospodarczego, a szczególnie pomiędzy nauką i gospodarką.

Poważnym wyzwaniem dla regionu na najbliższe lata jest zasadnicze obniżenie stopy bezrobocia i zwiększenie poziomu zatrudnienia. Szczególne działania poprzez wykorzystywanie aktywnych form polityki rynku pracy będą prowadzone wobec osób z grup narażonych na wykluczenie z rynku pracy – długotrwale bezrobotnych o niskich kwalifikacjach, młodzieży, absolwentów, niepełnosprawnych, osób społecznie dysfunkcyjnych, osób powyżej 50. roku życia. Będą także podejmowane działania związane z realizacją zasady równości szans na rynku pracy, zwłaszcza dotyczące zwiększenia dostępu kobiet do zatrudnienia oraz poprawy warunków łączenia przez kobiety ról rodzinnych i zawodowych.

Priorytety i kierunki działań:

1. Doskonalenie systemu szkolnictwa z uwzględnieniem rynku pracy

kierunki działań:

- zwiększenie różnorodności kierunków kształcenia, wspieranie innowacyjnych form kształcenia (np. e-edukacja),
- dostosowywanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy,
- promowanie jakości i atrakcyjności kształcenia w zakresie przedsiębiorczości oraz w kierunkach nauk technicznych i ścisłych,
- wsparcie ośrodków akademickich w regionie ukierunkowane na zwiększenie ich znaczenia w kształtowaniu regionalnego kapitału intelektualnego oraz na rynku usług edukacyjnych,
- inwestycje w infrastrukturę edukacyjną i szkoleniową służącą rozwojowi systemu kształcenia w zakresie technologii informatycznych i komunikacyjnych,
- wspieranie regionalnych specjalności edukacyjnych i naukowo-badawczych oraz specjalności obejmujących nową technikę i technologię,
- stworzenie regionalnego systemu stypendialnego – zwiększanie dostępu do kształcenia młodzieży pochodzącej z rodzin najuboższych i obszarów wiejskich.

2. Rozwój potencjału kadrowego nauki i sektora badawczo-rozwojowego

kierunki działań:

- rozwój potencjału ludzkiego w zakresie badań i innowacyjności, dokształcanie pracowników naukowych oraz zachęcanie młodych ludzi do podejmowania studiów doktoranckich i podyplomowych,
- pozyskiwanie nowych kadr naukowych poprzez tworzenie sprzyjających warunków do rozwoju kariery,
- racjonalizacja potencjału kadrowego sektora B + R,
- rozwój przedsiębiorczości akademickiej – Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości dla młodych pracowników nauki i studentów,
- tworzenie regionalnego systemu staży w przedsiębiorstwach i stypendiów dla młodych pracowników nauki i absolwentów,
- komercjalizacja badań.

3. Rozwój form kształcenia ustawicznego

kierunki działań:

- upowszechnienie, poprawa jakości i zwiększenie różnorodności kierunków kształcenia ustawicznego, w tym inicjowanie i wspieranie programów edukacyjnych dostosowanych do trendów demograficznych i potrzeb rynku pracy,
- zwiększenie udziału w szkoleniach i przekwalifikowaniach pracowników o niskich umiejętnościach, pracowników starszych oraz osób znajdujących się w szczególnie niekorzystnych warunkach na rynku pracy,
- promowanie kształcenia przez całe życie, ze szczególnym uwzględnieniem kwalifikacji przydatnych w gospodarce opartej na wiedzy.

4. Aktywna polityka rynku pracy

kierunki działań:

- wzrost zatrudnienia poprzez tworzenie nowych miejsc pracy – budowa regionalnego systemu wspierania przedsiębiorców inwestujących w rozwój zasobów ludzkich,
- poprawa zakresu i jakości usług rynku pracy w województwie, w tym poradnictwa zawodowego i systemu informacji o lokalnych rynkach pracy,
- wyrównywanie szans i promocja integracji społecznej poprzez wsparcie dla osób, które doświadczają dyskryminacji na rynku pracy,
- wzmocnienie adaptacyjności i mobilności zasobów ludzkich na rynku pracy – wdrażanie programów aktywizacji zawodowej dla bezrobotnych,
- wspieranie przedsiębiorczości, promowanie pracy na odległość oraz elastycznych form zatrudnienia, w tym samozatrudnienia.

5. Zintegrowana polityka społeczna

kierunki działań:

- tworzenie kompleksowych programów wspierania rodziny,
- profilaktyka prozdrowotna, promocja zdrowego i aktywnego stylu życia,
- integracja inicjatyw przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu i patologiom,
- koordynacja programów rehabilitacyjnych i terapeutycznych przeciwdziałającym patologiom społecznym,
- wspieranie powrotów na rynek pracy,

- wspieranie różnorodnych form aktywności osób niepracujących, w tym osób niepełnosprawnych oraz osób w wieku poprodukcyjnym.

6. Społeczeństwo obywatelskie

kierunki działań:

- umacnianie tożsamości regionalnej mieszkańców,
- wspieranie działań na rzecz społeczności lokalnej i wzrostu zaangażowania obywateli,
- promowanie postaw obywatelskich,
- umacnianie partnerstwa lokalnego i dialogu społecznego,
- tworzenie lokalnych grup działania jako ważnej formy samorządności,
- przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji, w tym działania na rzecz równego statusu kobiet i mężczyzn.

3. Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury

Wzrost atrakcyjności województwa warunkowany jest przestrzeganiem europejskich standardów jakości ochrony środowiska przyrodniczego oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. Poprawa stanu środowiska oraz zachowanie potencjału przyrodniczego i jego promocja stwarza szanse na zrównoważony rozwój regionu.

Zgodnie z koncepcją rozwoju zrównoważonego warunkiem koniecznym dla dalszego rozwoju gospodarczego jest ochrona różnorodności biologicznej. Kierunki ochrony różnorodności biologicznej są szerszej rozumiane niż tradycyjna ochrona przyrody i są odnoszone do przestrzeni całego regionu, a nie tylko do obszarów prawnie chronionych. Ważne jest też wskazanie sposobów przywrócenia różnorodności biologicznej na terenach użytkowanych i zagospodarowanych przez człowieka, w tym na obszarach już znacznie zdegradowanych. Konieczne jest również lepsze zintegrowanie działań ochronnych z działaniami profilaktycznymi, za które odpowiedzialne winny być przede wszystkim sektory gospodarcze.

Realizację tego celu ułatwi kompleksowe podejście do problemów uporządkowania gospodarki wodnej w dorzeczach głównych rzek województwa, stworzenia rejonowych systemów zagospodarowania odpadów oraz rekultywacji terenów zdegradowanych, zapewnienia ochrony powietrza atmosferycznego.

Świętokrzyskie jest regionem o niskich i malejących zasobach odnawialnych wody. Podejmowane są więc wszechstronne działania mające na celu ochronę ekosystemów wodnych i ich zrównoważone użytkowanie (poprawa bezpieczeństwa powodziowego i retencjonowanie wody, zapewnienie odpowiednich zasobów dyspozycyjnych wody, ograniczanie eksploatacji zasobów wód podziemnych, zwłaszcza do celów produkcyjnych niezwiązanych z produkcją żywności). Priorytetowym kierunkiem działań związanych z ochroną i racjonalnym wykorzystaniem zasobów wodnych jest zlewniowe gospodarowanie tymi zasobami.

Kluczowe znaczenie dla poprawy stanu środowiska mają działania z zakresu ekologizacji rolnictwa oraz wdrażania programów rolno-środowiskowych w wyznaczonych strefach priorytetowych. Będą one służyć przywróceniu i wzmocnieniu funkcji ekologicznych na terenach o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych oraz

zachowaniu walorów przyrodniczych. Głównym ich celem będzie promocja tradycyjnych systemów produkcji rolniczej przyjaznych środowisku oraz zachowanie różnorodności biologicznej siedlisk półnaturalnych i zasobów genetycznych. Ważnym celem jest także utrzymanie i odtwarzanie elementów krajobrazu rolniczego o znaczeniu ochronnym i kulturowym oraz podniesienie świadomości ekologicznej wśród społeczności wiejskiej. Osiągnięciu tych zamierzeń służyć będą płatne pakiety działań środowiskowych, realizowane przez rolników na terenie własnych gospodarstw. Docelowo programy obejmą większość użytków rolnych w województwie.

Ważnym zadaniem jest ostateczne utworzenie obszarów wchodzących w skład europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000, wyznaczanych w oparciu o dwie unijne dyrektywy (zwane: ptasią i siedliskową). W województwie świętokrzyskim ustanowiono dotychczas 2 obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO), zaś projektuje się utworzenie 4 specjalnych obszarów ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (SOO). Swoje propozycje uzupełnienia rządowych list obszarów wchodzących w skład sieci Natura 2000 zgłosiły również organizacje pozarządowe (tzw. „Shadow List”). Zgodnie z nimi na obszarze województwa świętokrzyskiego znalazły się jeszcze 4 projektowane obszary SOO.

Specyficznym problemem, którego rozwiązanie wymaga skoordynowanych działań jest problem usuwania szkodliwych dla człowieka wyrobów azbestowych. Azbest był wcześniej szeroko stosowany do produkcji wyrobów budowlanych, wśród których największe zastosowanie miały płyty dachowe i ścienne prefabrykowane oraz rury cementowo-azbestowe wysokociśnieniowe, kanalizacyjne, wentylacyjne. Inwentaryzacja wyrobów, ocena ich stanu technicznego, pomiary zanieczyszczenia środowiska, wreszcie usunięcie i bezpieczna utylizacja musi być prowadzona we współpracy służb ochrony środowiska, jednostek samorządu terytorialnego oraz właścicieli obiektów.

Racjonalna gospodarka zasobami naturalnymi to także zwiększanie zasobów leśnych regionu oraz wzmacnianie ich potencjału produkcyjnego, kształtowanie krajobrazu, zachowanie i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.

Poprawa stanu środowiska przyrodniczego pozwoli na lepsze udostępnienie dotychczas niedostatecznie wykorzystanych walorów krajobrazowych, przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego dla celów turystyki i rekreacji. Wspierane będą przedsięwzięcia polegające na udostępnianiu dóbr kultury dla potrzeb turystycznych, tworzeniu regionalnych i lokalnych produktów turystycznych, rozwijaniu funkcji uzdrowiskowych, budowie, modernizacji i wyposażeniu obiektów pełniących funkcje kulturalne, rekreacyjne i sportowe.

Priorytety i kierunki działań:

1. Tworzenie warunków rozwoju turystyki, sportu i rekreacji

kierunki działań:

- rozwój infrastruktury turystycznej, szczególnie infrastruktury noclegowej, gastronomicznej, małej infrastruktury na pieszych, rowerowych i wodnych szlakach oraz turystyczne zagospodarowanie zbiorników wodnych,
- wspieranie procesów powstawania lokalnych i regionalnych produktów turystycznych,

- wykorzystanie unikalnych walorów Ponidzia dla rozwoju turystyki uzdrowiskowej,
- podnoszenie jakości usług turystycznych,
- rozwój zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej województwa,
- oznakowanie i udostępnienie atrakcji turystycznych,
- modernizacja i rozbudowa bazy sportowo-rekreacyjnej w regionie.

2. Ochrona i udostępnienie dziedzictwa kulturowego

kierunki działań:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
- zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- poprawa warunków funkcjonowania instytucji artystycznych,
- poprawa warunków funkcjonowania bibliotek, w szczególności naukowych i akademickich, oraz zwiększenie dostępności do nowoczesnych usług bibliotecznych, z wykorzystaniem technologii informatycznych,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- poprawa dostępności mieszkańców do oferty kulturalnej poprzez wspieranie instytucji poszerzających ofertę programową umożliwiającą aktywne uczestnictwo w życiu kulturalnym,
- tworzenie nowych miejsc pracy związanych z ochroną i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego.

3. Tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemów ekologicznych

kierunki działań:

- racjonalizacja wykorzystania i ochrona istniejących zasobów wodnych,
- modernizacja i rozbudowa systemu infrastruktury przeciwpowodziowej, rozwój regionalnego systemu małej retencji wodnej,
- rekultywacja terenów zdegradowanych przyrodniczo,
- powiększanie obszarów leśnych poprzez zalesianie gruntów,
- ochrona różnorodności biologicznej, w szczególności realizacja działań związanych z ustanowieniem obszarów sieci NATURA 2000,
- ekologizacja rolnictwa oraz wdrożenie programów rolno-środowiskowych w wyznaczonych strefach priorytetowych,
- rozwój proekologicznej infrastruktury turystycznej na obszarach chronionych i ich otulinach,
- ochrona zasobów kopalin i dziedzictwa geologicznego,
- ewidencjonowanie i usuwanie wyrobów azbestowych,
- monitoring środowiska i budowa systemu informacji środowiskowej,
- edukacja ekologiczna.

4. Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego województwa

Nowe wyzwania stojące przed województwem świętokrzyskim jako regionem UE oraz nowe możliwości kreowania polityki rozwoju regionalnego przy wykorzystaniu funduszy europejskich, stwarzają potrzebę wzmocnienia administracji publicznej na poziomie regionalnym i lokalnym, utworzenia nowych oraz wzmocnienia szeregu instytucji regionalnych zaangażowanych w programowanie rozwoju i wdrażanie programów. Zapisany w *Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015** kierunek decentralizacji państwa oznacza istotne zwiększenie kompetencji województwa samorządowego w zakresie programowania i wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego oraz wdrażania wybranych działań w programach sektorowych. Zmieni się rola Urzędu Marszałkowskiego, który dotychczas pełnił rolę instytucji uczestniczącej we wdrażaniu ZPORR oraz instytucji wdrażającej wybrane działania w ramach SOP Rolnictwo. Po roku 2006 Urząd Marszałkowski pełnił będzie głównie rolę instytucji zarządzającej RPO, koncentrując się na rozwoju regionu, programowaniu oraz monitorowaniu realizacji Programu. Funkcje wdrażania Programu Zarząd Województwa może przekazać wyspecjalizowanym instytucjom regionalnym. Zakłada się także, że Urząd Marszałkowski będzie uczestniczył we wdrażaniu wybranych działań zarządzanych centralnie Programów Operacyjnych. Zarząd Województwa będzie także pełnił rolę koordynacyjną w realizacji różnych Programów Operacyjnych na poziomie regionalnym.

Samorządy terytorialne wszystkich szczebli będą dysponowały znacznie większymi środkami finansowymi, w tym także środkami funduszy strukturalnych.

Skuteczne i efektywne wykorzystanie tych środków w realizacji zadań publicznych będzie wymagało poprawy jakości funkcjonowania administracji samorządowej (regionalnej i lokalnej) – tworzenia profesjonalnej kadry urzędniczej, rozwoju sieci wyspecjalizowanych instytucji biorących udział we wdrażaniu sektorowych Programów Operacyjnych, poprawy dostępności obywateli do usług publicznych oraz zapewnienia przejrzystości działań administracji. Podniesie sprawności instytucjonalnej wiąże się także z doskonaleniem metod i narzędzi organizacji i zarządzania w samorządach terytorialnych, w tym budowę powiązań sieciowych pomiędzy jednostkami administracji i szeroko rozumianym środowiskiem partnerów regionalnych i lokalnych.

Wiele problemów rozwojowych województwa będzie można skutecznie rozwiązać poprzez nawiązywanie i wzmacnianie współpracy międzyregionalnej – w pierwszej kolejności z sąsiednimi województwami, a także z polskimi i europejskimi regionami o podobnych uwarunkowaniach gospodarczych i społecznych. Za główne obszary współpracy uznaje się wspólną realizację ponadregionalnych projektów w zakresie gospodarki wodnej i zapobieganiu ryzyku powodzi, rozwój korytarzy transportowych, wspieranie rozwoju ponadregionalnych klastrów przemysłowych lub innych inicjatyw gospodarczych (TRIS, dolina ekologicznej żywności, klastr odlewniczy itp.), rozwój sieci współpracy naukowej i technologicznej oraz zaawansowanych technologii komunikacyjno-informatycznych. Ta współpraca powinna przyjąć formę odpowiednich dwu- lub wielostronnych porozumień, umów lub programów.

* Projekt z dnia 27 czerwca 2006, str. 46

Ważny jest także udział województwa w tworzonych sieciach współpracy oraz wymiany doświadczeń pomiędzy regionami Unii Europejskiej. Międzynarodowa współpraca regionów jest ważnym czynnikiem wzrostu atrakcyjności i konkurencyjności regionu. Przygotowanie województwa w tych obszarach wymaga intensyfikacji działań promocyjnych oraz rozwoju różnorodnych form współpracy z partnerami zagranicznymi (samorządami regionalnymi, organizacjami międzynarodowymi, podmiotami gospodarczymi).

Priorytety i kierunki działań:

1. Instytucjonalne przygotowanie województwa do realizacji polityki rozwoju regionalnego

kierunki działań:

- tworzenie i wzmocnienie wyspecjalizowanych instytucji regionalnych – agencji rozwoju regionalnego i lokalnego – przygotowanych do pełnienia roli instytucji wdrażających działania w ramach regionalnego i sektorowych programów operacyjnych,
- wspieranie rozwoju regionalnych firm projektowych, konsultingowych, szkoleniowych itp. specjalizujących się w świadczeniu usług specjalistycznych dla beneficjentów programów regionalnych i sektorowych z zakresu przygotowania i realizacji projektów rozwojowych,
- włączenie wyższych uczelni i placówek badawczo-rozwojowych do prac badawczych z dziedziny rozwoju regionalnego,
- poprawa jakości i skuteczności współpracy administracji różnych szczebli wewnątrz regionu – tworzenie konsensusu społecznego i budowa partnerstwa dla przedsięwzięć rozwojowych,
- wzmocnienie potencjału i możliwości technologicznych instytucji statystyki publicznej w zakresie tworzonych baz danych regionalnych oraz przetwarzania i wymiany informacji,
- wspieranie aktywności regionalnych i lokalnych organizacji pozarządowych i instytucji działających w obszarze rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, pozyskujących fundusze ze źródeł krajowych i zagranicznych na realizację projektów o charakterze społecznym.

2. Wzmocnienie kadr administracji regionalnej i lokalnej

kierunki działań:

- podnoszenie kompetencji i zwiększenie skuteczności działań administracji publicznej (samorządowej i rządowej) uczestniczącej w zarządzaniu i wdrażaniu programów rozwojowych,
- kształtowanie i wzmocnianie postaw etycznych, zgodnych ze standardami służby cywilnej,
- wdrażanie nowoczesnych metod i narzędzi zarządzania strategicznego i zarządzania przez jakość w administracji publicznej (systemy jakości, certyfikacja),
- poprawa jakości obsługi przedsiębiorców i mieszkańców.

3. Rozszerzenie współpracy międzyregionalnej z partnerami krajowymi i zagranicznymi

kierunki działań:

- wspieranie rozwoju międzynarodowej i międzyregionalnej współpracy naukowo-badawczej,
- włączenie szkół wyższych w sieć krajowej i europejskiej przestrzeni edukacyjnej,
- rozwój ponadregionalnych form współpracy w zakresie kreowania produktów turystycznych, rozwoju sieci transportowych, rozwiązywania wspólnych obszarów problemowych, szczególnie z sąsiednimi regionami,
- stworzenie efektywnej sieci powiązań regionu z ośrodkami zagranicznymi,
- tworzenie warunków dla rozwoju współpracy międzynarodowej firm i przedsiębiorstw z regionu,
- wspieranie działań służących umacnianiu tożsamości regionalnej, poprzez promocję i współpracę z regionami zagranicznymi.

4. Zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych

kierunki działań:

- usprawnienie obsługi mieszkańców regionu, ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania technologii informatycznych,
- poprawa jakości i efektywności świadczeń w sferze publicznej,
- zwiększenie bezpieczeństwa i poprawa ładu publicznego,
- wdrożenie zintegrowanych systemów bezpieczeństwa publicznego oraz systemu ratownictwa.

5. Marketing regionalny

kierunki działań:

- kształtowanie atrakcyjnego wizerunku regionu i kreowanie marki regionalnej,
- budowa regionalnej platformy informacyjnej i wpisanie jej w bazy informacyjne MSZ, ambasad,
- synchronizacja działań promocyjnych prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego i organizacje biznesowe,

5. Rozwój systemów infrastruktury technicznej i społecznej

Działaniem niezbędnym dla poprawy atrakcyjności województwa jest inwestowanie w regionalną sieć infrastrukturalną, zarówno społeczną jak i techniczną. Ułatwienie dostępu do usług publicznych takich jak edukacja, ochrona zdrowia, kultura, sport i wypoczynek pozwoli na odczuwalną poprawę warunków życia i pracy mieszkańców.

Wspierany będzie przede wszystkim rozwój akademickiej bazy dydaktycznej i zaplecza socjalnego, zwłaszcza uczelni o znaczeniu regionalnym, ale również rozbudowa i modernizacja i unowocześnienie bazy materialnej szkolnictwa wszystkich szczebli, zwłaszcza na obszarach wiejskich, stwarzające możliwość wyrównania szans edukacyjnych wszystkich uczniów. Zakłada się także inwestowanie w lokalne centra kultury, biblioteki itp. lokalne ośrodki aktywności obywatelskiej. Będzie rozbudowana baza turystyczna i sportowa, a także będą modernizowane obiekty dziedzictwa kulturowego, co pozwoli na wzrost roli kultury i turystyki jako czynników stymulu-

jących rozwój społeczny i gospodarczy, w tym tworzenie znaczącej liczby nowych, stałych miejsc pracy w tych sektorach. Na potrzeby turystów rozwijane będą systemy informacji turystycznej i kulturalnej.

Ważnym obszarem działania jest poprawa jakości i dostępności usług medycznych w regionie poprzez modernizację i wyposażenie szpitali oraz ośrodków zdrowia.

Województwo ma stosunkowo dobrze rozwinięte układy komunikacyjne – drogowe i kolejowe. Następuje szybki rozwój sieci telekomunikacyjnej i łączności satelitarnej. Jednakże skala przeobrażeń w tych dziedzinach w innych regionach, w tym projektowana rozbudowa sieci autostrad w ramach europejskich korytarzy transportowych, portów lotniczych itp. – wymaga stworzenia spójnego układu komunikacyjnego, łączącego województwo z ważniejszymi aglomeracjami i usprawniającego sieć połączeń wewnątrzregionalnych. Większe otwarcie komunikacyjne, w tym na inne regiony europejskie, będzie możliwe poprzez stworzenie regionalnego portu lotniczego. Priorytetowym zadaniem (w gestii szczybla centralnego) będzie głównie budowa i modernizacja tras ekspresowych wraz z obejściami miast oraz budowa i modernizacja dróg krajowych, co poprawi dostępność zewnętrzną regionu. Wewnętrzną spójność komunikacyjną – poprawę połączeń pomiędzy ośrodkami subregionalnymi i lokalnymi – zapewni rozbudowa dróg wojewódzkich, powiatowych i lokalnych, a także dostosowanie do obowiązujących standardów jakości dróg. Przeciwdziałanie narastaniu skali zjawiska kongestii (zatłoczenia drogowego), szczególnie w większych miastach, wymaga podjęcia działań na rzecz zwiększenia atrakcyjności komunikacji zbiorowej, optymalizacji systemu zarządzania komunikacją miejską oraz poprawy jakości taboru i infrastruktury. Modernizacji i rozbudowy wymagają także obiekty infrastruktury transportu pasażerskiego, między innymi dworce autobusowe i kolejowe.

Niezwykle ważnym zadaniem o szczególnym znaczeniu dla perspektyw rozwojowych i wzrostu konkurencyjności województwa będzie inwestowanie w rozwój sys-

temów telekomunikacyjnych oraz usług elektronicznych. Zakłada się kontynuację (rozpoczętego w latach 2004-2006) i zakończenie w latach 2007-2013 kompleksowego projektu *e-świętokrzyskie*, którego realizacja pozwoli nadrobić zapóźnienia w budowie społeczeństwa informacyjnego. Wspierane więc będą przedsięwzięcia rozbudowy sieci infrastruktury informacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem sieci zapewniającej szerokopasmowy dostęp do Internetu (sieć światłowodowa i radiowa). Zakłada się rozwijanie gospodarki elektronicznej, w tym telepracy, oraz powszechne wykorzystanie technik społeczeństwa informacyjnego w pracy instytucji publicznych: administracji, ochronie zdrowia, edukacji, placówkach naukowo-badawczych. Tworzone będą tzw. publiczne punkty możliwości korzystania z Internetu (PIAP), zapewniające mieszkańcom dostęp do Internetu w miejscach publicznych, takich jak np. biblioteki, centra kultury, urzędy pracy itp.

Kolejna grupa celów operacyjnych obejmuje działania na rzecz zapewnienia powszechnego bezpieczeństwa energetycznego w zakresie bieżących i perspektywicznych potrzeb dostępu do nośników energii oraz zapewnienie zamienności nośników energii wszystkim jej odbiorcom. Szczególne wsparcie powinny uzyskać inwestycje pozwalające na efektywne wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (energia słoneczna, wiatrowa, wodna, geotermalna oraz wytwarzana z biomasy). Cechą charakterystyczną źródeł odnawialnych jest ich minimalny wpływ na środowisko naturalne. Unowocześnienia wymagają komunalne systemy grzewcze.

Problem ten należy rozumieć również jako wykorzystywanie kojarzonych źródeł energii w zależności od optymalnych warunków i możliwości pozyskania właściwego w danym momencie rodzaju energii. Dodatkową szansą jest produkcja i zastosowanie automatyki wszelkiego typu urządzeń umożliwiających korzystanie z danego źródła energii w określonych warunkach, zapewniających korzystny bilans energetyczny.

Uruchomiona w 2004 roku instalacja przygotowania i dozowania biomasy w Elektrowni Połaniec tworzy szansę na możliwość tworzenia dużych plantacji wierzby krzewiastej wykorzystywanej w procesie produkcji „zielonej” energii elektrycznej. Stwarza to możliwość miejscowym rolnikom na uprawę tej rośliny i sprzedaż plonów, a także na zrehabilitowanie terenów przyrodniczo zdegradowanych.

Na przełomie 2007 i 2008 roku także Elektrociepłownia Kielce planuje uruchomienie kotła parowego zasilanego biomasą. Będzie to efekt wspólnej inicjatywy m.in. Świętokrzyskiego Centrum Innowacji i Transferu Technologii, Elektrociepłowni Kielce, Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej w Kielcach, samorządów, przedsiębiorców i plantatorów utworzenia regionalnego konsorcjum na rzecz rozwoju energetyki alternatywnej.

Przemiany struktury gospodarki regionalnej będą w znacznej mierze związane z poziomem przestrzennej mobilności siły roboczej. Jej poprawa wiąże się w pierwszym rzędzie ze znoszeniem barier dla swobodnego wyboru miejsca zamieszkania poprzez wsparcie budownictwa mieszkaniowego, w tym komunalnego oraz czynszowego na wynajem. Stymulowanie rozwoju budownictwa mieszkaniowego będzie służyć wzmocnieniu istniejącej sieci osadniczej w powiązaniu z podażą miejsc pracy oraz ogólnej poprawie koniunktury gospodarczej w regionie.

Inwestowanie w infrastrukturę o charakterze ponadlokalnym zwiększa atrakcyjność lokalizacji działalności gospodarczej podejmowanej przez inwestorów krajowych i zagranicznych, jak również wpływa na poprawę jakości życia mieszkańców.

Priorytety i kierunki działań:

1. Rozbudowa i podnoszenie standardów infrastruktury społecznej

kierunki działań:

- rozbudowa bazy dydaktycznej i socjalnej szkolnictwa wyższego,
- poprawa dostępu do infrastruktury edukacyjnej na poziomie podstawowym i średnim, zwłaszcza na terenach wiejskich,
- racjonalny rozwój i modernizacja obiektów służby zdrowia oraz wyposażenie w nowoczesną aparaturę w celu poprawy jakości i dostępności usług w zakresie profilaktyki oraz podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej,
- rozbudowa i modernizacja obiektów związanych z bezpieczeństwem publicznym i ratownictwem,
- rozbudowa i modernizacja obiektów pomocy społecznej.

2. Podnoszenie standardów i stworzenie spójnego układu komunikacyjnego oraz gospodarki przestrzennej stymulującej rozwój regionu

kierunki działań:

- usprawnienie sieci powiązań drogowych w układzie międzynarodowym i regionalnym, radykalna poprawa stanu dróg wszystkich kategorii oraz zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- poprawa jakości transportu miejskiego, w tym poprzez wzmocnienie konkurencyjności transportu publicznego wobec indywidualnego,
- rozbudowa i modernizacja transportu kolejowego i włączenie go do sieci Inter City,
- rozwój infrastruktury oraz rynku usług lotniczych,
- usprawnienie transportu w najważniejszych korytarzach transportowych.

3. Rozwój systemów informatycznych – szerokopasmowego dostępu do Internetu oraz regionalnej zintegrowanej platformy usług elektronicznych

kierunki działań:

- infrastruktura dostępu szerokopasmowego do Internetu dla sfery publicznej i komercyjnej,
- Internet szerokopasmowy w edukacji, nauce i kulturze,
- E-Biznes – wdrażanie systemów teleinformatycznych usług elektronicznych w gospodarce: handel, bankowość, usługi turystyczne, usługi medyczne itp.,
- E-PUAP Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej.

4. Rozwój komunalnej infrastruktury ochrony środowiska

kierunki działań:

- budowa, rozbudowa i modernizacja wodociągów, kanalizacji i systemów oczyszczania ścieków,
- tworzenie zintegrowanego regionalnego systemu gospodarki odpadami komunalnymi i przemysłowymi, opartego na segregacji, recyklingu i innych formach odzysku odpadów,
- ochrona atmosfery – wspieranie działań służących obniżaniu emisji zanieczyszczeń.

5. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego

kierunki działań:

- rozbudowa i modernizacja elektroenergetycznych sieci przesyłowych oraz sieci dystrybucyjnych,
- rozwój nowych technologii pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych charakteryzujących się wyższą efektywnością ekonomiczną – wykorzystanie wiatru, biomasy, energii słonecznej, małych elektrowni wodnych oraz innych odnawialnych źródeł energii dla zaopatrzenia w energię elektryczną,
- budowa systemu magazynowania energii (np. baterie, akumulatory) dla ekonomicznie uzasadnionych lecz okresowo użytkowanych systemów zaopatrywania w energię.

6. Poprawa stanu infrastruktury mieszkaniowej jako czynnika warunkującego wzrost mobilności zasobów ludzkich i racjonalnego kształtowania ośrodków osadniczych

kierunki działań:

- tworzenie, przez samorządy lokalne, rezerw uzbrojonych terenów przeznaczonych na cele budownictwa mieszkaniowego,
- tworzenie przyjaznego środowiska prawno-instytucjonalnego dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego i systemów jego finansowania,
- wspieranie środkami publicznymi rozwoju społecznego budownictwa czynszowego na wynajem, umożliwiającego migracje za pracę,
- zapobieganie wykluczeniu społecznemu z powodu utraty mieszkania – budowa mieszkań socjalnych.

6. Aktywizacja rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

Na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego mieszka ponad 54% ludności regionu. Ponad 20% ludności utrzymuje się wyłącznie z pracy w rolnictwie. W Polsce rozwój obszarów wiejskich jest ściśle związany z sytuacją rolnictwa i kierunkami jego przekształceń.

Świętokrzyskie jest regionem o znaczącym, jednakże słabo wykorzystywanym potencjale rolnictwa. Wzrost konkurencyjności rolnictwa wymaga zmiany struktury agrarnej gospodarstw rolnych, w kierunku wzrostu gospodarstw dużych (wg IERiGŻ o powierzchni większej niż 25 ha przy typowej produkcji rolniczej), uzyskujących dochody umożliwiające rozwój i wprowadzanie postępu technologicznego, sprzyjającego specjalizacji i orientacji na produkcję towarową. Będzie to dotyczyć głównie gmin o wysokiej waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Na drugim biegunie przemian agrarnych obserwuje się wzrost liczby małych nietowarowych gospodarstw.

Uwarunkowania świętokrzyskiego rolnictwa takie jak: średnio wyższy na tle kraju wskaźnik jakości bonitacyjnej gleb w klasach od I do III, stosunkowo niewielki przeciętny obszar gospodarstwa rolnego oraz duża liczba ludności utrzymującej się z pracy w rolnictwie determinują kierunki rozwoju produkcji rolnej i obszarów wiejskich. Należą do nich:

- utrzymanie wysokiego areалу upraw wymagających dużego nakładu siły roboczej,
- wdrożenie do produkcji roślin przeznaczonych na cele energetyczne, w szczególności na arealach odłogowanych,
- rozwój specjalizacji produkcji w ramach grup producenckich,
- odbudowa związków kooperacyjnych pomiędzy producentami rolnymi a przetwórstwem.

Szansą na poprawę ich dochodowości jest wspieranie pracochłonnych kierunków produkcji rolniczej. Tradycyjne metody produkcji i niskie zużycie środków chemicznych są atutem w produkcji jakościowo dobrej żywności. Uzyskanie przez gospodarstwa regionu świętokrzyskiego przewagi konkurencyjnej na rynku żywności ekologicznej wymaga transferu wiedzy do rolników oraz prowadzenia nowoczesnych działań marketingowych. Sprzyjać temu będzie organizowanie sieci współpracy i kooperacji producentów rolnych, a także tworzenie wyspecjalizowanych instytucji rynku rolnego.

Wzrost aktywności zawodowej przynoszącej dodatkowy dochód mieszkańcom wsi powinien być ukierunkowany na różne formy działalności pozarolniczej, takie jak agroturystyka, wstępne przetwórstwo produktów rolnych czy rzemiosło. Wspierane będą małe firmy angażujące kapitał prywatny w działalność gospodarczą na wsi – produkcyjną, usługową i handlową.

Długofalowym celem dla obszarów wiejskich jest ich zrównoważony rozwój, który można osiągnąć poprzez zintegrowanie działań gospodarczych z działaniami społecznymi i środowiskowymi. Istotne jest więc ograniczenie bezrobocia, stanowiącego podstawowy problem społeczny wsi, jak również poprawa warunków życia ludności wiejskiej, przy zachowaniu równowagi ekologicznej. Szczególną wartość mają działania w zakresie zachowania różnorodności przyrodniczej i kulturowej wsi.

Priorytety i kierunki działań:

1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich umożliwiający przechodzenie ludności wiejskiej do zawodów pozarolniczych

kierunki działań:

- różnicowanie działalności gospodarczej na wsi w celu zapewnienia alternatywnych w stosunku do rolnictwa źródeł dochodów,
- tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,
- wspieranie rozwoju gospodarki komunalnej na obszarach wiejskich – tworzenie nowych miejsc pracy w podmiotach gospodarczych świadczących usługi komunalne,
- poprawa dostępności dla mieszkańców obszarów wiejskich do różnych form podnoszenia kwalifikacji zawodowych i przekwalifikowania do zawodów pozarolniczych,
- rozwój infrastruktury technicznej i społecznej umożliwiający poprawę jakości życia na obszarach wiejskich,
- aktywizacja społeczności wiejskich – zachowanie tożsamości, dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich; wykorzystanie warunków przyrodniczo-krajobrazowych regionu i wspieranie zrównoważonej gospodarki obszarami leśnymi,
- wykorzystanie warunków przyrodniczo-krajobrazowych regionu i wspieranie zrównoważonej gospodarki obszarami leśnymi,

- wspieranie procesów wyrobu produktów tradycyjnych i regionalnych – tworzenie marek regionalnych i ich promocja.

2. Rozwój i modernizacja produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego

kierunki działań:

- poprawa efektywności i dochodowości gospodarstw rolnych poprzez ich modernizację i zmianę struktur rolnych – scalanie i wymiana gruntów,
- modernizacja infrastruktury produkcyjnej gospodarstw rolnych służąca poprawie konkurencyjności i dochodowości tych gospodarstw,
- przyspieszenie procesu wymiany pokoleniowej wśród osób prowadzących gospodarstwa rolne,
- wspieranie młodych rolników posiadających odpowiednie kwalifikacje zawodowe,
- wspieranie specjalizacji gospodarstw rolnych sprzyjającej wprowadzaniu postępu technologicznego i poprawie efektywności gospodarowania,
- rozwój pracochłonnej produkcji rolniczej służącej zagospodarowaniu nadwyżek zasobów pracy na wsi,
- wspieranie rozwoju rolnictwa ekologicznego, zwłaszcza na obszarach o szczególnych walorach przyrodniczych,
- promowanie nowych upraw nieżywnościowych na cele przemysłowe oraz energetyczne,
- wzmocnienie przetwórstwa rolno-spożywczego w kierunku poprawy jakości i bezpieczeństwa żywności,
- poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych.

3. Rozbudowa otoczenia instytucjonalnego rynku rolnego

kierunki działań:

- rozwój powiązań kooperacyjnych pomiędzy producentami rolnymi – wspieranie działalności grup producentów rolnych, organizacji spółdzielczych, spółek masyzynowych itp.,
- tworzenie sieci powiązań pomiędzy producentami rolnymi a przetwórcami surowców rolniczych (nowoczesne systemy kontraktacji i skupu),
- tworzenie nowoczesnych centrów logistycznych wspierających obrót produktami rolnymi – giełdy rolne, sortownie, chłodnie,
- wspieranie działalności innowacyjnej oraz badawczo-rozwojowej na rzecz rolnictwa,
- tworzenie sieci jednostek certyfikujących i laboratoriów pracujących na potrzeby rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego,
- rozwój doradztwa rolniczego rozpowszechniającego rozwiązania innowacyjne wśród rolników.

7. Instrumenty i wdrażanie *Strategii*

Strategia rozwoju regionu opracowywana jest w oparciu o przepisy ustawy o samorządzie województwa.¹³ Samorząd w procesie określania i realizacji strategii rozwoju występuje w imieniu wspólnoty regionalnej zamieszkującej terytorium województwa, a więc wielu podmiotów realizujących zróżnicowane cele i reprezentujących wielość interesów. Podstawowym warunkiem skutecznej realizacji strategii jest więc zapewnienie koordynacji na etapie programowania i na etapie jej wdrażania.

Na etapie programowania samorząd województwa, zgodnie z konstytucyjną zasadą niezależności może określić cele specyficzne dla województwa świętokrzyskiego, szczególnie w sytuacji gdy dysponuje środkami (własnymi lub zewnętrznymi) na ich realizację. Możliwość samodzielnej realizacji takich celów w obecnych warunkach ustrojowych jest ograniczona relatywnie niskim pułapem dochodów własnych samorządu województwa, jak również pozostałych szczebli jednostek samorządu terytorialnego.

W aktualnym systemie polityki regionalnej państwa podstawowe znaczenie dla możliwości realizacji celów strategii regionalnych ma wsparcie finansowe ze środków Unii Europejskiej oraz ze środków budżetu państwa, przy założeniu, że cele te są zbieżne z celami zawartymi w pakiecie wspólnotowych i krajowych dokumentów strategicznych.

Cele określone w *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego* muszą więc być spójne z celami strategicznymi określonymi w dokumentach rządu RP oraz Wspólnoty Europejskiej.

W roku 2000 na szczycie w Lizbonie przyjęte zostały główne cele rozwoju UE nakierowane na podniesienie konkurencyjności gospodarki. W marcu 2005 roku na szczycie Rady Europejskiej przyjęto dokument *Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Nowy Początek Strategii Lizbońskiej*, który przyjął zmodyfikowane priorytety do roku 2010:

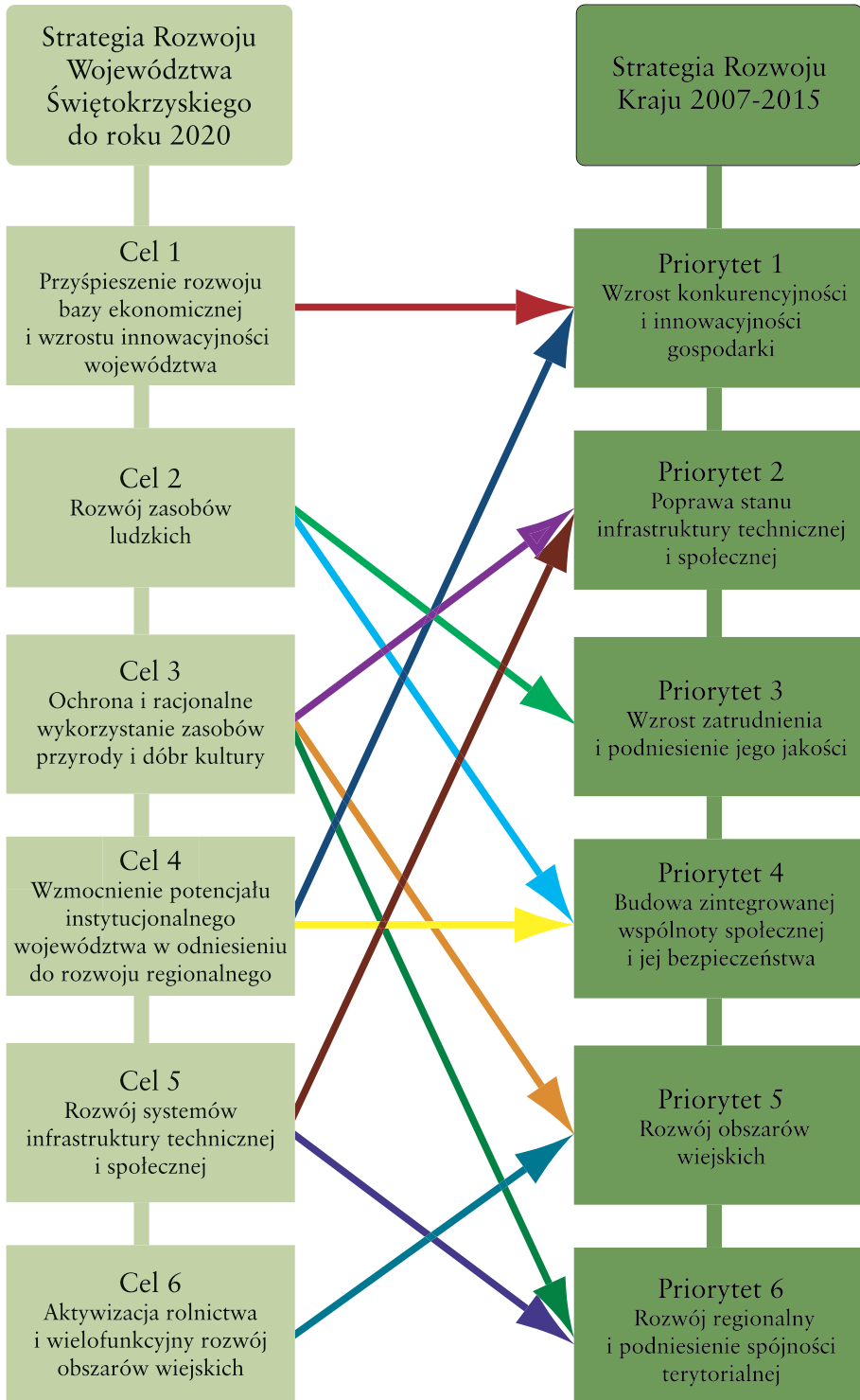
- uczynienie z Europy bardziej atrakcyjnego miejsca do lokowania inwestycji i podejmowania pracy,
- rozwijanie wiedzy i innowacji dla wzrostu,
- tworzenie większej liczby trwałych miejsc pracy.

Komisja Europejska przygotowała zestaw dokumentów zawierających wytyczne dla działań państw członkowskich UE w ramach polityki spójności, konkurencyjności, *Wspólnej Polityki Rolnej* oraz *Wspólnej Polityki Rybackiej*. Najważniejsze z nich (poza Strategią Lizbońską) to:¹⁴

- Strategia Zrównoważonego Rozwoju UE,
- Polityka spójności 2007-2013 wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne Wytyczne Wspólnoty,
- Zintegrowane wytyczne w sprawie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia na lata 2005-2008,

¹³ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U nr 91, poz. 576, z późn. zmianami)

¹⁴ Założenia do opracowania *Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015* – Podstawowe informacje (zaakceptowane przez Radę Ministrów w dniu 31 stycznia 2006 r.) – str. 11

oraz unijne dokumenty strategiczne odnoszące się do poszczególnych obszarów takich jak:

- zatrudnienie (*Agenda Społeczna*),
- bezpieczeństwo powszechne (*Europejska Strategia Bezpieczeństwa*),
- rola młodzieży w promowaniu wzrostu i zatrudnienia UE (*Europejski Pakt na rzecz Młodzieży*),
- program *Edukacja i Szkolenia 2010*,
- społeczeństwo informacyjne (*i2010-Europejskie społeczeństwo informacyjne na rzecz wzrostu i zatrudnienia*),
- rozwój nauki i innowacyjność (7. *Ramowy Program Badań Rozwoju Technologicznego i Prezentacji 2007-2013* oraz projekt programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji CIP),
- komunikaty KE: *Wspólne działania na rzecz wzrostu i zatrudnienia – Wspólnoty program lizboński* oraz *Więcej badań naukowych i innowacji – Inwestycje dla wzrostu i zatrudnienia*.

Istotnym źródłem dla opracowania dokumentów programowych są sugestie III Raportu Kohezyjnego, wyniki prac nad Nową Perspektywą Finansową, a także rozporządzenia Rady dotyczące okresu programowania 2007-2013.

Kierunki polityki krajowej są wyrażone w takich dokumentach jak:

- *Polska 2025 – Długookresowa Strategia trwałego i Zrównoważonego Rozwoju*
- *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*
- *Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015* (strategia średniookresowa)¹⁵
- *Krajowy Program Reform 2005-2008 (KPR)* wyrażający cele krótkookresowe w trzyletnim horyzoncie czasowym, tworzący warunki dla realizacji priorytetów „lizbońskich”
oraz innych dokumentach strategicznych rządu, m.in.:
- *Program Konwergencji – Aktualizacja 2005*,
- *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*,
- *Program Zapobiegania Przestępczości i Antyspołecznym Zachowaniom*,
- *Krajowy Program Rozwoju Wsi*,
- *Strategia Ochrony Środowiska*,
- *Strategia Rozwoju Transportu*,
- strategię sektorowe i inne.

Lista tych dokumentów na dzień przyjmowania strategii nie jest zamknięta, a część z nich znajduje się dopiero w fazie projektowej. Niemniej jednak cele i priorytety *Strategii Rozwoju Województwa* są zbieżne z celami tych wspólnotowych i krajowych dokumentów programowych lub ich projektów, które zostały regionom udostępnione w toku konsultacji.

Nadrzędnym średniookresowym dokumentem określającym cele rozwoju społeczno-gospodarczego Polski jest *Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 (SRK)*¹⁶ stanowiąca bazę odniesienia dla strategii horyzontalnych: spójności, konkurencyjności, wspólnej polityki rolnej i rybackiej. *SRK* jako średniookresowy dokument strategiczny ma być

¹⁵ Projekt wstępnie zaakceptowany przez Radę Ministrów w dniu 27 czerwca 2006 r.

¹⁶ jw

podstawą planowania wydatków rozwoju na kolejnych 9 lat. Dokument ten będzie przesłanką dla przygotowywania *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia* (NSRO – dokument wymagany przez Komisję Europejską w procesie negocjacji) i programów operacyjnych, a także rządowych i samorządowych programów rozwoju.

Środki UE w ramach polityki strukturalnej na realizację SRK 2007-2015 *
(zobowiązania)

	Fundusz	W cenach 2004 r.	
		mld Euro	udział w %
Polityka strukturalna		67,3	82,9
	EFRR	34,7	43,5
	EFS	10,0	12,3
	Fundusz Spójności	22,0	27,1
Wspólna Polityka Rolna	EFRROW	13,2	16,3
Wspólna Polityka Rybacka	EFR	0,7	0,9
Razem środki publiczne UE		81,2	100,0

Wysokość krajowego współfinansowania w ramach NSRO została przyjęta na poziomie minimalnym tj. 15 %, przy uwzględnieniu krajowych środków publicznych.

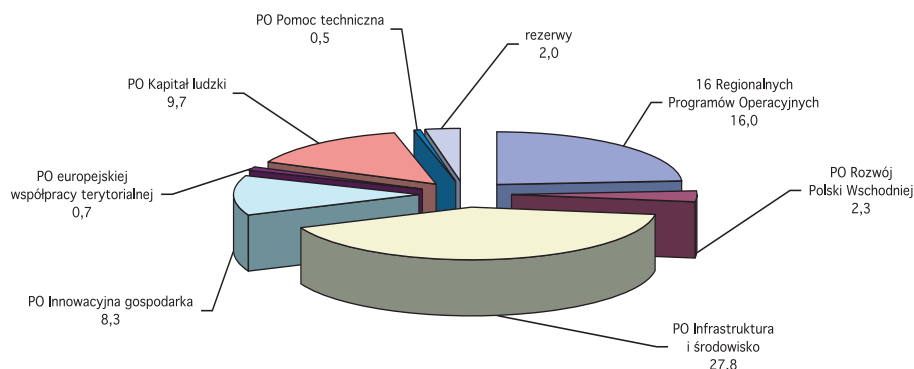
W ramach NSRO 70% środków EFS przeznaczonych zostanie na wsparcie regionów, pozostała część 30% środków będzie zarządzana na poziomie centralnym. Całość alokacji *Funduszu Spójności* zostanie przeznaczona na realizację przedsięwzięć infrastrukturalnych zarządzanych i wdrażanych centralnie w ramach *PO Infrastruktura i środowisko*.

Nieco więcej niż 50% środków EFRR a jednocześnie mniej niż 27% środków UE w ramach polityki strukturalnej, będzie zarządzana i wdrażana regionalnie w ramach regionalnych programów operacyjnych. Z puli ogólnej alokacji EFRR Komisja Europejska przeznaczyła środki finansowe w wysokości 880 mln euro dla 5 regionów Polski, w których PKB na mieszkańca jest najniższe w skali całej Wspólnoty Europejskiej, tj. dla województw lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego. Decyzją Rady Ministrów ogółem na *Program Operacyjny Rozwój Województw Polski Wschodniej* zostało przeznaczone około 2,2 mld euro (3,6%). Program będzie zarządzany i wdrażany przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego. Pozostałe środki EFRR będą wdrażane centralnie w ramach *PO Infrastruktura i środowisko*, *PO Innowacyjna gospodarka*, *Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej* i *PO Pomoc techniczna*.

Pozostałe środki finansowe w ramach obu funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności zostaną przeznaczone na utworzenie rezerw na poziomie NSRO.

* Uaktualniono po przyjęciu *Strategii* przez Sejmik na podstawie projektu SRK z dnia 29.11.2006

Środki polityki strukturalnej UE na lata 2007-2013 w układzie Programów Operacyjnych w mld Euro *

Źródło: Opracowanie własne na podstawie NSRO 2007-2013 (wersja 29.11.2006)

Podział środków funduszy strukturalnych w ramach szesnastu Regionalnych Programów Operacyjnych dokonywany jest w oparciu o następujące kryteria:

kryterium 1

Cały obszar Polski z niskim poziomem PKB na mieszkańca w stosunku do średniego poziomu dla UE 25, objęty jest obecnie wsparciem w ramach Celu 1 polityki strukturalnej UE, a w przyszłym okresie planistycznym będzie zaliczony do Celu Konwergencja polityki spójności UE. Jako dominujące w podziale regionalnych środków wsparcia przyjęto kryterium ludnościowe, dzieląc 80% tych środków pomiędzy wszystkie województwa proporcjonalnie do liczby mieszkańców.

kryterium 2

Ze względu na duże różnice w poziomie rozwoju najbiedniejszych województw, 10% środków jest dzielone proporcjonalnie do liczby mieszkańców pomiędzy województwa, w których poziom produktu krajowego brutto (PKB) na mieszkańca w latach 2001-2003 był niższy od 80% średniego poziomu PKB na mieszkańca w kraju.

kryterium 3

Ze względu na wysoką stopę bezrobocia, zagrażającą w wielu powiatach trwałą marginalizacją znaczących grup społecznych, 10% środków jest dzielone proporcjonalnie do liczby mieszkańców w powiatach, w których stopa bezrobocia w latach 2003-2005 przekraczała 150% średniej krajowej.

* Uaktualniono po przyjęciu *Strategii* przez Sejmik na podstawie projektu SRK (wersja 29.11.2006)

W ramach środków dzielonych regionalnie województwo świętokrzyskiego w latach 2007-2013 otrzyma:

- Regionalny Program Operacyjny 725,8 mln euro,
- PO Rozwój Polski Wschodniej 358,2 mln euro,
- PO Kapitał ludzki 236,8 mln euro,

- Razem 1 320,8 mln euro.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego będzie realizowana poprzez wiele programów – *Regionalny Program Operacyjny*, programy zarządzane centralnie a także programy i inicjatywy międzynarodowe. Całościowe oszacowanie – w układzie regionalnym – wielkości środków kierowanych na działania rozwojowe nie jest obecnie (na dzień przyjmowania *Strategii*) możliwe. Polska nie wypracowała skoordynowanego systemu monitorowania w układzie regionalnym przepływu środków o charakterze rozwojowym. Monitorowanie jest prowadzone w układzie Instytucji Zarządzających. W latach 2007-2013 system wdrażania programów zarządzanych centralnie dodatkowo komplikuje fakt wprowadzenia niektórych ministerstw do systemu jako Instytucji Pośredniczących. Przykładowo w *SPO Kapitał Ludzki* oprócz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego jako Instytucji Zarządzającej występuje w roli Instytucji Pośredniczących 6 ministerstw (dla 30% środków) oraz 16 samorządów regionalnych (dla 70% środków).

W systemie realizacji *Strategii* istotną rolę będą odgrywały przede wszystkim:

- *Regionalny Program Operacyjny* – przygotowywany i wdrażany przez Zarząd Województwa ,
- *PO Kapitał Ludzki oraz Program Rozwoju Obszarów Wiejskich* – zarządzane centralnie, z których wybrane priorytety i działania wdrażane będą na poziomie regionalnym,
- *PO Rozwój Polski Wschodniej* – wdrażany w całości na poziomie centralnym, adresowany do 5 województw, w tym Świętokrzyskiego, z wydzieloną alokacją dla każdego z regionów.

Biorąc pod uwagę skalę dostępnych środków oraz wagę koniecznych do realizacji projektów o oddziaływaniu ponadregionalnym – przede wszystkim drogowych i środowiskowych, ale także z dziedziny kultury i ochrony zdrowia – znaczącą rolę w realizacji strategii może odegrać *PO Infrastruktura i Środowisko*.

Specyficznym programem jest *PO Innowacyjna gospodarka*, przeznaczony dla przedsięwzięć o wysokim stopniu innowacyjności oraz znaczącym oddziaływaniu na gospodarkę, niezależnie od sektora, którego dotyczy.

Koordinację pomiędzy celami strategii rozwoju województwa, celami i mechanizmami realizacji na poziomie regionalnym programów operacyjnych polityki spójności, wspólnej polityki rolnej i wspólnej polityki rybackiej, sprawuje Zarząd Województwa, wykorzystując w tym celu Komitet Monitorujący.

Podstawowe zadania koordynacyjne obejmują:

- ocenę zgodności realizowanych programów i projektów ze strategią rozwoju województwa,

- monitorowanie postępów realizacji wszystkich programów operacyjnych (określonych w NSRO) oraz innych programów rozwojowych realizowanych na terenie województwa (w tym *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich* oraz programów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rybackiego, Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Norweskiego Mechanizmu Finansowego, Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego EOG),
- ocenę efektywności stosowanych instrumentów w ramach różnych programów realizowanych na terenie województwa,
- monitorowanie realizacji polityk horyzontalnych, w tym w szczególności realizacji celów *Strategii Lizbońskiej*,
- formułowanie rekomendacji dotyczących ewentualnych modyfikacji realizowanych programów.

Na szczeblu regionalnym realizację *Strategii* wspomagają strategie branżowe i programy wojewódzkie:

- *Plan Zagospodarowania Przestrzennego*,
- *Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Świętokrzyskiego*,
- *Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Świętokrzyskim na lata 2006-2014*
- *Kompleksowy Program Rozwoju Sieci Drogowej*,
- *Program Ochrony Środowiska dla Województwa Świętokrzyskiego*,
- *Program Gospodarki Odpadami*,
- *Program Małej Retencji*,
- *Program Reelektryfikacji Województwa Świętokrzyskiego na lata 2007-2013*.

Istotne znaczenie dla systemu realizacji *Strategii* będą miały możliwości absorpcyjne regionu. Wyniki badań ankietowych prowadzonych pod koniec 2005 roku na zlecenie ówczesnego Ministerstwa Gospodarki i Pracy wykazały, że możliwości zapewnienia udziału własnego ze strony jednostek samorządu terytorialnego nie są zagrożone. Przeciętny wskaźnik zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego w Polsce w połowie ubiegłego roku wynosił niecałe 18% względem planowanych dochodów, z czego:

● gminy	–	15,0%
● powiaty	–	10,4%
● miasta na prawach powiatu	–	25,5%
● województwa	–	7,8%

Przekroczenie progu 60% odnotowano w 0,3% gmin. Niską zdolność absorpcyjną (niewielką płynność finansową i niską wiarygodność kredytową) mają natomiast organizacje pozarządowe. Problemy występują również w grupie przedsiębiorstw znajdujących się we wczesnej fazie rozwoju, które mają trudności z uzyskaniem kapitału w wysokości od 0,1 do 10 mln zł. Zdolności absorpcyjne regionu można zdecydowanie poprawić poprzez rozwój sieci instytucji otoczenia biznesu, w tym regionalnych funduszy poręczeń i gwarancji kredytowych oraz funduszy ryzyka.

Priorytety Programów Operacyjnych

Program operacyjny	Priorytet	Instytucja Zarządzająca	Instytucja Pośrednicząca		
Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego (RPO)	1. Rozwój przedsiębiorczości	Zarząd Województwa Świętokrzyskiego			
	2. Wsparcie innowacyjności, budowa społeczeństwa informacyjnego oraz wzrost potencjału inwestycyjnego regionu				
	3. Podniesienie jakości systemu komunikacyjnego regionu				
	4. Rozwój infrastruktury ochrony środowiska i energetycznej				
	5. Wzrost jakości infrastruktury społecznej oraz inwestycje w dziedzictwo kulturowe, sport i turystykę				
	6. Wzmocnienie ośrodków miejskich i rewitalizacja małych miast				
Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej	1. Nowoczesna gospodarka 2. Wojewódzkie ośrodki wzrostu 3. Infrastruktura drogowa	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Departament Koordynacji Programów Regionalnych	Zostaną określone		
Program Operacyjny Infrastruktura i środowisko	1. Gospodarka wodno-ściekowa	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego	Minister właściwy ds. środowiska		
	2. Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi				
	3. Bezpieczeństwo ekologiczne				
	4. Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska				
	5. Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych				
	6. Transeuropejskie sieci transportowe TEN-T			Minister właściwy ds. transportu	
	7. Transport przyjazny środowisku				
	8. Bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe				
	9. Infrastruktura drogowa w Polsce wschodniej			Departament Koordynacji Programów Infrastrukturalnych	Minister właściwy ds. gospodarki
	10. Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku				
	11. Bezpieczeństwo energetyczne				
	12. Kultura i dziedzictwo kulturowe				Minister właściwy ds. kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego
	13. Bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia				Minister właściwy ds. zdrowia

Program operacyjny	Priorytet	Institucja Zarządzająca	Institucja Pośrednicząca
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka	1. Badania i rozwój nowoczesnych technologii 2. Infrastruktura sfery B+R	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Departament Zarządzania Programem Wzrostu Konkurencyjności Przedsięwzięć	Minister właściwy ds. nauki
	3. Kapitał dla innowacji 4. Inwestycje w innowacyjne przedsięwzięcia 5. Dyfuzja innowacji 6. Polska gospodarka na rynku międzynarodowym		Minister właściwy ds. gospodarki
	7. Informacja administracji na rzecz przedsiębiorstw		Minister właściwy ds. informatyzacji
Program Operacyjny Kapitał Ludzki	1. Zatrudnienie i integracja społeczna 2. Rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym	Minister właściwy ds. pracy i minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego
	3. Wysoka jakość edukacji		Minister właściwy ds. oświaty i wychowania
	4. Dobre państwo		Minister właściwy ds. administracji publicznej i minister właściwy ds. zabezpieczenia społecznego
	5. Profilaktyka, promocja i poprawa stanu zdrowia społeczeństwa		Minister właściwy ds. zdrowia
	6. Rynek pracy otwarty dla wszystkich oraz promocja integracji społecznej 7. Regionalne kadry gospodarki 8. Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach 9. Aktywizacja obszarów wiejskich		Urząd Marszałkowski
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	1. Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego 2. Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich 3. Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej 4. Leader	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	

8. Źródła finansowania rozwoju województwa świętokrzyskiego w latach 2000-2013

Okres realizacji *Strategii Rozwoju Województwa* można podzielić na cztery zasadnicze etapy:

1. lata 2000-2003
2. lata 2004-2006
3. lata 2007-2013
4. lata 2014-2020

Dwa pierwsze etapy zostały dość szczegółowo omówione w rozdziale 4. Na obecnym etapie programowania brakuje przesłanek do szczegółowego opisu ostatniego okresu realizacji strategii – po roku 2013.

W projekcie *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013* został zawarty pewien wyjściowy zestaw źródeł i instrumentów finansujących cele rozwojowe realizowane zarówno z poziomu regionalnego, jak również z poziomu krajowego. Może on ulec istotnym zmianom w procesie legislacyjnym dotyczącym finansów publicznych czy też wieloletniego programowania finansowego.

Realizacja celów określonych w *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego* będzie finansowana z:

- publicznych środków wspólnotowych, tj. w szczególności środków funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności,
- publicznych środków krajowych, tj. środków budżetu państwa oraz państwowych funduszy celowych, środków budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz innych środków jednostek sektora finansów publicznych,
- środków prywatnych obejmujących również kredyty i pożyczki.

Dla realizacji celów *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego* największe znaczenie będą miały środki przekazywane w ramach instrumentów finansowych Unii Europejskiej. Warunkiem umożliwiającym korzystanie z tych instrumentów jest przygotowanie projektów ich wykorzystania w powiązaniu ze środkami krajowymi, zapewnienie wieloletniego współfinansowania krajowego oraz zbudowanie i uruchomienie systemu programowania, zarządzania, monitorowania, oceny i kontroli przeływów środków finansowych.

Komisja Europejska proponuje, aby w okresie programowania 2007-2013 priorytetami polityki strukturalnej stały się: konwergencja, regionalna konkurencyjność i zatrudnienie, a źródłami ich finansowania trzy fundusze: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny oraz Fundusz Spójności.

Wśród instrumentów dostępne są kredyty Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz pomoc Banku Światowego. Zasady korzystania z tych zasobów określane są na poziomie krajowym w oparciu o umowy współpracy zawierane z EBI lub Bankiem Światowym.

Polska jako członek Unii Europejskiej, a tym samym także członek Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) może korzystać ze środków finansowych w ramach dwóch instrumentów finansowych: Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskigo Mechanizmu Finansowego. Projekty realizowane w ramach tych programów powinny być komplementarne z działaniami współfinansowanymi ze środków fun-

funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Inicjatyw Wspólnoty oraz innych środków pochodzących z UE.

Głównym celem Mechanizmu Finansowego EOG jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego poprzez finansowanie grantów na potrzeby przedsięwzięć inwestycyjnych i rozwojowych w obszarach priorytetowych. Środki przekazywane w ramach ww. mechanizmu będą dostępne do 2009 r.

W ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego wspierane będą przedsięwzięcia mające na celu zredukowanie dysproporcji społecznych i ekonomicznych na terenie EOG. Środki przekazywane w ramach ww. mechanizmu będą dostępne do 2009 r.

Znaczący wpływ na realizację *Strategii*, a szczególnie szóstego celu warunkującego *Aktywizacja rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich* będzie miało wykorzystanie Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW).

Należy także podkreślić rolę dostępnych krajowych instrumentów wspomagających realizację programów współfinansowanych ze środków funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności obecnie funkcjonujących jak i projektowanych dla realizacji programów wynikających z *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013*.

9. System monitorowania i oceny realizacji *Strategii*

Istota monitoringu polega na prowadzeniu stałych obserwacji, dokonywaniu ciągłych, systematycznych pomiarów przebiegu procesów, które nas interesują. Strategia jest jednocześnie narzędziem planowania i zarządzania wspomaganie rozwoju własnego województwa przez wojewódzkie władze samorządowe. Stosownie do tych dwóch funkcji strategii zasadne jest wyróżnienie dwu płaszczyzn jej obserwacji i oceny.

Pierwszą płaszczyzną jest obserwacja *Strategii* jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój z całą logiką uzasadniania tych działań. Drugą płaszczyzną jest obserwacja i ocena wdrażania w życie konkretnych programów operacyjnych, w tym obserwacja realizacji projektów inwestycyjnych, jak i obserwacja wdrażania przedsięwzięć organizacyjnych.

9.1. Monitoring dokumentu *Strategii*

W pierwszej płaszczyźnie obejmującej planowanie strategiczne obserwacje należy prowadzić w trzech sferach, to znaczy:

- w sferze zmieniającej się (diagnozowanej) rzeczywistości, stanowiącej uwarunkowania dla strategii – wewnątrzregionalne i uwarunkowania zewnętrzne rozwoju regionu;
- w sferze oceny rzeczywistości w kategoriach słabych i mocnych stron, zagrożeń i szans;
- w sferze planowania strategicznego, w tym w korygowaniu wizji przyszłości opartej na zagrożeniach i szansach, w hierarchicznym systemie celów oraz w zestawie programów operacyjnych i wojewódzkich odpowiadających celom operacyjnym.

Aktualizacja powinna wynikać z prowadzonej w sposób ciągły obserwacji procesów gospodarczych i społecznych, mających miejsce zarówno w regionie, jak i o szerszym zasięgu. Identyfikacja tych zjawisk, wpływających w istotny sposób na sytuację województwa, stanowić ma punkt wyjścia dla rewizji celów i priorytetów, wynikających z części diagnostyczno-analitycznej strategii.

Monitorowanie *Strategii* winno mieć również na celu identyfikację dokumentów strategicznych o zasięgu krajowym i ogólnoeuropejskim, zawartych w nich celów i kierunków zmian, mogących stanowić dodatkowy czynnik sprzyjający lub utrudniający rozwój regionu. Tak rozumiane monitorowanie *Strategii* powinno stanowić spójny system identyfikacji informacji oraz płynących z ich analizy wniosków i rekomendacji.

Obserwacja dokumentu *Strategii* jako narzędzia planowania działań wspomagających rozwój województwa będzie przeprowadzana w pewnych przyjętych ramach czasowych raz w ciągu kilku lat (np. w cyklach trzyletnich). Zmienność uwarunkowań wpływających na potrzeby korygowania strategii i względy organizacyjne służb planowania strategicznego mogą wskazać na potrzebę oceny w połowie i pod koniec kolejnych okresów programowania.

Obserwacji i analizie dokumentu *Strategii* z punktu widzenia jego spójności z wszelkimi istotnymi uwarunkowaniami rozwoju województwa powinna towarzyszy-

szyc ocena dotychczasowych zapisów treści i podejmowanie działań korygujących dokument. O ile obserwacje, analizy i oceny można prowadzić w sposób ciągły w czasie – zawsze przez zespół redakcyjny obsługujący i zapewniający aktualność strategii – o tyle działania korygujące należy wprowadzać według stanu na określony moment czasu.

Dokument *Strategii* powinien być aktualny według stanu na określony, niezbyt odległy w przeszłości moment. Brak cykliczności korygującej dokument może wprowadzać liczne nieporozumienia i chaos w procesie planowania. To także wprowadzałoby dezorientację wśród podmiotów korzystających z tego dokumentu. Ponadto za cyklicznym aktualizowaniem dokumentu przemawiają niekiedy powiązania między przyczynami zmian. Każda pojedyncza korekta dokumentu może okazać się nieuzasadniona w świetle innych, które pojawiają się tuż po niej. Wiele potrzebnych korekt może w ujęciu indywidualnym mieć inne treści niż w ujęciu zbiorczym. Zwykle zbiorcze rozwiązania są bardziej efektywne lub racjonalne. To wymaga zawsze pewnego upływu czasu potrzebnego na stwierdzenie, czy pojawiające się potrzeby korekt są rzeczywiście uzasadnione.

9.2. Monitoring programów operacyjnych i wojewódzkich

Przygotowywanie programów operacyjnych i wojewódzkich jest pracą w zasadzie ciągłą, nie tylko przed przyjęciem strategii rozwoju województwa uchwałą Sejmiku lecz również po zatwierdzeniu tego dokumentu. Ich wdrażanie jest także ciągłe i coraz bardziej przedmiotowo rozległe. Wiele programów jest wdrażanych jednocześnie. Obserwacja wdrożeń musi także zachować porządek organizacyjny. Podmiot wdrażający powinien składać informacje o stanie zaawansowania prac realizacyjnych w zespole sztabowym strategii.

Programy operacyjne i wojewódzkie będą monitorowane cyklicznie, lecz w znacznie krótszych okresach niż cała *Strategia Rozwoju Województwa*, zgodnie z systemem przyjętym przez instytucje zarządzające. Natomiast wdrożenia projektów powinny mieć swój częsty, na przykład kwartalny, system sprawozdawczości.

Strategia Rozwoju Województwa ma dwa systemy monitorowania programów operacyjnych. Monitorowanie przygotowywania programów w sensie ich opracowania i wprowadzenia do dokumentu *Strategii* powinno być oddzielone od monitorowania realizacji tych programów. Pierwszy rodzaj monitoringu programowania strategicznego wchodzi w skład monitoringu dokumentu *Strategii*.

Monitoring wdrażania tworzy oddzielny system. Zasady monitorowania poszczególnych programów będą określane dla każdego z osobna, z uwzględnieniem ich specyfiki, zakresu tematycznego, ram czasowych wdrażania, źródeł i zasad finansowania. Wskazane jest jednakże wyznaczenie kilku wspólnych reguł w tym zakresie, istotnych z punktu widzenia spójności i skuteczności systemu monitorowania *Strategii*. Ważny jest przede wszystkim dobór wskaźników monitoringowych dla programów, które miałyby bezpośrednie odniesienie do priorytetów zapisanych w *Strategii*. Ponadto w każdym z programów powinny znaleźć się jasne procedury gwarantujące prawidłowy przepływ informacji służących kontroli i ocenie jego wdrażania oraz formułowania wniosków służących poprawie efektywności wdrażania programów.

9.3. Podmioty zaangażowane w monitorowanie *Strategii*

Do monitorowania dokumentu strategii zobowiązany jest Zarząd Województwa, wypełniający ten obowiązek przy pomocy wyznaczonej do tego celu odpowiedniej jednostki Urzędu Marszałkowskiego. Jednostka ta koordynuje prace związane z monitorowaniem strategii, współpracując również z innymi podmiotami przy aktualizacji tego dokumentu. We wprowadzaniu korekt i uaktualnień do strategii uczestniczą także m.in. Radni Sejmiku Województwa, reprezentanci samorządów gminnych i powiatowych, przedstawiciele szkół wyższych i środowisk naukowych regionu, instytucji pozarządowych o charakterze społecznym i gospodarczym, związki zawodowe, organizacje pracodawców.

Funkcje monitorowania realizacji *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego* będzie pełnił Regionalny Komitet Monitorujący (Monitorująco-Sterujący), pod przewodnictwem Marszałka Województwa.

Szczegółowe zasady funkcjonowania komitetów określi rozporządzenie Rady Ministrów. Do najważniejszych zadań Komitetu należeć będzie:

- opiniowanie projektów dokumentów programowych (strategii rozwoju, regionalnego programu operacyjnego, programów wojewódzkich),
- okresowa ocena postępu w realizacji strategii i programów oraz formułowanie propozycji niezbędnych dostosowań,
- rozpatrywanie i zatwierdzanie szczegółowych kryteriów wyboru projektów w ramach regionalnego programu operacyjnego lub programów wojewódzkich,
- rekomendacja listy projektów z ramach RPO,
- rozpatrywanie propozycji przesunięć środków finansowych w ramach priorytetów i działań realizowanych w ramach RPO,
- okresowe badanie postępu w realizacji określonych celów określonych w strategii i programach,
- rozpatrywanie i zatwierdzanie przygotowanych przez Instytucję Zarządzającą raportów i sprawozdań.

Dla zapewnienia prawidłowego systemu monitorowania *Strategii* organizacyjnie wyodrębniona komórka w strukturze właściwego departamentu Urzędu Marszałkowskiego będzie gromadziła i analizowała informacje w układzie ustalonego zestawu wskaźników monitoringu. Gromadzone i analizowane będą dodatkowo informacje w układzie subregionalnym (dla powiatów i gmin) odpowiednio do problematyki poszczególnych celów, priorytetów i działań *Strategii*. Niezbędne jest także gromadzenie informacji na temat realizacji programów operacyjnych zarządzanych centralnie i ich wpływu na rozwój województwa. Koordynację przepływu informacji pomiędzy Instytucjami Zarządzającymi tymi programami a samorządami województw powinien zapewnić minister właściwy w sprawach rozwoju regionalnego. Konieczne jest również szybkie zakończenie prac nad wdrożeniem odpowiedniego narzędzia dla samorządów województw – ekonometrycznego modelu oceny wpływu środków kierowanych z poziomu centralnego na wspieranie rozwoju poszczególnych regionów w ramach wszystkich dostępnych źródeł finansowych. Analizy powinny być prowadzone w dwóch przekrojach – dostępności i efektywności wykorzystania.

9.4. Kategorie wskaźników monitorowania

Na potrzeby monitorowania *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego* opracowana została lista podstawowych wskaźników, których wartości będą okresowo analizowane. Listę sporządzono w układzie celów warunkujących i priorytetów. W miarę potrzeby lista może być rozszerzona, szczególnie dla opisu konkretnych problemów.

W programach wpisujących się w ramy *Strategii* powinny zostać wyodrębnione dwie kategorie wskaźników monitoringowych, w spójny i logiczny sposób ze sobą powiązanych. Z pierwszej kategorii, zawierającej rzeczowe produkty realizacji danego programu, wynikać mają zaplanowane wcześniej, mierzalne rezultaty. Wskaźniki te mają umożliwić zmierzenie postępu w osiąganiu celów osi priorytetowych, w odniesieniu do sytuacji bazowej. Punktem wyjścia dla opracowania wskaźników wszystkich programów operacyjnych powinna być lista wskaźników monitorowania załączona do NSRO.

Lista wskaźników

Cel warunkujący 1

Przyspieszenie rozwoju bazy ekonomicznej i wzrostu innowacyjności województwa

Priorytet 1. Tworzenie otoczenia przyjaznego dla powstawania i rozwoju nowoczesnego biznesu, szczególnie sektora małych i średnich przedsiębiorstw

1. Średnie roczne tempo wzrostu PKB
2. Powierzchnia terenów inwestycyjnych w województwie
3. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach
4. Liczba małych i średnich przedsiębiorstw w województwie
5. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności

Priorytet 2. Wspieranie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy

1. Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle
2. Liczba zgłoszonych wynalazków / udzielonych patentów
3. Przedsiębiorstwa korzystające z Internetu

Priorytet 3. Kształtowanie specjalizacji regionalnej w gospodarce

1. Liczba przedsiębiorstw pracujących w strukturach organizacyjnych klastrów, platform technologicznych, grupach porozumień itp.
2. Sprzedaż produkcji budowlano – montażowej
3. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w branży tele-informatycznej
4. Liczba podmiotów produkujących paliwa i energię ze źródeł odnawialnych

Priorytet 4. Kreowanie rozwoju i dywersyfikacji funkcji wyższego rzędu w Kielcach oraz racjonalnego rozwoju miast i centrów gmin województwa

1. Wskaźnik urbanizacji w %
2. Drogi publiczne miejskie o twardej nawierzchni
3. Wydatki majątkowe budżetów gmin

Cel warunkujący 2 **Rozwój zasobów ludzkich**

Priorytet 1. Doskonalenie systemu szkolnictwa z uwzględnieniem rynku pracy

1. Studenci szkół wyższych na 10 tys. ludności
2. Absolwenci szkół wyższych podejmujący pierwszą pracę w % absolwentów ogółem

Priorytet 2. Rozwój potencjału kadrowego nauki i sektora badawczo-rozwojowego

1. Liczba nauczycieli akademickich
2. Liczba utworzonych Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości
3. Liczba zatrudnionych w placówkach badawczo-rozwojowych
4. Absolwenci na kierunkach technicznych i przyrodniczych (w % absolwentów szkół wyższych)

Priorytet 3. Rozwój form kształcenia ustawicznego

1. Uczniowie i studenci powyżej 24 roku życia w % ludności danej grupy wieku
2. Liczba osób uczestniczących w szkoleniach i przekwalifikowaniach

Priorytet 4. Aktywna polityka rynku pracy

1. Stopa bezrobocia rejestrowanego
2. Długotrwale bezrobotni w % ogółem
3. Bezrobotni wyrejestrowani z tytułu podjęcia pracy

Priorytet 5. Zintegrowana polityka społeczna

1. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych
2. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej

Priorytet 6. Społeczeństwo obywatelskie

1. Liczba organizacji pozarządowych działających na terenie województwa
2. Udział w wyborach parlamentarnych (% liczby uprawnionych)
3. Udział w wyborach samorządowych (% liczby uprawnionych)

Cel warunkujący 3

Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury

Priorytet 1. Tworzenie warunków rozwoju kultury, turystyki, sportu i rekreacji

1. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania
2. Udzielone noclegi w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania
3. Turyści zagraniczni korzystający z noclegów w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania
4. Widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych
5. Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika
6. Wydatki budżetów gmin na kulturę fizyczną i sport na 1 mieszkańca

Priorytet 2. Ochrona i udostępnienie dziedzictwa kulturowego

1. Zwiedzający muzea i wystawy w tys. osób
2. Wydatki budżetów gmin na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca

Priorytet 3. Tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemów ekologicznych

1. Powierzchnia obszarów chronionych
2. Liczba zbiorników wodnych tworzących regionalny system małej retencji wodnej
3. Powierzchnia obszarów leśnych (w % powierzchni województwa)

Cel warunkujący 4

Wzmocnienie potencjału instytucjonalnego województwa w odniesieniu do rozwoju regionalnego

Priorytet 1. Instytucjonalne przygotowanie województwa do realizacji polityki rozwoju regionalnego

1. Liczba instytucji zajmujących się problematyką rozwoju regionalnego
2. Liczba placówek badawczych zajmujących się problematyką regionalną
3. Liczba jednostek samorządu terytorialnego korzystających ze środków pomocowych

Priorytet 2. Wzmocnienie kadr administracji regionalnej i lokalnej

1. Liczba urzędników administracji publicznej zajmujących się problematyką rozwoju regionalnego uczestnicząca w szkoleniach i studiach podyplomowych

Priorytet 3. Rozszerzenie współpracy z partnerami krajowymi i zagranicznymi

1. Liczba imprez gospodarczych, kulturalnych i sportowych o znaczeniu międzynarodowym
2. Informacja o zawartych przez JST porozumieniach, stowarzyszeniach i związkach, informacja o zakresie współpracy

Priorytet 4. Zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych

1. Liczba spraw załatwianych w JST on-line
2. Liczba JST, które uzyskały certyfikaty jakości zarządzania
3. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw
4. Liczba lekarzy (lekarzy stomatologów) i pielęgniarek na 10 tys. mieszkańców

Priorytet 5. Marketing regionalny

1. Liczba publikacji o charakterze promocyjnym
2. Łączny nakład publikacji o charakterze promocyjnym

Cel warunkujący 5

Rozwój systemów infrastruktury technicznej i społecznej

Priorytet 1. Rozbudowa i podnoszenie standardów infrastruktury społecznej

1. Powierzchnia dydaktyczna przypadająca na 1 ucznia/studenta
2. Liczba łóżek w zakładach stacjonarnej opieki zdrowotnej
3. Liczba domów i zakładów opieki
4. Liczba szpitalnych oddziałów ratunkowych

Priorytet 2. Podnoszenie standardów i stworzenie spójnego układu komunikacyjnego oraz gospodarki przestrzennej stymulującej rozwój regionu

1. Drogi publiczne o twardej nawierzchni
 - na 100 km²
 - na 10 tys. mieszkańców
2. Linie kolejowe eksploatowane
 - na 100 km²
 - na 10 tys. mieszkańców
3. Lotniska obsługujące ruch pasażerski

Priorytet 3. Rozwój systemów informatycznych – szeroko-pasmowego dostępu do Internetu oraz regionalnej zintegrowanej platformy usług elektronicznych

1. Odsetek gospodarstw domowych wyposażonych w komputery
2. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z szeroko-pasmowego dostępu do Internetu
3. Odsetek podmiotów gospodarczych wykorzystujących nowoczesne technologie informacyjno-telekomunikacyjne

Priorytet 4. Rozwój komunalnej infrastruktury ochrony środowiska

1. Sieć rozdzielcza wodociągowa/kanalizacyjna na 100 km² w km
2. Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ogólnej liczby ludności
3. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, gazowej w % ludności ogółem
4. Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczania
5. Odpady wytworzone w ciągu roku poddane odzyskowi/unieszkodliwione

Priorytet 5. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego

1. Udział energii elektrycznej wytworzonej ze źródeł odnawialnych w wielkości energii wytworzonej na obszarze województwa
2. Odsetek gospodarstw domowych zaopatrywanych w energię ciepłą z sieci miejskiej

Priorytet 6. Poprawa stanu infrastruktury mieszkaniowej jako czynnika warunkującego wzrost mobilności zasobów ludzkich i racjonalnego kształtowania ośrodków osadniczych

1. Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie
2. Powierzchnia użytkowa w m² na 1 osobę

Cel warunkujący 6

Aktywizacja rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

Priorytet 1. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich umożliwiający przechodzenie ludności wiejskiej do zawodów pozarolniczych

1. Wskaźnik zatrudnienia na wsi
2. Liczba pracujących w rolnictwie na 100 ha użytków rolnych
3. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na obszarach wiejskich /na 10 tys. mieszkańców

Priorytet 2. Rozwój i modernizacja produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego

1. Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych
2. Końcowa produkcja rolnicza na 1 pracującego w rolnictwie
3. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa rolnego, w tym gospodarstwa indywidualnego

Priorytet 3. Rozbudowa otoczenia instytucjonalnego rynku rolnego

1. Liczba zarejestrowanych grup producenckich
2. Liczba pracujących w usługach świadczonych na potrzeby rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego

10. Załączniki

10.1. Uchwała Sejmiku

10.2. Konsultacje społeczne

10.3. Synteza oceny przewidywanego wpływu *Strategii* na środowisko

10.4. Zespół Koordynacyjny

10.5. Zespół Redakcyjny

10.6. Tabela priorytetów

10.7. Załącznik statystyczny

10.1. Uchwała Sejmiku

Uchwała Nr XLII/508/06 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 26 października 2006 r.

w sprawie uchwalenia Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku.

Na podstawie art. 18, pkt. 2) ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.) oraz Uchwały Nr XXXI/348/05 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 26 września 2005 r. uchwała się, co następuje:

§ 1

Uchwała się Strategię Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku, stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Upoważnia się Zarząd Województwa Świętokrzyskiego do ostatecznej redakcji Strategii z uwzględnieniem wniosków zgłoszonych w toku dyskusji.

§ 3

Zobowiązuje się Zarząd Województwa do monitorowania Strategii.

§ 4

Traci moc Uchwała Nr XIV/225/2000 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 30 czerwca 2000 r. w sprawie uchwalenia strategii rozwoju województwa.

§ 5

Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Województwa Świętokrzyskiego.

§ 6

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Wiceprzewodniczący Sejmiku

Ryszard Nagórny

10.2. Konsultacje społeczne

Podstawy prawne:

Podstawą prawną prowadzenia działań konsultacyjnych projektu Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020 są zapisy ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.) oraz uchwały Nr XXXI/348/05 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 26 września 2005 r. zmieniającej uchwałę Nr XXIII/226/04 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 29 grudnia 2004 r. w sprawie określenia zasad, trybu i harmonogramu opracowania aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego.

Opis przebiegu konsultacji społecznych:

Konsultacje projektu *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020* rozpoczęły się 30 marca 2005 r. podczas konferencji konsultacyjnej Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013, na której Marszałek Województwa przedstawił główne założenia, układ celów i priorytetów strategii oraz omówił zbieżność z celami wspólnotowych i krajowych dokumentów programowych lub ich projektów.

W okresie od 10 czerwca do połowy grudnia 2005 r. odbyło się 16 powiatowych i środowiskowych spotkań konsultacyjnych. W konsultacjach uczestniczyli przedstawiciele różnego rodzaju podmiotów i środowisk: struktur administracji państwowej, agencji, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, organizacji skupiających rolników, przedsiębiorców, związków zawodowych, środowisk naukowych jak również osoby prywatne. Konferencje i spotkania organizowane były we współpracy i w porozumieniu z jednostkami samorządu terytorialnego, Świętokrzyskim Urzędem Wojewódzkim oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi.

Odbyły się również dwie duże konferencje regionalne w lipcu (w ramach konsultacji *Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020* i *Regionalnego Programu Operacyjnego*) oraz w listopadzie, w cyklu podsumowania debat europejskich, a także konsultacji powiatowych i środowiskowych.

W październiku 2005 odbyła się konferencja międzyregionalna w Lublinie dla województw: świętokrzyskiego, lubelskiego i podkarpackiego, która stała się płaszczyzną dyskusji nad problemami współpracy międzyregionalnej w takich dziedzinach strategicznych jak kluczowy dla rozwoju województw układ komunikacyjny – drogi szybkiego ruchu oraz drogi wojewódzkie, przeprawy mostowe przez Wisłę, ochrona przeciwpowodziowa, polityka ekologiczna, kultura i turystyka, współpraca we wdrażaniu regionalnych strategii innowacji.

W roku 2006 nastąpiła istotna zmiana w układzie krajowych dokumentów programowych. Rada Ministrów 31 stycznia 2006 r. zaakceptowała założenia do opracowania *Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015*, dokumentu będącego nadrzędną – wobec innych strategii i programów – wieloletnią strategią rozwoju społeczno-gospodarczego Polski. Równoległe prowadzone były prace związane z przygotowaniem projektów *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013* oraz programów operacyjnych zarządzanych centralnie.

W dniach 21-22 marca 2006 r. założenia projektów dokumentów programowych (*Strategii* i *Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013*) były przedmio-

tem spotkania z Przedstawicielami Komisji Europejskiej – Dyrekcji Generalnej ds. Polityki Regionalnej.

W okresie marzec – październik 2006 odbywały się konsultacje w ramach spotkań roboczych, konferencji, seminariów – w układzie samorządów terytorialnych lub grup środowiskowych:

- seminarium *Perspektywy rozwoju województwa świętokrzyskiego w oparciu o fundusze strukturalne w latach 2007-2013* organizowane przez SIPH, w Kielcach w dniu 9 marca 2006 r.,
- konferencja pt. *Wsparcie z funduszy UE w latach 2006 i 2007-2013* w dniu 14 marca w Kielcach,
- konferencja *Fundusze unijne – innowacyjne technologie*, w Starachowicach w dniu 21 marca,
- spotkanie z prezydentami miast, burmistrzami i wójtami gmin województwa świętokrzyskiego, w dniu 26 kwietnia w Korytnicy, k. Szydłowa,
- konferencja pt. *Targi, kongresy, konferencje i usługi towarzyszące* w Urzędzie Miejskim w Kielcach w dniu 15 maja,
- seminarium współorganizowane przez Akademię Świętokrzyską i Urząd Marszałkowski *Budowanie regionalnego systemu innowacji – analiza strukturalna gospodarki regionu świętokrzyskiego i jej wykorzystanie pod kątem podnoszenia konkurencyjności i innowacyjności regionu* w dniu 22 maja,
- spotkanie konsultacyjne w siedzibie Stowarzyszenia Forum Pracodawców, spotkanie z przedstawicielami przedsiębiorców w dniu 23 maja,
- spotkanie z radnymi powiatu pińczowskiego w dniu 22 czerwca,
- seminarium nt. nowej perspektywy finansowej 2007-2013 organizowane przez Forum Pracodawców, 28 sierpnia,
- spotkanie z przedstawicielami środowisk wiejskich w Cezdynie (Hotel Echo), 19 września,
- seminarium *Dotacje UE w nowym okresie programowania 2007-2013* organizowane w Kielcach (Hotel Łysogóry) przez INFOR, 29 września,
- seminarium dla samorządów gminnych i powiatowych organizowane przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej w Kielcach, w dniu 3 października,
- konferencja organizowana przez Staropolską Izbę Przemysłowo-Handlową *Rozwój regionu świętokrzyskiego – wizje i możliwości* w dniu 10 października.

Ponadto odbyły się trzy konferencje regionalne:

- 10 kwietnia w sprawie *PO Rozwój Polski Wschodniej* (komplementarny do RPO) współorganizowane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Urząd Marszałkowski we współpracy z Wojewodą Świętokrzyskim,
- 11 maja w sprawie konsultacji *Narodowej Strategii Spójności (NSRO)* i *Regionalnego Programu Operacyjnego*,
- 9 października – podsumowanie procesu konsultacji dokumentów programowych – *Strategii* i *RPO* oraz oceny oddziaływania na środowisko.

Konsultacje projektu dokumentu były także prowadzone na forum Sejmiku, w tym szczególnie Komisji Strategii Rozwoju, Promocji i Współpracy z Zagranicą.

Działania informacyjne i promocyjne

W trakcie konsultacji na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego www.sejmik.kielce.pl – zakładka „rozwój regionalny” oraz www.rozwoj-swietokrzyskie.pl dostępne był projekty konsultowanych dokumentów, a wszyscy zainteresowani mogli przekazywać uwagi, także za pośrednictwem poczty elektronicznej.

10.3. Synteza oceny przewidywanego wpływu *Strategii* na środowisko

Obowiązek przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko dla projektu *Strategii Rozwoju Województwa* wynika bezpośrednio z art. 40 ustawy Prawo ochrony środowiska. W ramach tego postępowania sporządza się (zgodnie z art. 41 ust. 1 ww. ustawy) dokument noszący nazwę prognoza oddziaływania na środowisko. Zakres merytoryczny niniejszej prognozy został uzgodniony z Wojewodą Świętokrzyskim oraz z Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Kielcach.

Projekt *Strategii Rozwoju Województwa* składa się z dziesięciu rozdziałów. Są to:

1. Przesłanki aktualizacji *Strategii*.
2. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej województwa.
3. Analiza SWOT.
4. Dotychczasowa pomoc finansowa dla województwa świętokrzyskiego.
5. Wizja przyszłości – województwo świętokrzyskie w roku 2020.
6. Cele i główne priorytety *Strategii Rozwoju Województwa*.
7. Instrumenty i wdrażanie *Strategii*.
8. Źródła finansowania rozwoju województwa świętokrzyskiego w latach 2007–2013.
9. System monitorowania i oceny realizacji *Strategii*.
10. Załączniki.

Prognoza jako punkt wyjścia dla dalszych analiz charakteryzuje pokrótce stan i zagrożenia środowiska przyrodniczego w województwie oraz formułuje najważniejsze problemy ekologiczne. Oceniając stan poszczególnych elementów środowiska naturalnego regionu można stwierdzić, że:

- stan jakości wód powierzchniowych jest zadowalający (55% odcinków rzek prowadzi wody zadowalającej jakości),
- stan jakości wód podziemnych można określić jako dobry,
- stan jakości powietrza jest dobry,
- poziom hałasu jako zróznicowany ze względu na źródła jego emisji, przy czym można oszacować, że hałas ponadnormatywny występuje szczególnie w pobliżu tras komunikacyjnych oraz w centrach największych miast,
- gleby na ponad 50% obszaru województwa są bardzo kwaśne i kwaśne, zawartość metali ciężkich w glebie nie wykazuje przekroczeń – występuje w dolnych granicach ilości uznawanych za naturalne,
- część lasów wykazuje przemysłowe uszkodzenia drzewostanów, co spowodowane zostało szkodliwym oddziaływaniem pyłów i gazów przemysłowych, trans-

portowanych głównie z obszarów przemysłowych Bełchatowa, Śląska i Krakowa oraz ze źródeł regionalnych,

- na większość z wymienionych elementów środowiska, a przede wszystkim na wody powierzchniowe i podziemne, mają wpływ odpady składowane często na terenach nieprzygotowanych technicznie do tego.

Prognoza rozważa przypadek braku realizacji *Strategii Rozwoju Województwa*, co spowodowałoby w szczególności:

- ubożenie zasobów biologicznych oraz zmniejszanie bioróżnorodności,
- brak zauważalnej poprawy jakości wód powierzchniowych i podziemnych,
- pogorszenia bilansu wodnego regionu,
- zahamowania korzystnych tendencji poprawy jakości powietrza atmosferycznego,
- zwiększenie wodochłonności, energochłonności i materiałochłonności przemysłu,
- zwiększenia ilości odpadów deponowanych na składowiskach,
- pogorszenie się klimatu akustycznego,
- spowolnienie procesu edukacji ekologicznej, zwłaszcza w zakresie wiedzy o środowisku przyrodniczym regionu.

Kolejny etap prognozy poświęcono analizie porównawczej, mającej na celu sprawdzenie stopnia uwzględniania, w tym dokumencie celów ochrony środowiska i priorytetów ekologicznych ustanowionych na szczeblu regionalnym, krajowym i międzynarodowym. W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że: **misja i cele projektu *Strategii Rozwoju Województwa do roku 2020* są zbieżne z celami ochrony środowiska ustanowionymi na szczeblu międzynarodowym, krajowym i regionalnym.**

Przeprowadzona analiza priorytetów i działań zawartych w projekcie *Strategii Rozwoju Województwa* pozwala stwierdzić, że ich wpływ na środowisko będzie w większości pozytywny lub niejednoznaczny (neutralno-pozytywny). Część typów działań wykazuje charakter trudny do sprecyzowania lub ich wpływ jest niewielki. Oddziaływania niekorzystne będą zdecydowanie w mniejszości.

Należy przy tym podkreślić, że ogólnikowość działań zawartych w tym dokumencie nie pozwala często na ich jednoznaczną ocenę. Biorąc jednak pod uwagę, że znaczna część oddziaływań niekorzystnych jest jedynie przypuszczalna i niemożliwa do jednoznacznej identyfikacji należy uznać, że na obecnym etapie prac pozytywne skutki realizacji ww. dokumentu będą przeważać na negatywnymi.

Zasadniczą ocenę kierunków działań zawartych w poszczególnych priorytetach przedstawiono w formie tabeli będącej załącznikiem do prognozy. Przedmiotem oceny był ich wpływ na zdrowie ludzi, zabytki oraz na główne elementy środowiska naturalnego: rzeźbę terenu, wody powierzchniowe i podziemne, powietrze atmosferyczne, klimat akustyczny, gleby, surowce mineralne, rośliny i zwierzęta oraz krajobraz.

W ocenie priorytetów i działań zawartych w projekcie *Strategii Rozwoju Województwa* wykazano, że tylko niektóre rodzaje działań planowanych do realizacji mogą się charakteryzować niekorzystnym wpływem na środowisko przyrodnicze. W pierwszym rzędzie dotyczy to będzie:

- inwestycji z zakresu infrastruktury technicznej,

- rozwoju turystyki,
- rozwoju osadnictwa i terenów zurbanizowanych,
- rozwoju terenów przemysłowych.

Mając na uwadze potrzebę minimalizacji negatywnych oddziaływań niektórych przedsięwzięć i wynikających z nich projektów inwestycyjnych przedstawiono najważniejsze propozycje zapobiegania, łagodzenia i kompensacji negatywnego wpływu na środowisko, który może być wywołany ich realizacją.

Pokrótkie omówiono również metody analizy realizacji *Strategii Rozwoju Województwa* oraz metody i materiały wykorzystane przy sporządzaniu niniejszej prognozy.

Całościowa analiza materiału zawartego w projekcie *Strategii Rozwoju Województwa* pozwoliła stwierdzić, że dokument ten nie ma istotnych braków informacyjnych i analitycznych, które ograniczałyby możliwości dokonania niniejszej prognozy.

10.4. Zespół Koordynacyjny

Uchwałą nr 872/05 z dnia 27 stycznia 2005 r. Zarząd Województwa Świętokrzyskiego powołał Zespół Koordynacyjny ds. rozwoju regionalnego, powierzając mu wypracowanie wizji, celów i priorytetów *Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku*.

W skład zespołu weszli:

- 1) Józef Kwiecień – Wicemarszałek Województwa – Przewodniczący Zespołu,
- 2) Włodzimierz Jakubowski – Przewodniczący Komisji Strategii Rozwoju, Promocji i Współpracy z Zagranicą Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego,
- 3) Ryszard Żołątniak – Przewodniczący Komisji Rolnictwa, Gospodarki Wodnej i Ochrony Środowiska Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego,
- 4) Jacek Kowalczyk – Członek Zarządu Województwa, Dyrektor Departamentu Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego,
- 5) Jerzy Strzelec – Dyrektor Departamentu Rozwoju Regionalnego i Współpracy z Zagranicą Urzędu Marszałkowskiego,
- 6) Jan Lis – Dyrektor Departamentu Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego,
- 7) Wiesław Młynarczyk – Dyrektor Departamentu Infrastruktury Urzędu Marszałkowskiego,
- 8) Roman Dziedzic – Dyrektor Departamentu Rozwoju Obszarów Wiejskich, Mienia i Geodezji Urzędu Marszałkowskiego,
- 9) Wojciech Żelezik – Dyrektor Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego,
- 10) Krzysztof Adamczyk – Dyrektor Biura Zarządu, Informatyki i Informacji Urzędu Marszałkowskiego,
- 11) Krzysztof Domagała – Dyrektor Świętokrzyskiego Biura Rozwoju Regionalnego,
- 12) Andrzej Lato – Dyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy.

10.5. Zespół Redakcyjny

Powołany został również Zespół Redakcyjny dla opracowania projektu dokumentu zgodnie z wizją i założeniami aktualizacji *Strategii* wypracowanymi przez Zespół Koordynacyjny.

Skład zespołu:

- 1) Jerzy Strzelec – Dyrektor Departamentu Rozwoju Regionalnego i Współpracy z Zagranicą Urzędu Marszałkowskiego – Przewodniczący Zespołu,
- 2) Janusz Śledziński – Zastępca Dyrektora Departamentu Obszarów Wiejskich, Mienia i Geodezji Urzędu Marszałkowskiego,
- 3) Małgorzata Kowalińska – Zastępca Dyrektora Departamentu Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego,
- 4) Barbara Jakacka-Green – Zastępca Dyrektora Departamentu Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego,
- 5) Aleksandra Makowska – kierownik Oddziału Programowania Rozwoju Departamentu Rozwoju Regionalnego i Współpracy z Zagranicą Urzędu Marszałkowskiego,
- 6) Monika Jas – kierownik Oddziału Wyboru Projektów Departamentu Rozwoju Regionalnego i Współpracy z Zagranicą Urzędu Marszałkowskiego,
- 7) Anna Grzela – kierownik Oddziału Rozwoju Przedsiębiorczości i Inwestycji Departamentu Rozwoju Regionalnego i Współpracy z Zagranicą Urzędu Marszałkowskiego,
- 8) Ewa Kapel-Śniowska – kierownik Oddziału Promocji i Współpracy z Zagranicą Departamentu Rozwoju Regionalnego i Współpracy z Zagranicą Urzędu Marszałkowskiego,
- 9) Aleksandra Półtorak-Wiśniewska – kierownik Oddziału Funduszy Pomocowych Departamentu Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego,
- 10) Edyta Marcinkowska – kierownik Oddziału Kształtowania Środowiska Departamentu Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego,
- 11) Cezary Błach – kierownik Oddziału Projektów Europejskich Departamentu Infrastruktury Urzędu Marszałkowskiego,
- 12) Mariusz Olszewski – koordynator Wieloosobowego Stanowiska ds. Funduszy Strukturalnych Departamentu Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego,
- 13) Andrzej Sztokfisz – Pełnomocnik Zarządu ds. Informatyzacji Województwa,
- 14) Edmund Augustyniak - Świętokrzyskie Biuro Rozwoju Regionalnego,
- 15) Waldemar Bujala – kierownik Wydziału Programów Rynku Pracy Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Kielcach.

Rolę Sekretariatu koordynującego wymianę informacji i współpracę Zespołów powierzono Oddziałowi Programowania Rozwoju Departamentu Rozwoju Regionalnego i Współpracy z Zagranicą, w składzie:

1. Aleksandra Makowska
2. Aleksandra Woźniak
3. Tomasz Janusz
4. Krzysztof Kopeć
5. Krzysztof Wójcik

10.7. Załącznik statystyczny

wykorzystano materiał
Urzędu Statystycznego w Kielcach

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE NA TLE KRAJU

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2004	Dynamika	Polska 2004	Polska =100
Powierzchnia ^{a)} w km ² (15 miejsce województwa w kraju)	11672	11708	100,3	312685	3,7
LUDNOŚĆ					
Ludność ^{a)} w tys. (13 miejsce)	1326,3	1288,7	97,1	38173,8	3,4
w tym kobiety	675,2	659,6	97,6	19703,6	3,3
miasta: w tys.	606,8	586,7	96,7	23470,1	2,5
w % (15 miejsce)	45,8	45,5	x	61,5	x
wieś w tys.	719,5	702	97,6	14703,7	4,8
Ludność ^{a)} na 1 km ²	114	110	96,5	122	90,2
Kobiety na 100 mężczyzn ^{a)} ^{b)}	104	104,9	100,9	106,7	98,3
Ludność ^{a)} w tys.:					
w wieku przedprodukcyjnym	339,2	272,9	80,4	8087,1	3,4
produkcyjnym	774,1	798,2	103,1	24239,6	3,3
poprodukcyjnym	212,9	217,7	102,2	5847,1	3,7
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym ^{a)} ^{b)}	105,1	71	67,5	85,9	82,6
Urodzenia żywe na 1000 ludności	10,3	8,5	82,5	9,3	91,4
Zgony na 1000 ludności	10,2	10,3	100,9	9,3	108,4
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	9,0	5,5	61,1	6,8	80,8
Przyrost naturalny na 1000 ludności	0,1	- 1,6p	x	- 0,2	x
Saldo migracji zewnętrznych w osobach	-2302	-2283	x	- 9382	x
RYNEK PRACY, WYNAGRODZENIA					
Pracujący ^{c)} w tys., w tym:	622,8	429,5	68,9	12413,3	3,4
przemysł	105,0	68,0	64,7	2512,5	2,7
rolnictwo	291,2	142,6	49,0	2094,7	6,8
budownictwo	28,7	17,5	61,1	590,9	2,9
transport, gospodarka magazynowa i łączność	26,7	20,4	76,4	708,8	2,8
handel i naprawy	60,2	57,5	95,5	1994,3	2,9
Liczba bezrobotnych w tys. osób ^{d)} (13 miejsce)	114,4	125	109,2	3230	3,9
Stopa bezrobocia ^{d)} (6 miejsce)	15,8	20,6	130,4	19,0	x
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł.	1096,42	1991,63	181,6	2273,44	87,6

a) Stan w dniu 31 XII b) W wieku zdolności do pracy: mężczyźni 18-64 lat, kobiety 18-59 lat. c) Stan w dniu 30 IX 98 oraz 31.XII.03, d) Stan w dniu 31 III 2000 oraz 31 XII 2003, e) Z uwzględnieniem Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 i Powszechnego Spisu Rolnego 2002.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2004 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2004	Dynamika	Polska 2004	Polska = 100
PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO					
Produkcja sprzedana przemysłu ^{a)} (ceny bieżące) w mln zł	8263,4	15008,1	181,6	678521,4	2,2
Produkcja sprzedana przypadająca na 1 mieszkańca w zł (ceny bieżące) (13 miejsc w kraju)	6231	10148	162,8	14783,0	68,6
Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w tys.	93,6	68,8	73,5	2666,4	2,6
Produkcja wybranych wyrobów					
stal surowa w tys. t	642,5	792,3	123,3	10578,5	7,5
wyroby walcowane	615,1	539,8	87,7	7507,1	7,2
energia elektryczna w GWh	6954	6332,1	91,0	154132,1	4,1
tarcica iglasta w dam ³	73,9	73,9	100,0	2652,4	2,8
piwo w tys. hl.	213,8	1064,0	497,6	30108,2	3,5
wapno w tys. t	959,9	866,5	90,3	2167,6	8,2
wędliny w tys. t	33,3 ^{c)}	6,3	x	179,4	3,5
masło w tys. t	5,5	3,7	67,2	177,1	2,1
cukier (w przeliczeniu na cukier biały) w tys. t	57,9	53,6	92,6	1999,4	2,7
papierosy w min szt	120	540	450,0	86596,0	0,6
ROLNICTWO, ŁOWIECTWO, LEŚNICTWO I RYBOŁÓWSTWO					
Użytki rolne ^{b)} w tys. ha	732,0	653,0	89,2	16327,4	3,9
w tym grunty orne	563,4	493,8	87,6	12684,6	3,8
Powierzchnia zasiewów ^{b)} w tys. ha	483,3	393,4	81,3	11285,4	3,4
w tym: zboża podstawowe					
(łącznie z mieszankami zbożowymi)	317,4	234,0	73,7	6452,2	3,6
w tym: pszenica	102,3	81,9	80,0	2310,7	3,5
żyto	76,8	46,1	60,0	1549,6	2,9
ziemniaki	70,3	44,3	63,0	713,3	6,2
buraki cukrowe	13,7	10,3	75,1	297,3	3,4
rzepak i rzepik	2,8	2,4	85,7	538,2	0,4
Zbiory zbóż podstawowych					
(łącznie z mieszankami zbożowymi) w tys. ton	851,5	658,3	77,3	22897,7	2,8
w tym: pszenica	305,9	260,7	85,3	9898,4	2,6
żyto	173,6	106,1	61,1	4280,7	2,4
Zbiory ziemniaków w tys. ton	1251,0	774,7	61,9	13998,7	5,5
Zbiory buraków cukrowych w tys. ton	511,7	451,6	88,2	12730,4	3,5
Zbiory rzepaku i rzepiku w tys. ton	6,2	6,4	103,2	1632,9	0,4
Plony zbóż podst.					
(łącznie z mieszankami zbożowymi) z 1 ha w dt(q)	26,8	28,2	104,8	35,5	79,1
w tym: pszenica	29,9	31,8	106,3	42,8	74,2
żyto	22,6	23,0	101,7	27,6	83,3

a) Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 5 osób dla roku 1998 oraz 9 osób dla roku 2003

b) Stan w czerwcu c) Bez końskich, drobiowych, z dziczyzny i królików, d) Ze świń domowych, mięsne i podrobowe, z wyjątkiem kiełbas

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2004 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2004	Dynamika	Polska 2004	Polska =100
ROLNICTWO, ŁOWIECTWO, LEŚNICTWO I RYBOLÓWSTWO (cd.)					
Plony ziemniaków z 1 ha w dt(q)	178	175	98,3	196	89,3
Plony buraków cukrowych z 1 ha w dt(q)	374	440	117,6	428	102,8
Plony rzepaku i rzepiku z 1 ha w dt(q)	22,3	26,9	120,6	30,3	88,8
Zwierzęta gospodarskie ^{a)} w tys.szt.:					
bydło	346,1	198,0	32,0	5353,4	3,7
w tym krowy	186,0	115,2	61,9	2898,1	3,4
trzoda chlewna	424,8	392,7	92,4	16987,9	2,3
w tym lochy	47,9	55,3	115,4	1786,1	3,0
Zwierzęta gospodarskie na 100 ha użytków rolnych ^{a)} w szt.:					
bydło	47,6	31,7	66,6	35,3	89,8
trzoda chlewna	58,5	61,5	105,1	107,6	57,2
Produkcja mleka krowiego w mln l.	603,9	432,8	71,6	11477,6	3,8
na 100 ha użytków rolnych w l.	831	683	82,1	703	97,1
Ciągniki w rolnictwie ^{b)} w szt	67428	73987	109,7	1365400	5,4
gospodarstwa indywidualne	66828	73987	110,4	1341400	5,5
Zużycie nawozów sztucznych (NPK)					
na 1 ha użytków rolnych w kg.	63,5	73,0	115,0	99,3	73,5
Zużycie wapna nawozowego na 1 ha użytków rolnych w kg	116,2	59,4	51,1	93,5	63,5
Wartość skupu produktów rolnych (ceny bieżące)					
Ogółem (w mln zł):	685,0	685,0	100,1	30333,5	2,2
Produkty roślinne (w mln zł)	151,3	196,2	129,6	9298,3	2,1
Produkty zwierzęce (w mln zł)	306,1	488,8	159,6	21035,2	2,3
Ogółem (na 1 ha użytków rolnych w zł)	629,0	1081,0	171,9	1858,0	x
Produkty roślinne (na 1 ha użytków rolnych w zł)	208,0	310,0	149,0	570,0	x
Produkty zwierzęce (na 1 ha użytków rolnych w zł)	421,0	771,0	183,1	1288,0	x
Skup na 1 ha użytków rolnych:					
zboż podstawowych ^{e)} w kg	52	57	109,6	371	15,3
ziemniaków w kg	6	9	150,0	80	11,2
żywca rzeźnego ^{d)} w przeliczeniu na mięso w kg	52	100	192,3	158	63,2
mleka w l	248	273	110,0	476	57,3
Powierzchnia lasu ^{f)} w mln ha	0,3	0,3	100,0	9,0	3,6

TRANSPORT I ŁĄCZNOŚĆ

Linie kolejowe normalnotorowe eksploatowane^{g)}					
w km	713	707	99,1	20250	3,4
na 100 km ² w km	6,1	6,0	98,3	6,4	93,7
Drogi publiczne o twardej nawierzchni					
w km	5997	12129	202,2	252273	4,8
na 100 km ² w km	51,4	100,1	194,7	79,6	125,7
Samochody zarejestrowane^{g)} w tys					
osobowe	212,2	358,1	168,7	11975,2	2,9
ciężarowe	55,0	78,6	142,9	2262,9	3,4
Placówki pocztowo-telekomunikacyjne					
Abonenci telefoniczni^{h)}					
w tys	233,4	329,0	140,9	12544,7	2,6
na 1000 ludności	176,0	255,3	145,0	328,6	77,6

a) Stan w czerwcu b) Bez ciągników ogrodniczych.c) Sprzedaż przez jednostki produkcyjne i handlowe. d) Bydło, cielęta, trzoda chlewna, konie, owce, drób w wadze poubojowej, ciepłej. e) Łącznie z mieszankami zbożowymi. f) Stan w dniu 31.XII. g) Łącznie z samochodami specjalnymi, ciągnikami siodłowymi, oraz z samochodami ciężarowo - osobowymi. h) Dotyczy tylko abonentów TP S.A.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2004 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2004	Dynamika	Polska 2004	Polska = 100
RYNEK WEWNĘTRZNY					
Sprzedaż detaliczna towarów ^{a)} (ceny bieżące) w mln zł	2903,8	10429,8	x	433542,8	2,4
na 1 mieszkańca w zł	2187	8084	369,6	11355	71,1
Sprzedaż w placówkach gastronomicznych w mln zł.	53,7	65,1	121,2	11715	0,55
Liczba sklepów	15466	13790	89,1	370883	3,7
Liczba stacji benzynowych	215	306	142,3	9463	3,2
Liczba ludności przypadająca na 1 sklep	86	93	108,1	103	90,2
Placówki gastronomiczne (stan w dniu 31 XII) ^{a)}	239	166	x	11715	1,4
w tym restauracje ^{a)}	56	48	x	3030	1,5
ŚRODKI TRWAŁE I INWESTYCJE					
Wartość brutto środków trwałych ^{b)} w gospodarce narodowej (ceny bieżące):					
w mln zł	37172,4	49460,4	133	1747888,6	2,8
w przedsiębiorstwach	17068,2	22802,0	129,7	979284,5	2,3
Nakłady inwestycyjne w gospodarce narodowej w mln zł	2934,4	2999,6	102,2	120466,7	2,5
INFRASTRUKTURA KOMUNALNA					
Długość sieci ^{b)} w tys. km:					
wodociągowej rozdzielczej	8,1	10,1	124,7	239,2	4,2
kanalizacyjnej	1,2	2,3	191,6	73,9	3,1
gazowej rozdzielczej	2,6	3,5	134,6	120,5	2,9
Zużycie w gospodarstwach domowych					
wody z wodociągów w hm ³	39,6	39,1	98,7	1229,1	3,2
energii elektrycznej w Gwh ^{c)}	289,0	319,4	110,5	16460,3	1,9
gazu sieciowego ^{d)} w hm ³	225,3	81,6	x	3779,1	x
Zużycie w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca:					
wody z wodociągów w m ³	48,1	47,1	98	38,2	123,2
energii elektrycznej w kWh	475,8	534,5	114,2	700,7	77,6
MIESZKANIA					
Mieszkania zamieszkałe ^{b)}					
mieszkania w tys.	391,3	412,6	105,4	12683,4	3,2
izby mieszkalne	1285,7	1495,5	116,3	46723,4	3,2
Powierzchnia użytkowa mieszkań w mln m ²					
przeciętna liczba osób na 1 izbę	1,01	0,86	85,1	0,82	104,8
Mieszkania oddane do użytku:					
mieszkania w tys.	1,8	1,9	111,1	108,1	1,7
na 1000 ludności	1,4	1,5	107,1	2,8	53,5
na 1000 zawartych małżeństw	242	288	119	564	51
izby mieszkalne w tys.	8,7	10,2	117,2	482,5	2,1
na 1000 ludności	6,5	7,9	121,5	12,6	62,6
powierzchnia użytkowa mieszkań w tys.m ²	178,2	231,6	130,0	11619,8	2,0

a) Dane dotyczą przedsiębiorstw, w których liczba pracujących przekracza 5 osób dla 1998 r. oraz 9 osób dla roku 2003, b) Stan w dniu 31.XII, c) W miastach, d) W ciągu roku w przeliczeniu na jednostki umowne, e) W jednostkach naturalnych, według których następuje rozliczenie z odbiorcami.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2004 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2004	Dynamika	Polska 2004	Polska =100
STAN I OCHRONA ŚRODOWISKA					
Grunty zdewastowane i zdegradowane					
wymagające rekultywacji w ha	2948	2940	199,7	67550	4,3
w tym zdegradowane	41	64	156,0	5497	1,1
Grunty zrekultywowane (w ciągu roku) w ha	116	75	64,6	2342	3,2
Grunty zagospodarowane (w ciągu roku) w ha	62	58	93,5	880	6,5
Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzone do wód powierzchniowych w hm ³	1213,4	1005,3	82,8	9119,7	11,0
Wody chłodnicze (umownie czyste) odprowadzone bezpośrednio z zakładów przemysłowych w hm ³	1192,6	947,4	79,4	6984,8	13,5
ścieki wymagające oczyszczenia w hm ³	20,8	8,6	41,3	191,8	4,4
oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia	88,7	85,1	x	91,0	x
w tym chemicznie i biologicznie	39,4	85,1	x	32,5	x
nie oczyszczone	3,1	8,6	277,4	191,8	4,4
Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w %	41,0	45,3	x	59,0	x
Ludność w miastach w % korzystająca z:					
– wodociągu	92,0	94,0	x	94,3	x
– kanalizacji	84,5	81,3	x	83,4	x
Miasta ^{a)}	29	30	103,4	884	3,4
wyposażone w sieć kanalizacyjną	25	28	112,0	876	3,2
obsługiwane przez oczyszczalnie ścieków	25	29	116,0	840	3,4
mechaniczne	2	0	x	15	x
biologiczne	23	29	126,0	825	3,5
Zakłady ^{a)b)} uciążliwe dla czystości powietrza atmosferycznego					
w tym wyposażone w urządzenia do redukcji zanieczyszczeń	59	67	113,5	1681	3,9
pyłowych	56	62	110,7	1249	4,9
gazowych	5	6	120	224	2,6
Emisja przemysłowych zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego					
z zakładów szczególnie uciążliwych w tys.t. ^{c)}	109,3	82,8	75,7	2081,4	3,9
pyłowych	12,0	6,6	55,0	134,7	4,8
gazowych	97,3	76,2	78,3	1946,7	3,9
Zanieczyszczenia przemysłowe zatrzymane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń w % zanieczyszczeń wytworzonych:					
pyłowe	99,2	99,5	x	99,3	x
gazowe (bez CO ₂)	5,2	29,0	x	49,0	x
Nakłady inwestycyjne (ceny bieżące) w tys.zł.					
na ochronę środowiska	383500,2	101056,1	26,3	5141415,6	1,9
na gospodarkę wodną	91386,1	85693,6	93,8	2915083,0	2,9
FINANSE PUBLICZNE					
Dochody budżetów gmin w mln zł	1357,8	1481,7	109,1	36046,3	4,1
w tym: własne	358,4	549,5	153,3	16112,1	3,4
Dochody budżetów gmin na 1 mieszkańca w zł	1024	1369	133,7	1424	96,1
Wydatki budżetów gmin w mln zł	1387,9	1478,3	106,5	36595,3	4,0
w tym: bieżące	1089,7	967,7	88,8	24132,4	4,0
inwestycyjne	298,2	282,1	94,6	6250,8	4,5

a) Stan w dniu 31 XII., b) Zakłady przemysłowe emitujące pyły i gazy, c) Bez dwutlenku węgla.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2004 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2004	Dynamika	Polska 2004	Polska = 100
OŚWIATA I WYCHOWANIE					
Szkoly ^{a) e)}					
podstawowe	842	670	x	13995	4,7
gimnazja	x	208	x	6171	3,3
licea ogólnokształcące	85	75	x	2517	2,9
zawodowe	449	213	x	5545	3,8
Uczniowie ^{e)} w tys.:					
szkół podstawowych	163,1	92,6	x	2688,6	3,4
gimnazjów	x	55,8	x	1611,5	3,4
liceów ogólnokształcących	32,3	26,1	x	746,6	3,4
szkół zawodowych	72,7	31,9	x	8135,7	3,9
Studenci szkół wyższych w tys.	36,0	58	16,1	1912,8	3,0
Studenci na 1000 ludności(8 miejsce)	28,2	66	23,4	48,1	13,7
Absolwenci ^{b) e)} w tys.					
szkół podstawowych	24,0	16,2	x	5209,1	3,1
gimnazjów	x	18,1	x	537,4	3,3
liceów ogólnokształcących	6,7	7,9	x	228,9	3,4
szkół zawodowych (w tym zasadniczych)	18,8	9,4	x	305,0	3,8
szkół wyższych	5,5	14,9	270,9	366,1	4,0
Miejsca w przedszkolach ^{c)} w tys.	19,1	15,8	82,7	680,3	2,3
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego ^{c)} w tys.					
w tym w przedszkolach	28,7	24,0	83,6	832,3	2,3
Dzieci w placówkach wych. przedszk. ^{c)} na 1000 dzieci w wieku 3-6 lat	19,3	16,1	83,4	642,9	2,5
437	455	104,1	523	86,9	
KULTURA, TURYSTYKA, WYPOCZYNEK					
Biblioteki publiczne i filie ^{d)} w tys.					
Księgozbiór bibliotek publicznych: ^{d)} na 1000 ludności	0,3	0,3	100,0	8,7	3,0
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	3413	3394	99,4	3515	96,5
Wypożyczenia w woluminach: na 1000 ludności	167	170	101,7	198	85,8
na 1 czytelnika w woluminach	3092	3160	102,1	3931	80,3
Muzea ^{d)}	19	18,5	97,6	19,8	93,4
Zwiedzający muzea: w tys.	20	22	110,0	665	3,3
Kina stałe	393	413,3	105,1	16881,2	2,4
Miejsca na widowni w kinach stałych ^{d)} w tys.	18	22	122,2	581	3,7
Widzowie w kinach: w tys. ^{f)}	5,9	8,2	138,9	230,8	3,5
na 1 kino ^{d)}	315,2	368,1	116,7	25243,1	1,4
Turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania (stan 31 VII)	17,5	16,7	95,4	42,9	38,9
miejsca noclegowe (stan 31 VII) w tys.	155	131	84,5	7116	1,8
korzystających z obiektów noclegowych w tys.	10,0	8,5	85,0	596,5	1,4
udzielone noclegi w tys.	188,4	291,3	154,6	14644,3	2,0
	538,8	567,5	105,3	45347,8	1,2

a) Stan na początku roku szkolnego, łącznie ze szkołami specjalnymi i dla dorosłych oraz ze szkołami filialnymi. b) Stan z poprzedniego roku szkolnego, c) Stan w dniu 20 IX. d) Stan w dniu 31 XII, e) Bez szkół specjalnych^{f)} w ciągu roku.

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE W 2004 R. NA TLE KRAJU (cd.)

Wyszczególnienie	Województwo 1998	Województwo 2004	Dynamika	Polska 2004	Polska =100
OCHRONA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA					
Lekarze)	2673	2551	95,4	83372	3,0
na 10 tys. ludności	23,6	20,0	84,7	22,9	87,3
Lekarze dentyści)	503	232	46,1	10081	2,3
na 10 tys. ludności	4,4	1,7	38,6	2,8	60,7
Pielęgniarki ^{a)}	7406	8684	86,3	177501	3,5
na 10 tys. ludności	55,8	49,4	88,5	47,5	104,0
Szpitala ogólne	19	23	105,3	790	2,7
Łóżka w szpitalach ogólnych)	6129	5898	96,2	183280	3,2
na 10 tys. ludności	46,2	45,8	99,1	48,0	95,4
Zakłady opieki zdrowotnej)	142	387	272,5	11978	3,2
w tym: służby medycyny pracy)	27	370	137,0	942	3,9
Porady udzielone przez lekarzy i lekarzy dentyistów na 1 mieszkańca	6,2	6,3	101,6	6,6	x
w tym lekarskie	5,3	5,6	105,7	5,9	x
Apteki ogółem	270	353	121,8	9758	3,4
w tym na wsi	84	86	95,2	1706	4,7
z ogółem prywatne	249	351	131,7	9736	3,4
Żłobki	13	5	61,5	377	1,5
Miejsca w żłobkach	682	325	53,5	24836	1,4
PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ					
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON					
ogółem	73870 ^{d)}	103116 ^{e)}	139,5	3576830 ^{e)}	2,8
sektor publiczny	2433 ^{d)}	3785 ^{e)}	155,5	129315 ^{e)}	2,9
sektor prywatny	71437 ^{d)}	99894 ^{e)}	139,8	3452278 ^{e)}	2,8
w tym:					
przedsiębiorstwa państwowe	114 ^{d)}	22 ^{e)}	19,2	1306 ^{e)}	1,6
spółki prawa handlowego	2314 ^{d)}	3856 ^{e)}	166,6	220162 ^{e)}	1,7
w tym: z udziałem kapitału zagranicznego	354 ^{d)}	495 ^{e)}	139,8	51503 ^{e)}	0,9
spółdzielnie	590 ^{d)}	542 ^{e)}	91,8	18435 ^{e)}	2,9
zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	83497 ^{d)}	84512 ^{e)}	101,2	2763380 ^{e)}	3,0
Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według rodzajów działalności					
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybołówstwo i rybactwo	x	1624 ^{e)}	x	85701 ^{e)}	0,2
Przemysł i budownictwo	x	21560 ^{e)}	x	747915 ^{e)}	2,8
Usługi rynkowe	x	72333 ^{e)}	x	2487543 ^{e)}	2,9
Usługi nierynkowe	x	7093 ^{e)}	x	2264839 ^{e)}	0,3
RACHUNKI REGIONALNE					
Produkt krajowy brutto (ceny bieżące) w mln zł	14673,9	21869,3	149,0	816080,6	2,6
na 1 mieszkańca w zł	11056,0	19611	17,7	21366	91,7
Wartość dodana brutto (ceny bieżące) w mln zł	12861,2	19004,3	147,7	709165,7	2,6
na 1 pracującego w zł	21751,0	42381	19,4	54741	77,4

a) Personel zatrudniony, b) Bez łóżek dla noworodków i wcześniaków, natomiast łącznie z łóżkami w oddziałach szpitalnych przy stacji pogotowia ratunkowego Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej, c) Łącznie z przychodniami przy nieprzemysłowych zakładach pracy (np. urzędach administracji państwowej, bankach). d) Dane dotyczą osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej; dane nie obejmują osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i spółek cywilnych, e) Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie (o powierzchni użytków rolnych do 1 ha i powyżej 1 ha)

wykorzystano materiał
Urzędu Statystycznego w Kielcach

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH

Województwa	Powierzchnia ogólna ^{a(b)}		Odpady wytworzone (z wyłączeniem odpadów komunalnych) na 1 km ² w t	Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi w 2003 r.	
	w km ²	w odsetkach		ogółem w hm ³	oczyszczane w % ścieków wymagających oczyszczenia
POLSKA	312685	100	385,5	2175,8	90,3
Dolnośląskie	19948	6,4	1645,4	164,0	96,0
Kujawsko-pomorskie	17970	5,8	127,7	119,4	93,1
Lubelskie	25114	8,0	164,5	70,9	98,1
Lubuskie	13989	4,5	39,3	37,8	90,3
Łódzkie	18219	5,8	267,9	133,9	93,2
Małopolskie	15190	4,9	698,2	286,8	99,0
Mazowieckie	35566	11,4	166,3	251,2	68,4
Opolskie	9412	3,0	193,9	79,7	96,4
Podkarpackie	17844	5,6	62,8	72,3	91,8
Podlaskie	20187	6,5	46,0	39,3	99,3
Pomorskie	18293	5,9	115,1	143,7	93,0
Śląskie	12331	4,0	3441,7	368,8	87,4
Świętokrzyskie	11708	3,7	120,1	55,6	86,2
Warmińsko-mazurskie	24192	7,7	21,4	52,6	95,3
Wielkopolskie	29826	9,5	125,1	185,1	98,1
Zachodniopomorskie	22896	7,3	178	114,8	82,3

a) Stan w dniu 31 XII. b) Według ewidencji geodezyjnej: obszar łądowy (łącznie z wodami śródlądowymi) oraz część morskich wód wewnętrznych

Województwa	Emisja przemysłowych zanieczyszczeń powietrza w tys. t		Zanieczyszczenia zatrzymane w urzędzeniach do redukcji w % zanieczyszczeń wytworzonych		Ludność ^{a)}			
	pyłowych	gazowych ^{b)}	pyłowych	gazowych ^{b)}	ogółem		w miastach w %	na 1 km ²
					w tys.	w odsetkach		
2003								
POLSKA	134,7	1946,7	99,2	49,1	38190,6	100,0	61,6	122
Dolnośląskie	12,8	86,6	99,4	90,0	2898,3	7,6	71,1	145
Kujawsko-pomorskie	8,5	71,0	97,8	20,9	2068,1	5,4	61,9	115
Lubelskie	6,9	37,2	97,9	84,1	2191,2	5,7	46,6	87
Lubuskie	3,2	27,0	97,5	0,0	1008,8	2,6	64,4	72
Łódzkie	7,7	232,2	99,8	44,3	2597,1	6,8	64,8	143
Małopolskie	11,5	174,9	99,0	44,8	3252,9	8,5	49,9	214
Mazowieckie	13,4	210,4	99,1	17,2	5135,7	13,4	64,7	144
Opolskie	5,0	49,7	99,5	66,6	1055,7	2,8	52,4	112
Podkarpackie	3,8	28,1	98,7	10,9	2097,2	5,5	40,5	118
Podlaskie	2,0	13,5	98,6	5,6	1205,1	3,2	59,0	60
Pomorskie	5,2	42,5	98,3	43,8	2188,9	5,7	67,8	120
Śląskie	28,9	649,1	99,2	30,4	4715,0	12,3	78,9	382
Świętokrzyskie	6,6	76,2	99,5	33,8	1291,6	3,4	45,7	110
Warmińsko-mazurskie	1,8	10,6	96,0	2,9	1428,9	3,7	60,1	59
Wielkopolskie	12,4	195,5	99,0	7,1	3359,9	8,8	57,5	113
Zachodniopomorskie	5,1	42,3	98,9	48,1	1696,1	4,4	69,3	74

a) Stan w dniu 31 XII, b) Bez CO₂

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH (cd.)

Województwa	Kobiety na 100 mężczyzn	Urodzenia żywe na 1000 ludności	Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	Ludność ^{a)} w tys.
POLSKA	106,6	9,2	7,0	-0,4	-0,4	38190,6
Dolnośląskie	108,2	8,3	8,3	-1,4	-0,8	2898,3
Kujawsko-pomorskie	107,0	9,7	7,9	0,4	-0,7	2068,1
Lubelskie	105,8	9,7	7,7	-0,7	-2,1	2191,2
Lubuskie	106,0	9,2	8,2	0,3	-0,6	1008,8
Łódzkie	109,7	8,3	7,0	-3,5	-0,4	2597,1
Małopolskie	106,0	9,9	5,4	1,0	1,1	3252,9
Mazowieckie	108,3	9,1	6,7	-1,2	2,7	5135,7
Opolskie	106,2	7,7	5,2	-1,2	-4,0	1055,7
Podkarpackie	104,4	9,7	7,7	1,2	-1,2	2097,2
Podlaskie	104,6	8,9	6,3	-0,8	-1,6	1205,1
Pomorskie	105,4	10,3	7,2	2,0	0,5	2188,9
Śląskie	106,8	8,3	7,8	-1,4	-2,0	4715,0
Świętokrzyskie	104,8	8,9	6,5	-1,6	-1,9	1291,6
Warmińsko-mazurskie	104,7	10,1	6,3	1,7	-1,5	1428,9
Wielkopolskie	106,1	10,0	6,3	0,8	0,6	3359,9
Zachodniopomorskie	105,4	9,3	7,8	0,5	-0,9	1696,1

a) Stan w dniu 31 XII. b) Na podstawie bilansów.

Województwa	Pracujący ^{a) b)}		Bezrobotni zarejestrowani ^{c)}		Stopa bezrobocia rejestrowanego ^{d)} w %	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto		Liczba ludności na 1 sklep ^{b)} w 2003 r.
	w tys.	w odsetkach	w tys.	w odsetkach		w zł	Polska=100	
POLSKA	12332,4	100,0	3175,7	100,0	20,0	2185,02	100,0	85
Dolnośląskie	876,0	7,1	278,3	8,8	23,8	2106,82	96,4	89
Kujawsko-pomorskie	641,5	5,2	212,1	6,7	24,6	1908,44	87,3	79
Lubelskie	725,3	5,9	174,5	5,5	18,7	1907,96	87,3	89
Lubuskie	277,5	2,2	108,0	3,4	27,5	1895,96	86,8	81
Łódzkie	882,7	7,2	233,1	7,3	20,7	1912,45	87,5	80
Małopolskie	1006,6	8,2	208,0	6,6	16,0	2000,61	91,6	89
Mazowieckie	1976,9	16,0	363,6	11,4	15,4	2822,50	129,2	85
Opolskie	291,3	2,4	81,6	2,6	21,4	1983,58	90,8	99
Podkarpackie	635,8	5,2	182,5	5,7	20,2	1876,93	85,9	95
Podlaskie	392,9	3,2	81,3	2,6	16,9	1933,63	88,5	93
Pomorskie	655,8	5,3	191,5	6,0	22,4	2121,60	97,1	83
Śląskie	1496,1	12,1	325,5	10,3	17,6	2249,17	102,9	88
Świętokrzyskie	430,7	3,5	126,5	4,0	22,0	1912,25	87,5	78
Warmińsko-mazurskie	383,6	3,1	170,4	5,4	30,3	1921,95	88,0	92
Wielkopolskie	1185,3	9,6	247,9	7,8	17,1	2022,36	92,6	78
Zachodniopomorskie	474,4	3,8	190,9	6,0	28,4	1990,70	91,1	77

a) Z uwzględnieniem pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie przy wykorzystaniu Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 i Powszechnego Spisu Rolnego 2002, b) Stan w dniu 31 XII; według faktycznego miejsca pracy, c) Stan w dniu 31 XII, d) Z uwzględnieniem Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 i Powszechnego Spisu Rolnego 2002.

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH (cd.)

Województwa	Zasoby mieszkaniowe zamieszkane ^{ab)} w 2003 r.			Mieszkania oddane do użytku		
	mieszkania	izby	powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę w m ²	Ogółem	na 1000 ludności	powierzchnia użytkowa mieszkań w tys. m ²
	w tys.					
POLSKA	12595,9	46342,0	22,7	162686	4,3	18838,5
Dolnośląskie	999,6	3596,2	22,7	10573	3,6	1164,6
Kujawsko-pomorskie	662,9	2405,8	20,9	6776	3,3	751,3
Lubelskie	692,9	2571,9	23,1	6005	2,7	692,2
Lubuskie	328,7	1239,1	22,2	3839	3,8	409,5
Łódzkie	941,3	3265,1	23,4	8607	3,3	1161,1
Małopolskie	1002,1	3790,9	22,6	23342	7,2	2862,2
Mazowieckie	1831,9	6416,1	23,8	29446	5,7	2993,1
Opolskie	332,3	1342,0	24,0	2721	2,6	340,1
Podkarpackie	594,9	2334,2	21,7	10653	5,1	1350,7
Podlaskie	393,7	1546,3	23,6	4206	3,5	469,5
Pomorskie	705,3	2618,4	21,7	13840	6,3	1476,8
Śląskie	1659,7	5962,2	23,1	14692	3,1	1926,9
Świętokrzyskie	410,6	1485,2	22,3	4480	3,5	589,6
Warmińsko-mazurskie	450,7	1663,1	20,3	5180	3,6	537,0
Wielkopolskie	1023,3	4021,3	23,1	12724	3,8	1539,7
Zachodniopomorskie	566,0	2084,2	21,8	5602	3,3	574,2

a) Stan w dniu 31 XII. b) Na podstawie bilansu.

Województwa	Uczniowie – w szkolnictwie					Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego ^{e)}	Cywilna służba zdrowia w 2003 r.		
	podstawowym ^{a) b)}	gimnazjalnym ^{a)}	ogólnokształcącym ^{a) c)}	zawodowym (łącznie ze szkołami zasadniczymi) ^{a) c) d)}	policealnym ^{a)}		lekarze ^{f)}	lekarze stomatolodzy ^{f)}	łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności
POLSKA	2688609	1611537	746627	216073	290910	644128	83372	10087	48,0
Dolnośląskie	186018	113231	53985	15385	27125	46764	6321	785	50,7
Kujawsko-pomorskie	153933	90786	39252	14374	18215	30368	3797	397	44,0
Lubelskie	163024	98936	52177	10681	18481	29799	4704	663	52,5
Lubuskie	72849	43428	18380	6152	7463	19011	1807	208	46,2
Łódzkie	168761	100543	50804	11160	19909	41219	6040	881	43,4
Małopolskie	243135	142453	65170	21174	24954	57212	7660	1102	45,7
Mazowieckie	344900	199363	110558	21712	29879	86493	12988	1541	41,0
Opolskie	67858	42761	16866	7083	6474	23777	1798	148	42,1
Podkarpackie	165676	100973	43856	13246	13290	30917	3668	445	51,9
Podlaskie	89433	55011	25504	5380	10722	16628	2766	239	51,6
Pomorskie	161803	96365	40884	14796	16936	33974	5081	607	39,2
Śląskie	297713	144245	82892	23996	41099	97772	11178	1491	58,1
Świętokrzyskie	92639	55825	26173	6194	4969	15682	2551	232	45,8
Warmińsko-mazurskie	111140	66828	27623	9467	11048	20330	2551	172	43,3
Wielkopolskie	249106	150357	61131	26301	27027	68215	2212	559	47,5
Zachodniopomorskie	120621	70432	31372	8972	13319	25967	6916	611	48,0

a) Bez szkół specjalnych, b) Bez wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 6 lat objętych edukacją, c) Ponadpodstawowe i ponadgimnazjalne, d) Łącznie z ponadgimnazjalnymi liceami profilowanymi i szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe, e) Przedszkola i oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych, f) Pracujący

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH (cd.)

Województwa	Dzieci w żłobkach i oddziałach żłobkowych na 1000 dzieci w wieku do lat 3 ^{a)}	Widzowie w kinach w ciągu roku	Miejsca noclegowe w bazie noclegowej turystyki ^{b)}	Użytki rolne ogółem	
				w tys. ha	w % powierzchni ogółem
POLSKA	20	33223152	584623	16327,4	52,2
Dolnośląskie	28	2573933	47747	1052,6	52,8
Kujawsko-pomorskie	13	1313913	25722	1035,6	57,6
Lubelskie	13	807995	21874	1489,6	59,3
Lubuskie	27	350368	20275	531,4	38,0
Łódzkie	30	1721849	15706	1101,8	60,0
Małopolskie	18	3450411	65256	744,6	49,0
Mazowieckie	24	8349613	38157	2046,1	57,5
Opolskie	33	568238	7921	543,7	57,8
Podkarpackie	17	1017969	17216	768,1	43,0
Podlaskie	17	555382	12581	1106,6	54,8
Pomorskie	17	3042671	87273	803,6	43,9
Śląskie	17	3488654	35399	485,8	39,4
Świętokrzyskie	7	644641	8299	653,0	55,8
Warmińsko-mazurskie	15	571412	34835	1120,6	46,3
Wielkopolskie	15	31575443	38113	1762,6	59,1
Zachodniopomorskie	28	1608560	108267	1081,7	47,2

a) Stan w dniu 31 XII. b) Stan w dniu 31 VII.

Województwa	Użytki rolne ^{a) b)}		Powierzchnia zasiewów ^{a)}		Bydło ^{a)}		Trzoda chlewna ^{c)}	
	z liczby ogółem w %		ogółem w tys. hektarów	w tym zboża podstawowe w %	w tys. szt.	na 100 ha użytków rolnych w szt.	w tys. szt.	na 100 ha użytków rolnych w szt.
	grunty orne	łąki						
POLSKA	77,7	14,6	11285,4	57,2	5353,4	32,8	16987,9	104,0
Dolnośląskie	82,6	11,3	720,3	60,8	124,4	12,1	442,7	42,9
Kujawsko-pomorskie	88,9	7,3	910,3	55,4	408,8	38,9	2071,1	197,0
Lubelskie	80,5	13,4	1119,2	59,2	394,1	26,5	1118,1	75,2
Lubuskie	75,9	17,5	296,0	63,1	65,1	12,7	253,1	49,5
Łódzkie	81,4	12,3	828,2	55,8	423,7	38,3	1488,2	134,6
Małopolskie	65,2	25,6	428,6	48,1	271,0	36,1	489,4	65,2
Mazowieckie	72,4	16,5	1358,9	55,6	949,8	44,5	1824,7	85,4
Opolskie	89,5	8,5	460,5	56,3	116,9	21,7	717,6	133,1
Podkarpackie	70,6	19,9	423,2	54,1	177,0	23,3	335,5	44,1
Podlaskie	64,5	22,1	677,0	45,1	683,4	61,4	837,8	75,3
Pomorskie	80,7	12,8	569,2	62,7	179,2	22,1	1047,7	129,3
Śląskie	75,7	18,0	299,5	57,7	145,4	29,0	400,7	79,9
Świętokrzyskie	75,6	17,0	393,4	59,5	198,4	31,3	392,7	62,0
Warmińsko-mazurskie	72,2	13,8	636,4	57,0	393,4	38,0	808,4	78,1
Wielkopolskie	84,9	11,5	1493,0	58,0	721,4	40,0	4013,2	222,3
Zachodniopomorskie	80,5	12,6	671,7	67,3	101,4	9,6	747,0	70,8

a) Stan w czerwcu, b) Według granic administracyjnych, c) Stan w końcu lipca.

WAŻNIEJSZE DANE O WOJEWÓDZTWACH (cd.)

Województwa	Skup na 1 ha użytków rolnych		Zużycie nawozów w przeliczeniu na czysty składnik na 1 ha użytków rolnych w kg		Ciągniki na 100 ha użytków rolnych w szt. ^{c)}
	żywna rzeźnego w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami) w kg	mleka w l	mineralnych lub chemicznych ^{a)}	Wapniowych ^{b)}	
POLSKA	158	476	99,3	93,5	8,4
Dolnośląskie	76	160	93,8	170,4	5,9
Kujawsko-pomorskie	230	522	132,5	78,9	8,0
Lubelskie	98	393	99,5	69,8	10,5
Lubuskie	141	171	111,9	41,2	3,9
Łódzkie	237	632	111,1	128,8	10,7
Małopolskie	116	216	83,2	72,0	14,8
Mazowieckie	143	709	78,0	54,7	8,9
Opolskie	113	368	150,1	218,0	7,6
Podkarpackie	85	167	65,3	74,2	13,4
Podlaskie	110	1354	86,2	59,7	7,9
Pomorskie	87	243	122,9	90,7	5,4
Śląskie	160	350	96,0	100,2	10,8
Świętokrzyskie	100	273	73,0	59,4	11,7
Warmińsko-mazurskie	191	493	88,3	178,4	4,4
Wielkopolskie	343	544	111,1	73,2	7,9
Zachodniopomorskie	110	132	110,8	104,6	3,1

a) Łącznie z nawozami wieloskładnikowymi, b) Przeważnie w postaci wapna palonego; łącznie z defekacyjnymi, c) Stan w dniu 31 XII

Województwa	Produkcja sprzedana (ceny bieżące)				Linie kolejowe eksploatowane ^{b)} normalnotorowe ^{c)} w km	
	przemysłu		budowlano-montażowa ^{a)}		ogółem	na 100 km ²
	w mln zł	w odsetkach	w mln zł	w odsetkach		
POLSKA	678521,4	100,0	72687,9	100,0	20250	6,4
Dolnośląskie	50750,9	7,5	5690,4	7,9	1773	8,9
Kujawsko-pomorskie	32059,4	4,7	3037,9	4,2	1337	7,1
Lubelskie	17220,5	2,5	2595,3	3,5	1072	4,1
Lubuskie	14532,5	2,1	1668,8	2,2	950	6,8
Łódzkie	35741,9	5,3	3337,6	4,5	1118	5,8
Małopolskie	43427,8	6,4	5613,7	7,6	1119	7,4
Mazowieckie	134602,0	19,8	18876,8	26,3	1709	4,8
Opolskie	18087,2	2,7	1159,0	1,6	839	8,9
Podkarpackie	24175,2	3,6	2285,1	3,1	984	5,30
Podlaskie	11754,0	1,7	1485,7	2,0	675	3,31
Pomorskie	39676,1	5,9	4162,8	5,8	1308	7,2
Śląskie	129780,9	19,1	9417,0	12,9	2125	17,2
Świętokrzyskie	15008,1	2,2	1582,8	2,2	707	6,0
Warmińsko-mazurskie	15808,8	2,3	1932,7	2,7	1211	5,0
Wielkopolskie	75781,7	11,2	6886,7	9,4	2146	6,8
Zachodniopomorskie	20114,4	3,0	2955,6	4,1	1177	5,1

a) Zrealizowana przez podmioty budowlane – według miejsca wykonywania, b) Dane dotyczą sieci PKP oraz innych podmiotów, które otrzymały koncesje na zarządzanie siecią kolejową, c) Łącznie z szerokotorowymi.